

PERCEPCIJA RIZIKA I PRISUTNOST NIMBY STAVOVA GRAĐANA SPLITA U ODNOSU NA PROBLEM GRADSKOG ODLAGALIŠTA OTPADA

Vladušić, Ivana

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:172:068934>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-31**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET**

DIPLOMSKI RAD

**PERCEPCIJA RIZIKA I PRISUTNOST NIMBY STAVOVA
GRAĐANA GRADA SPLITA U ODNOSU NA PROBLEM
GRADSKOG ODLAGALIŠTA OTPADA**

IVANA VLADUŠIĆ

SPLIT, 2022.

ODSJEK ZA SOCIOLOGIJU
JEDNOPREDMETNI STUDIJ SOCIOLOGIJE
Ekosustavi i društvo

DIPLOMSKI RAD

**PERCEPCIJA RIZIKA I PRISUTNOST NIMBY STAVOVA
GRAĐANA GRADA SPLITA U ODNOSU NA PROBLEM
GRADSKOG ODLAGALIŠTA OTPADA**

Mentorica:

izv.prof.dr.sc. Ivanka Buzov

Studentica:

Ivana Vladušić

Split, rujan, 2022.

Sadržaj

1. UVOD	5
2. TEORIJSKI OKVIR	7
2.1. ODREĐENJE POJMA – NIMBY SINDROM	7
2.1.1. O društvu i riziku.....	12
2.1.2. Građani, civilno društvo i inicijative.....	15
2.1.3. Otpor prema izgradnji i otvaranju CGO Lećevice	20
2.2. GOSPODARENJE OTPADOM U REPUBLICI HRVATSKOJ	24
2.2.1. Odlagališta otpada u Hrvatskoj	29
2.2.2. Okolišne politike	31
3. PREGLED ISTRAŽIVANJA NIMBY SINDROMA – HRVATSKA	35
4. METODOLOŠKI I EMPIRIJSKI ASPEKTI ISTRAŽIVANJA	38
4.1. Predmet i ciljevi	38
6.2. Odabrane metode	38
6.3. Uzorak i uzorkovanje.....	41
7. REZULTATI ISTRAŽIVANJA	44
7.1. ANKETNO ISTRAŽIVANJE	44
7.1.1. Demografska i socioekonomska obilježja sudionika	44
7.1.2. Prisutnost NIMBY stavova.....	48
7.1.3. Okoliš i ponašanje	54
7.1.4. Povjerenje	55
7.2. POLUSTRUKTURIRANI INTERVJU	56
7.2.1. Vrijednosti i stavovi sugovornika o gospodarenju otpadom u gradu Splitu.....	57
7.2.2. Vrijednosti i stavovi sugovornika o djelovanju lokalne zajednice.....	59
7.2.3. Stavovi sugovornika o javnim akterima	61
8. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA	66
9. POPIS LITERATURE	70

10. PRILOZI	73
10.1. Anketni upitnik.....	73
10.2. Primjerak intervjua.....	77
10.3. Obrazac informiranog pristanka.....	79
10.4. Transkripti intervjua	80
SAŽETAK	107
Summary	109
Bilješke o autorici	111

1. UVOD

Ljude mogu u slozi držati tri stvari: ljubav, strah i misao.

Antun Radić

Činjenica jest da je suvremeno društvo zasnovano na maksimalnoj potrošnji i proizvodnji smeća što na koncu dovodi do ozbiljnih ekoloških problema. Zanimljivo jest kako bez obzira što se otpad očituje kao skandal, kao nešto čemu nije mjesto u ljudskoj i svjetskoj zajednici pa čak i tome da je nedostojno čovjeka te ga se sukladno tome želi riješiti iz svoga vidokruga, prema autoru Schmitzu, otpad ipak predstavlja simbol ljudskog djelovanja prema i s okolišem (Stanić i sur., 2009, 131). Gospodarenje otpadom u gradu Splitu predstavlja, može se reći, uvijek aktualni problem. Od komunalnog odlagališta Karepovac, na kojem se odlaže od 1963. godine bez sustavnog plana i programa, do onoga što trenutno uzrokuje višestruke prijepore u svakodnevnom diskursu, odnosno procesa izgradnje i otvaranja Županijskog centra za gospodarenje otpadom u Lećeveci. Svi spomenuti procesi *pogađaju* te mijenjaju stavove, mišljenja i vrijednosti rezidenata na tom području. Postavlja se pitanje zašto uopće dolazi do javnog otpora. S jedne strane jesu negativna iskustva građana po pitanju suradnje s institucijama i javnim tijelima te možebitna, s njihovog gledišta, netransparentnost u radu istih, dok s druge strane stoji mogućnost stvarne opasnosti i rizika uslijed izgradnje određenih postrojenja i/ili objekata.

Što se tiče problematike otpada, postoji relativno mali broj socioloških istraživanja usmjerenih na problematiku gospodarenja otpadom u gradu Splitu, i uopće o ovoj problematici. Postavlja se pitanje zašto je to tako? Zašto sociologija nije jednako zastupljena kada se govori o čovjeku i okolišu? Također, može se reći kako je to područje strogo rezervirano za znanstvenike koji se bave prirodnim znanostima ili pak, raznim tehnološkim stručnjacima. Autor Giddens ne negira rečeno, međutim stavlja naglasak kako su moderna industrija, ali i tehnologija nastale u odnosu prema posebnim društvenim oblicima (Giddens, 2007, 632).

U ovom kontekstu autor Perkov naglašava kako je otpad godinama bio slabo zastupljena tema u sociologiji, a naročito u Hrvatskoj kada se javljanje globalne svijesti o problemima okoliša javilo s nestabilnim povijesnim razdobljem kada je došlo do pada socijalističkog sustava i krenulo se ka osamostaljenju, a kasnije i preživljavanje obrambenog rata za nastavak formiranja suverene i neovisne države. Prema tome, ne čudi činjenica kako su u tom vremenu ekološke teme bile relativno nepopularne na ovome području. Nadalje, tada razvijeniije zemlje počinju uviđati problem te se upuštaju u procese umanjivanja štetnih učinaka otpada te kreiranja

sustava zbrinjavanja istog. Bitno je naglasiti kako se tih godina poseban fokus stavljao na koncepte *energetske oporabe otpada*, recikliranje i odvajanje te se na otpad počelo gledati kao na resurs. Ono što Perković naglašava jest razlika između otpada i smeća jer otpad može biti bitan resurs. Tek pomiješani otpad postaje smeće koje na kraju biva ne samo ekološki, zdravstveni nego i društveni problem (Perković, 2021, 208).

Ovaj rad je podijeljen na *deset poglavlja*, a ona su organizirana na sljedeći način. Započinje s uvodnim dijelom u kojem se nalaze osnovne informacije o istome – istraživačka motivacija za bavljenjem ovom temom i namjena te struktura rada. U *drugom poglavlju* postavke istraživanja se omeđuju teorijskim okvirom gdje se razlučuje koncept NIMBY sindroma te aspekti koji se vezuju uz isti, uključujući lokalnu zajednicu te građanske inicijative. Nadalje, u *trećem i četvrtom poglavlju* daje se uvid u koncept gospodarenja otpadom u Republici Hrvatskoj te pregled istraživanja gore spomenutog koncepta u Hrvatskoj. Nadalje, *peto poglavlje* sadrži metodološke i empirijske aspekte samog istraživanja, što obuhvaća predmet i ciljeve te metodološke pristupe istraživanju. *Šesto poglavlje* uključuje rezultate anketnog istraživanja te analize podataka dobivenim saznanjima provedbom polustrukturiranih intervjua. U *osmom poglavlju* se daje uvid u zaključna razmatranja, a *deveto* sadrži popis korištene literature. Na samom kraju su prilozi s upitnikom anketnog istraživanja, obrascem polustrukturiranog intervjua i obrascem informiranog pristanka za sudjelovanje u istom, zatim sažetak te bilješke o autorici.

2. TEORIJSKI OKVIR

2.1. ODREĐENJE POJMA – NIMBY SINDROM

U Sjedinjenim Američkim državama i Kanadi je osamdesetih godina 20. stoljeća došlo do niza reakcija građana koje su bile uzrokovane predloženim projektima za preradbu i odlaganje otpada. Spomenute reakcije su najčešće uključivale stavove kako nitko u svojem mjestu, ili gradskoj četvrti nije htio primiti bilo kakav objekt povezan s otpadom bilo da se radi o spalionici, kompostani ili deponiju. Reakcija, kasnije nazvana *NIMBY (Not in my Back Yard)* sindrom kombinacija je socijalnih, psiholoških i ekonomskih čimbenika, a bila je prisutna i u drugim situacijama, osim kada su građani željeli da se odlagališta odmaknu što dalje. Većina građana se složila te nije željela u svojoj blizini ni tvornicu, ni cestu, a zasigurno ne postrojenje za preradbu otpada. U svome radu, Šućur spominje anketno istraživanje Kauffmana i sur. (1990), provedeno među američkim stanovništvom, čiji su rezultati pokazali kako ispitanici nisu smatrali dobrodošlim nijedan od 28 projekata, koji su povezani s otpadom. Od ponuđenih projekata, prihvatljivim su samo smatrali park u najbližem bloku te javnu knjižnicu i osnovnu školu u susjedstvu. Ovi podaci pokazuju kako postoje brojne teškoće kada je riječ o izboru mjesta za izgradnju spalionica otpada, deponija ili industrijskih tvornica (Šućur, 1992, 556).

U Hrvatskoj nije zabilježen veliki broj istraživanja koja se tiču sindroma *NIMBY*. Gledajući na određena postrojenja ili objekte kao opasne, ista su bila usmjerena ka drugim aspektima – kakvoća zraka, vode ili tla. Fokus nije bio na rezidentima koji imaju svoja mišljenja i stavove o utjecaju određenog postrojenja na njihovu okolinu i kvalitetu života.

Gledajući na *NIMBY* sindrom kao na problem neprihvatanja novina koje su obilježje suvremena društva Godin definira spomenuti sindrom na način da o *NIMBY*-u govori kao o „nesposobnosti poduzeća, vlada, medija i građana da se prilagode novim ponašanjima i novim vrijednostima i zahtjevima informatičkog društva“ (Godin prema Šućur, 1992). Nadalje, *NIMBY* sindrom je kombinacija triju vrsta uzroka: psiholoških, socioloških i ekonomskih.

Selektivna percepcija predstavlja veoma važni psihološki faktor. Često ljudi nemaju potpun uvid u ono što se događa u njihovoj zajednici. Osim toga, drugi bitan psihološki faktor je *uočeni rizik*, tj. percipirani rizik koji se razlikuje od tehničkog. S druge strane, tehnički rizik u svojoj srži može zapravo biti malen, ali nerijetko se događa da lokalna zajednica od njega stvori prvorazredan problem. Treći psihološki faktor se odnosi na *percipiranu nepravdu*, tj. postojanje problematične situacije u kojoj se samo neki ljudi moraju boriti protiv buke, smrada, prašine ili otpadaka, dok drugi uživaju (Connor prema Šućur, 1992, 556/557).

Nadalje, sociološki aspekti sindroma odnose se na odrednice zajednice u modernom društvu te na odnos između zajednice i pojedinca. Prvi razlog za *NIMBY*-reakciju je taj da se govori o gubitku identiteta zajednice te o tome da se kolektivno MI sve više gubi i dovodi pojedinca do stanja osamljene individue. Drugo, gubitak identiteta zajednice se očituje i u neuključenosti pojedinca u život zajednice i u nedovoljnoj kontroli zajednice nad pojedincem. Dolazi do veoma male participacije unutar zajednice ili lokalne grupe te ljudi ne uviđaju važnost uključivanja u pitanjima zbrinjavanja otpada, nego do određene točke odgovornost prepuštaju lokalnim vlastima. Treće, razlog za *NIMBY*-reakciju proizlazi iz regionalne nepovezanosti, što se može i očekivati ukoliko je identitet lokalne zajednice slab. Za rješavanje problema potrebna je kooperacija, uzajamno povjerenje te razumijevanje na regionalnoj razini (Connor prema Šućur, 1992, 557). Treći čimbenik uzroka *NIMBY*-sindrom su ekonomski faktori od kojih se najviše ističe gubitak vlasništva te se on najčešće navodi kao razlog za *NIMBY*-reakciju. Autorica McGee nalazi sedam glavnih uzroka ovom sindromu, od kojih se neki poklapaju s Connorovim čimbenicima, a to su:

1. Nedostatak povjerenja u vlast i stručnjake.
2. Neravnomjerna i nepravedna raspodjela rizika i koristi koja se očituje u načelu pravednosti.
3. Utjecaj projekata na zdravlje i život lokalne zajednice.
4. Strahovi i rizici projekata. Analiziranje rizika u zajednici je uvjetovano strahom od nesreća i izloženosti otrovima, zatim nepovjerenjem u industriju i aparate za monitoring, negativnim utjecajem na vlasništvo, izgled okoliša te na posljetku, kvalitetu života.
5. Sukob tehničke racionalnosti spram socijalne odgovornosti.
6. i 7. Naglašavanje stava predlagača projekta i nedostatak javne participacije.

Nerijetko se za sukobljavanje između predlagača projekta i javnosti okrivljuju vrijednosti, međutim krivo je usredotočiti se samo na tehnička pitanja. Tehnički najbolje rješenje ne mora javnosti biti prihvatljivo, s obzirom da se zajednica sastoji od pojedinaca i skupina koji imaju vlastite vrijednosti. Također, samo uključivanje javnosti ne mora jamčiti prihvaćanje novih ili postojećih projekata, ali bez toga uključivanja teško da će ti projekti zaista i uspjeti (Šućur, 1992, 557/558).

Nadalje, kada je riječ o formiranju sindroma *NIMBY* osim mobilizacijskog potencijala rizika o kojem je riječ bilo u ranijem dijelu ovoga rada, ideje koje utječu na isto jesu i teorija o socijalnog amplifikaciji rizika, prema autorima Krimsky i Golding i teorija o socijalnoj areni rizika prema istim autorima, kako ističe Čaldarović (1996:507). Kada govorimo o prvoj teoriji,

odnosno socijalnoj amplifikaciji rizika govorimo o ideji simboličke prezentacije rizika toliko snažna da lako dolazi do pojačavanja simboličke prezentacije slika o budućim i mogućim rizicima. Iako se to rjeđe događa, moguće je i umanjivanje slike o mogućim rizicima. Bitno je spomenuti glasine, poluinformacije, pojačavanje i sl. kao parametar koji bi se mogao navesti uz parametre amplifikacije u socijalno-političkom diskursu. Bliska prethodno spomenutoj, teorija socijalne arene rizika kazuje kako se o riziku kao sadržaju snažnog i simboličkog naboja može raspravljati kao o socijalnom procesu koji je prisutan u različitim „arenama“. U spomenutim se arenama dionici na neke od sljedećih resursa: novac, moć, socijalni utjecaj, vrijednosna posvećenost i dokumentacija o rizičnom subjektu (Čaldarović, 1996, 507).

Unazad 30-tak godina u literaturi se sve intenzivnije počinje spominjati fenomen NIMBY (*Not in my backyard*). Kako Čaldarović navodi, spomenuti fenomen, ili kako ga neki nazivaju sindrom NIMBY, privlači pozornost istraživača, ponajprije onih koji se bave društvenim i humanističkim znanostima, najviše psihologije i sociologije. Situacija u kojoj se javlja odbijanje tehnički racionalno objašnjenih i dokumentiranih potreba o tome da se određeni rizični i opasni objekti smještaju u *nečije dvorište*, pobuđuje iznenađenje tehničkih i energetskih stručnjaka, eksperata za nuklearna postrojenja, a na koncu političara i onih koji sudjeluju u donošenju odluka. Spomenuta situacija postaje plodno tlo za istraživanja društvenih i humanističkih znanosti koje nastoje pronaći osnovne fenomene koji se mogu obaviti NIMBY sindromom (Čaldarović, 1996, 501).

Spomenuti sindrom, kako zaključuje autor, se nije zapravo ni trebao pojaviti, budući da je sva potrebna dokumentacija s potrebama odlagališta opasnog otpada u području neke zajednice bila „legitimirana procedurom, logikom izrade, tehničkom racionalnošću izvedbe, kao i jasnoćom i nedvojbenošću subjekta koji su u nju uključeni – država, javna poduzeća, tehnički eksperti i njihove prosudbe“ (Čaldarović, 1996, 502). Problemi koji su se javljali nisu se nagađali unaprijed jer je postojala očita pretpostavka o neospornosti *predmeta* i praksi, ali i očekivana reakcije najmanje zajednice ili pak najšire javnosti. Prema kasnijim istraživanjima i rezultatima istih, očekivana neutralnost ishoda nije se pokazala, već naprotiv, dovela je do suprotnih učinaka, tj. povećanja stupnja sumnje u *predmet* postupka, prakse, regulative, sve dionike istog, ali i legitimirajuće aparate s državom na vrhu. Nadalje, Čaldarović naglašava da automatizam i *slijepo vjerovanje* u samolegitimaciju tehničke prosudbe o izborima društvenih strategija, rizične situacije dovode se u sve više u pitanje u suvremenom društvu (Čaldarović, 1996, 502).

Oni problemi koji su se pojavljivali u svim društvima i gotovo svuda u svijetu, a koje poznajemo pod skupnim nazivom sindrom *NIMBY*, javljali su se iz različitih razloga, u različitim diskursima i s različitim ishodima, a kada je riječ o tehničkoj dimenziji, riječ je samo o jednoj dimenziji istog. Osnovna pretpostavka autora Čaldarovića jest da sindrom *NIMBY* predstavlja ostvareni sindrom koji uključuje neprihvatanje jednog političkog ustroja donošenja odluka, izbora pravca nekog društva koji je sam po sebi legitimirajući, a koji se kontekstualizira u svakoj posebnoj situaciji u ovisnosti u nekim stagnacijama ili krizama. Može se reći kako spomenuti sindrom u sebi odražava efikasnost političkog ustroja društva, a povod je prikladan jer je protkan različitim značenjima koja se kreću od krajnje realnih do krajnje simboličkih. Prema tome, određeni politički ustroj može djelovati efikasan i učinkovit, ali kada je riječ o sindromu *NIMBY* ipak se ta efikasnost može učiniti „problematičnom, plošnom i prividnom“. Smještanje sindroma *NIMBY* se može usredotočiti na različite sustave (npr. državu i ministarstva), na proizvođače opreme (npr. tvornice) te jasne nositelje same inicijative za provedbu donesenih odluka, primjerice o gradnji skladišta iskorištenog nuklearnog goriva ili opasnog otpada (Čaldarović, 1996, 502).

Sindrom *NIMBY* predstavlja jasan indikator o stupnju funkcioniranja političkog sustava u kojem ideja o načelu distributivne nepravde egzistira kao načelo rukovođenja kada je recimo riječ o procjeni lociranja rizičnih postrojenja u najširoj javnosti. Stoga Čaldarović govori o povezanosti iskazivanja sindroma *NIMBY* u Hrvatskoj s razvojem civilnog društva u kojem se ideja *distributivne nepravde* pretvara u ideju *distributivne pravde* po kojoj „svaki građanin, regija ili predio neke zajednice (države) ima podjednaku šansu dobiti i svoj dio udjela u zajedničkom zagađivanju okoliša, odnosno zbrinjavanju opasnih dijelova njegove upotrebe“ (Čaldarović, 1996, 502).

Kada je riječ o određivanju strukture sindroma *NIMBY*, ista se definira kroz sljedeća obilježja:

1. deficit povjerenja u vlast i stručnjake,
2. disbalans kod načela pravednosti i ravnomjernoj raspodjeli rizika,
3. predodžba o utjecaju određenog projekta na zdravlje i generalni stil života,
4. razlike u rizicima i strahovima (različita predodžba uloga stručnjaka i laika i njihovih procjena),
5. problematika koja proizlazi iz „tehničke racionalnosti i socijalne odgovornosti“ i
6. problematika koja proizlazi iz nedostatka u javnom sudjelovanju i djelovanju.

(Čaldarović, 1996, 503)

S obzirom da se strukturiranje sindroma *NIMBY* vrši iz različitih aspekata razumijevanja i predodžba situacija, Čaldarović tvrdi da je prilikom definiranja problema istog potrebno uzeti u obzir dimenzije je li problem koji izaziva sindrom problem sigurnosnog standarda ili institucionalne kontrole, te je li uključuje kompletno stanovništvo ili samo neke kategorije. Dok prva dimenzija ističe suženu perspektivu i odnosi se na tehničke aspekte i njihovu validnost, potonja dva orijentiraju se prema političkom određenju društva i raspršenost problema na manje ili veće grupe stanovništva. Prema njemu, i prva dimenzija može imati određene političke konotacije s obzirom da i sama tehnička procjena može biti pod refleksijom određenih interesnih skupina (Čaldarović, 1996, 503).

Nadalje, kada je riječ o pojavi sindroma *NIMBY* ili kako autor Portney navodi „konstruiranja opozicije“ valja definirati neke od uvjeta i razloga. S ciljem proučavanja spomenute pojave, uočavaju se sljedeći uvjeti:

1. „odnosi tehnologije i društva“ koji uključuju procjene o vrijednosnoj neutralnosti tehničke percepcije rizika i o iracionalnosti javnosti u svojim interpretacijama
2. „odnos prirode i društva“
3. „odnos između vlade i društva“ koji uključuje dvojbe o individualizmu naspram komunitarizma, korporativnih i vlasničkih prava
4. distributivna jednakost koja se odnosi na implementaciju načela „fundamentalnog poštenja“ o onima koji snose najveći rizik, o jednakosti distribucije koristi i rizika te ulozi vlade u distribuciji rizika
5. funkcioniranje Fishbein-Ajzenov model kada je riječ o psihološkim aspektima u smislu općih stavova ljudi prema određenom problemu koji su produkt subjektivnog prosuđivanja i prihvaćanju činjenica o riziku koje ljudi prihvaćaju kroz percepciju istih.

(Čaldarović, 1996, 503/504)

Osim toga, bitno je spomenuti i ostale odrednice koje se manifestiraju kao *NIMBY* sindrom, a uvelike pomažu u sistematizaciji i diferenciranju strukture samog sindroma, a to su: „strah, jednakost u tretmanu, razlike u koristima i troškovima, nepovjerenje u instituciju vlade i industrije, percepcija promjene *imagea* zajednice, pada vrijednosti zemljišta u određenom području, opće ometanje života i ideju jednakosti koja se operacionalizira u proporcionalnoj raspodjeli posljedica zagađivanja“ (Čaldarović, 1996, 504).

Komunikacija rizika je važan faktor u raspravi o sindromu NIMBY, a radi se o procesu koji može bitno utjecati na učinkovitije upravljanje rizicima što na koncu može smanjiti prisutnost sindroma. Također, može utjecati i na same stavove i mišljenja ljudi ne samo na jednom području već i šire. Ono što je bitno ovdje naglasiti jest stigmatizaciju mjesta, lokacije ili regije gdje se rizična konfiguracija namjerava postaviti ili izgraditi kao posljedicu sindroma NIMBY. Stigma koja prati određeno mjesto trajno mijenja odrednice toga mjesta, njegovu poželjnost i vrijednost. U ovoj diskusiji se ne misli samo na ekonomsku posljedicu i pad cijena zbog tzv. LULU efekta¹ već i na posljedice psihološke, socijalne i simboličke averzije koja se nekom mjestu može pripisati nakon konfiguracije opasnog, ili rizičnog pogona. Stigmatizacija određenog mjesta događa se postepeno, permanentno utječući na socijalnu poželjnost mjesta, a sam proces se pojačava u slučajevima kada dođe do događaja kojeg sindrom NIMBY proširuje i na taj način trajno utječe na stigmatizaciju. Stigma se razvija zbog: uočljivosti same konfiguracije, promišljanja o promjenama koje se mogu očekivati i dogoditi, percepcije stupnja poremećaja do kojeg će doći, poremećaja estetike mjesta, koji su izvori poremećaja te ocjene stupnja opasnosti (Krimsky i Golding prema Čaldarović, 1996, 505).

Osim što se o sindromu NIMBY može diskutirati u pogledu specifične opozicije, kroz proces komunikacije rizika i stigmatizacije, nekolicina autora navodi i termin mobilizirajućeg potencijala koji može vjerno ilustrirati sam sindrom. Važno je naglasiti kako su sve hrvatske teritorijalno-politične institucije odbacile ideju radova istraživačke orijentacije o potencijalnim odlagalištima opasnog otpada s napomenom kako te radove ne žele, ne trebaju im ili nema potražnje za istima. Čaldarović naglašava autoritativnu komponentu koja kao da govori da istraživački radovi predstavljaju prvu etapu iza koje će kasnije slijediti izgradnja (Čaldarović, 1996, 506). Na temelju dostupnih izvora i u trenutku pisanja ovoga rada, Hrvatska još uvijek nema odlagalište za zbrinjavanje opasnog otpada².

2.1.1. O društvu i riziku

S obzirom na povećanje mogućnosti koje se javlja u vrijeme modernosti, a zbog povećanog fokusa na prevenciju i upravljanje rizikom, autor Beck (2006) navodi kako moderno društvo polako postaje društvo rizika. Kada je riječ o osnovnoj karakteristici moderne postavke rizika, naglašava se nesigurnost koja se pokušava riješiti procjenom mogućnosti pojave neke opasnosti. Upravljanje procjenama mogućih rizika koji mogu predstavljati probleme budućim

¹*Locally Unwanted Land Use* - lokalno neželjeno korištenje zemljišta kao što su odlagališta toksičnog otpada, spalionice, talionice, zračne luke, autoceste i drugi izvori ekološke, ekonomske ili društvene degradacije

² Pregled podataka o odlaganju i odlagalištima otpada za 2020. godinu. Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja.

naraštajima se bavi i Giddens (2002). Postavke rizika stvaraju konstitutivnu osnovnu za razvoj novih koncepata odnosa u kolektivima i zajednicama. Usprkos prirodi individualnog društva da samo stvara određene postavke i načine ponašanja i odnošenja, ipak dolazi i do stvaranja potrebe za kolektivnom sigurnošću te osiguranjem od rizika svakodnevnice, ali i rizika na globalnoj razini na koje pojedinci mogu imati slab ili nikakav utjecaj. Sukladno tome, Čaldarović stavlja fokus na proces strukturiranja javnosti u društvu rizika ili refleksivne modernosti te kako se spomenuto može razlikovati javnost koja se direktno izlaže nekom riziku te javnost koja se indirektno izlaže nekom riziku, odnosno moguće je da je na neki način udaljena od samog izvora rizika (Brezovec i sur. 2018, 69).

Kada je riječ o otpadu i zbrinjavanju otpada, činjenica jest kako spomenuto predstavlja rizik za ljude i okoliš u kojem žive. Sukladno tome, javlja se potreba za analizom odnosa otpada, rizika i suvremenog društva. Van Loon (2002) sumira kako otpad predstavlja „najobičniji najvulgarniji i najbanalniji primjer ekoloških rizika u svakodnevnom životu.“ Također, smatra kako su gotovo svi rizici ekološke tematike povezani s otpadom. Postoje i ostali argumenti koji potkrepljuju navode o tome koliko je važno da se sociologija bavi ovim problemom pa tako i osvrt Larana (2001) na opise rizika koji se, prema njegovu mišljenju ne mogu tumačiti bez normativnih i teorijskih parametara. Također, ističe i važnost društvenog diskursa koji ima veliki utjecaj na to kako javnost percipira rizike. Naglašava slaganje Becka i Giddensa kad je riječ o percepciji rizika povezanih s otpadom kojoj je potrebna nadogradnja s obzirom da je područje rizika većinski bilo u domeni prirodnih znanosti (Perkov, 2021, 25).

Jednostavno rečeno, rizici egzistiraju otkad egzistira i društvo, ali je bitno naglasiti kako se njihovo tumačenje s vremenom mijenja. Oni rizici koji su postali značajni u industrijskom dobu još su uvijek promatrani i danas. Autor Beck čiji je fokus upravo „društvo rizika/ risk society“, kazuje kako rizici nisu nalaz novoga doba. Navodi da svi oni koji su u ljudskoj povijesti nastojali otkrivati nove zemlje, primjerice kao Kolumbo, morali računati na moguće rizike koje im takve ekspedicije mogu donijeti. Razlika jest samo što su takvi rizici bile osobne, a ne globalne prirode kao što su to opasnosti koje se javljaju uslijed zbrinjavanja radioaktivnog otpada ili nuklearnih istraživanja, a u suvremenom dobu, može se reći „gomilanja komunalnog otpada.“ Dakako, Beck navodi kako je prije termin „rizik“ imao pozitivan i avanturistički ton, a ne negativni ton, koji je uz sebe imao misao o mogućem uništenju života na Zemlji. Isto tako, naglašava kako je sve posljedice bitno sagledati sa svih strana, a ne samo onih fizičkih i okom vidljivim u nekom trenutku jer postoji velika prijetnja za određene katastrofe koje se još uvijek

nisu dogodile. Rizici danas postaju veoma realni, a upravo takvi postaje i koncept otpada koji sve više postaje društveni problem (Perkov, 2021, 25).

Autor Luhmann navodi kako se rizici nerijetko povezuju s očekivanjima koja mogu biti više, ili manje moguća. Spomenuta očekivanja imaju osnovu u znanjima i iskustvima iz prošlosti, mogu se manje ili više svjesno razvijati i formalizirati, pokazivati statističke podatke pa čak imati temelje na svakodnevnim i neslužbenim znanjima. Najveći doprinos sociologije kontekstu rizika jest distinkcija stručnog i laičkog promišljanja, jer iako su nekad prevladavali stavovi o neupućenim laicima i stručnoj potrebi educiranja, ipak se pokazalo upravo da stručna znanja često nisu dovoljna ili pak nemaju potpuni dodir s realnošću (Zinn prema Perkov, 2021, 26). Nadalje, postoji određena konfuzija kada je riječ o pojmu rizika, jer se pojavljuju i ostali termini koji imaju slična značenja: „opasnost, hazard, ugroženost (ugroza), prijetnja, rizik (Čaldarović prema Perkov, 2021, 27). Vrlo često i u različitim diskursima se koriste termini „hazard“ i „rizik“ pa se tako „hazard“ opisuje kao mnogo širi koncept koji objedinjuje mogućnost određenih događaja, njihov utjecaj i jačinu posljedica na društvo i okoliš, ali i sociopolitički kontekst u kojem se situacija odvija. Zbog višeznačnosti pojma (Zinn, 2008) često tumačenje istog može biti nejasno jer se koristi u najmanje tri različita, a povezana slučaja. S druge strane, rizik označava koncept kojim se analizira stupanj opasnosti. Oni rizici koji su povezani s otpadom su objektivni, dok sociologija istražuje subjektivnu percepciju ljudi o prisutnim rizicima. Osim toga, sociološki je validno i istražiti društvenu strukturu narativa koji govore o rizicima, a povezani su s otpadom (Perkov, 2021, 27).

S modernizacijom društva i povećanjem urbanog stanovništva, količine otpada su sve veće (Mustapić prema Buzjak i sur., 2015, 122). Gospodarenje otpadom iznimno je složen sustav s obzirom na to da na sustav utječe niz različitih čimbenika koji se mogu podijeliti u tri osnovne skupine. Prva skupina uključuje socioekonomske čimbenike odgovorne za nastanak otpada (gospodarstvo, promet, stanovništvo). U drugu skupinu spadaju ekološki i prirodni čimbenici (geološki i hidrogeološki uvjeti, klima, biosfera). Treća skupina su akteri uključeni u gospodarenje otpadom (politički i gospodarski). U međuvremenu, lokalna samouprava, koja je odgovorna za organizaciju sustava gospodarenja komunalnim otpadom, često se suočava s organizacijskim i financijskim problemima te sa složenošću organizacije gospodarenja otpadom (Guerrero i sur. prema Buzjak i sur., 2015, 122).

Osim ekoloških i zdravstvenih posljedica, zbrinjavanje otpada često ima složene društvene i ekonomske posljedice (Eskandari i sur. prema Buzjak i sur., 2015, 122). Jedan je pojava NIMBY sindroma. Sam sindrom počeo se proučavati 1980-ih. Prema Čaldaroviću

(1996), NIMBY je “generalizirani sindrom odbijanja određene političke strukture odlučivanja, samolegitimirajući izbor razvoja društva, koji je kontekstualiziran u svakoj specifičnoj situaciji u odnosu na individualne konjunktore” . Pol i sur. (2006.) definirali su NIMBY sindrom kao društveno odbacivanje strukture, infrastrukture ili usluge potrebne zajednici, ali koje imaju negativne konotacije. Neka od obilježja NIMBY sindroma su: nepovjerenje u upravu i vlast, otpor lokalne zajednice prema odlukama vlasti i stručnjaka, percepcija projekata o zdravlju i kvaliteti življenja, strahovi i rizici kao posljedica različitih pozicija. stručnjaka (Mustapić, 2010; Šućur, 1992; Čaldarović, 1996 prema Buzjak i sur., 2015, 122).

Osim NIMBY sindroma, pojavilo se još nekoliko sličnih fenomena: LULU efekt (Local Unwanted Land Users), BANANA efekt (Building Anything at at Near Anyone), NIABY (Not In Any Back Yard) i YIMBY (Yes In My Back Yard). Vrlo često, NIABY sindrom nije samo strah od onečišćenja okoliša, već i strah od kvalitete života, pada vrijednosti zemljišta i vrsta stigmatizacije lokacije zbog socijalne ili psihičke odbojnosti (Pol i sur., 2006.; Čaldarović, 1996 prema Buzjak i sur., 2015, 123). Jedan od načina minimiziranja ovih sindroma je komunikacija rizika, što uključuje i postupak učinkovitijeg upravljanja rizicima. Svima zainteresiranima potrebno je adekvatno objasniti rizike i prednosti (Čaldarović, 1996; Ishizaka i Tanaka, 2003 prema Buzjak i sur., 2015, 123) te razviti povjerenje u informacije i njihove izvore (Čaldarović, 1995 prema Buzjak i sur., 2015, 123). Mediji često preuzimaju ulogu doušnika. Čest je problem, međutim, što je zainteresirana javnost izložena samo djelomičnim informacijama zainteresiranih strana, a nedostaje „šira slika“ (Buzjak i sur., 2015, 123).

2.1.2. Građani, civilno društvo i inicijative

Čovjek od pamtivijeka živi u nekim od oblika zajednice te je samim time isto toliko prisutan i njegov interes za istu. Predstavnici antičke filozofije uvidjeli su da je problematika koja se tiče čovjeka i njegove egzistencije vezana uz zajednicu. Autor koji u svoje središte interesa stavlja zajednicu i sve procese koje ona vezuje jest Tönnies koji svojim djelom *Zajednica i društvo* daje osvrt na industrijsko društvo Njemačke krajem 19. stoljeća koje svojim postupcima uvodi promjene u život ljudi, njihove odnose i moral. Upravo tome, autor suprotstavlja društveni svijet u kojem vladaju harmonija, tradicija, gdje je naglasak na emocijama i srodstvu. Može se reći kako se upravo radi spomenutog autora povećao interes za sam koncept zajednice. Kada je riječ o sociološkom gledanju na spomenuti koncept naglasak se stavlja na praktične ciljeve, odnosno inspiracija se pronalazi u socijalno-reformatorskom duhu. Unazad četrdesetak godina, istraživanja inspirirana zajednicom su pokazala kako su određeni problemi poput kriminaliteta ili prostitucije mogu uočavati u prirodnoj sredini.

Sjedinjene američke države su bile istraživački plodne po tom pitanju jer je bio uočljiv veliki interes američkih autora za problematiku odnosa u zajednici. To su istraživanja u kojima se prikupio veliki broj podataka, a razvile su se i metode prikupljanja istih. Iako se spomenuta istraživanja nisu bavila pitanjima strukture zajednice, strukturalnih elemenata zajednice i sličnih socioloških termina, pripremili su tlo za kasnije sociološke pristupe (Župančić, 1982, 117/118).

Postoji više načina na koje se može pristupiti zajednici i odrediti neke njene bitne karakteristike. U literaturi se može naići na veliki broj različitih pokušaja objašnjenja problematike i nekoliko pristupa istoj. Prije samog započinjanja istraživanja, bitno je odrediti pristupe koji sami po sebi ukazuju na koncepciju predmeta. Prema tome, nekolicina autora dijeli zajednicu vodeći se određenim aspektima, ali može se reći kako autor Sanders daje zaokruženu klasifikaciju mogućih pristupa pa prema istom autoru razlikujemo četiri promatranja zajednice, a to su:

1. kvalitativni pristup
2. ekološki pristup
3. etnografski pristup i
4. sociološki pristup.

(Župančić, 1982, 119/120)

Prvi, odnosno kvalitativni pristup ide za tim da se utvrde određeni kvalitativni nivoi u zajednici. Drugi, ekološki pristup, usmjeren je na više pitanja, ali promjene u oblicima korištenja prostora kao i eksploatacija okoline predstavljaju određeno središte interesa. Ono što je bitno naglasiti jest koncept prostorne distribucije koji spada pod spomenuti pristup, a uključuje sljedeće procese:

1. koncentracija (naseljavanje u određenim zonama),
2. centralizacija (osnovne institucije u centru aktivnosti),
3. segregacija (dijeljenje različitih socijalnih grupa),
4. invazija (grupe nižeg socioekonomskog stanja zaposjedaju prostor viših grupa) te
5. sukcesija (kompletiranje procesa invazije na način da starosjedioci u potpunosti izlaze iz određenog prostora u korist pridošlica).

(Župančić, 1982, 120/121)

Nadalje, etnografski pristup obuhvaća sva područja zajednice. Cilj ovoga pristupa jest tretman čitave kulture naspram uvida u demografske i ekološke karakteristike te sociološke aspekte. Ovdje autor Arensberg razrađuje uvjete pod kojima zajednica može biti uzrok šireg društva, a to su: reprezentativnost, kompletnost, inkluzivnost i kohezivnost. Zadnji pristup, prema autoru Sandersu pristup zajednici kao socijalnom sustavu i nastoji razlikovati privatno, odnosno personalno ponašanje od komunalnog te definirati gdje je granica gdje isto prelazi u socijetalno ponašanje. Župančić naglašava kako se ovaj pristup ne može puko promatrati kao sociološki bez prijašnjih, jer se ne može reći kako etnografski i ekološki pristupi nisu sociološki. Razlika je u tome što su drugačije usmjereni (Župančić, 1982, 121/122).

Nastanak koncepta civilnog društva je idealan primjer kako prevođenjem pojma na različite jezike, isti dobiva na punoći i kvaliteti kao i na preciznosti smisla. Autor Reese-Schäfer uzima Aristotela i njegov konstrukt *koinonia* politike kao polazište „kao ujedinjenje slobodnih muškaraca imalo je svoju protutežu u *oikosu*, u domaćinstvu, u kojem se prema tom poimanju odvijala sveukupna materijalna produkcija i reprodukcija.“ Upravo Ciceron spomenuti pojam prevodi na latinski – *societas civilis sive communitas*, a hrvatsko značenje jest političko društvo ili zajednica. No, bitno je naglasiti da u Antici pa sve do Novog vijeka nije bilo moguće odvajati. Nadalje, suvremeno značenje pojma dolazi od Antonia Gramscija, koji pravi distinkciju između *societa borghese* i *societa civile* te upravo posljednji naglašava kao dio pozitivne promjene koju je želio. Tada, civilno društvo podrazumijeva vezu između pojmova države, tržišta, ali i privatne sfere. S obzirom na to, razlikuje se dvojna strategija koja suprotstavlja državu i civilno društvo te trojnu strategiju koja označava civilno društvo, državni sektor i privredno društvo. Proces razvoja koncepta civilnog društva ogleda se u mehanizmu diferencijacije. „Ako je političko društvo kod Aristotela – i danas još kod Michaela Grevena – mišljeno kao cjelina, onda su ga Montesquieu i Hegel diferencirali u dva područja: političko-državno nasuprot civilno-građanskom“ (Reese-Schäfer, 2004, 67/68). Prema svemu rečenome, Reese-Schäfer navodi kako se civilno društvo promatra zajedno s pojmovima države i privrede kad god je riječ o organizacijskim oblicima (Reese-Schäfer, 2004, 67/68).

Početakom 1990-ih raste popularnost civilnog društva kao predmeta istraživanja društvenih znanosti. Bez obzira na to, kada je riječ o pojmu „civilno društvo“, autori se slažu u tvrdnji kako isti izaziva prijepore te je vrlo malo slaganja o njegovu značenju. Jedan dio istraživača, na civilno društvo gleda kao na apstraktnu kategoriju makrosocioloških karakteristika (Anheier, 2005), dok s druge strane postoje autori koji zastupaju individualistički pristup u tumačenju civilnog djelovanja i socijalnog kapitala. Također, treći na civilno društvo

gledaju kao na institucije i strukture koje zauzimaju mjesto u javnoj sferi. Istraživanja koncepata civilnog društva prelaze granice određenih disciplina poput sociologije, ekonomije ili politologije i u fokus stavljaju problematiku odnosa između ekonomije, države i društva (Bežovan i sur., 2006, 2).

Nadalje, Jensen (2006) kao glavnu značajku modernog civilnog društva ističe pravo građana na slobodu udruživanja. Salamon i Anheier (1998) definira civilno društvo kao prostor omeđen tradicijom i kulturom neke nekog društva, a činjenica ovisnosti o prijašnjem putu (eng. *path dependency*) u nekom društvu (Putnam, 1993) je važna za distinkciju institucionalne infrastrukture i dometa razvoja civilnog društva. Howard (2005) ističe kako je općeprihvaćena tvrdnja kako u nedemokratskim režimima ne može postojati civilno društvo. Zbog toga, empirijska analiza civilnog društva suočava se s problematikom konceptualnog i operacionalizacijskog okvira koji su relevantni za države i društva s drugačijom tradicijom i domedom razvijenosti civilnog društva (Bežovan i sur., 2006, 2).

Prema rečenome, „civilno društvo je prostor između obitelji, države i tržišta gdje se ljudi udružuju radi promicanja zajedničkih interesa“ (Bežovan i sur., 2006, 2). Dana definicija, za razliku od većine drugih struktura istraživanja civilnog društva ima dvije bitne značajke. Prvenstveno, za cilj ima nadici ustaljeno usmjerenje na formalne i institucionalizirane organizacije civilnog društva jer objedinjuje i neformalne skupine i *ad hoc* koalicije. Drugo, osim pozitivnih akcija i odrednica ponašanja, uključuju se i negativne manifestacije u percipiranju područja civilnog društva. Bitno je napraviti distinkciju kako ovaj koncept ne objedinjuje samo humanitarne organizacije ili udruge koje se primjerice bave problematikom zagađenja okoliša, već i ostale skupine poput navijačkih skupina i *skinheads* (Bežovan i sur., 2006, 2).

U svrhu procjene stanja civilnog društva CIVICUS-ovo istraživanje Indeks civilnog društva u Hrvatskoj, provedenoga 2004. i 2005. godine o kojem je i riječ u radu Bežovan i sur. (2006), civilno društvo se analizira kroz sljedeće četiri glavne dimenzije:

1. struktura civilnog društva koja obuhvaća članstva u organizacijama istog, volontiranje, karakteristike takvih organizacija i njihov broj i sl.
2. okolina u kojoj neko civilno društvo postoji, „živi“ i djeluje, a to podrazumijeva zakonodavni, politički, kulturni i ekonomski okvir
3. vrijednosti koje civilno društvo promiče pa tako se tu primjerice, mogu naći tolerancija, demokracija i zaštita prirode i/ili okoliša

4. utjecaj koji ostvaruju određene aktivnosti formirane od strane civilnog društva pa tako to može biti utjecaj na javne politike, osnaživanje ljudi i sl.

(Bežovan i sur., 2006, 3)

Gore navede dimenzije je moguće podijeliti u subdimenzije koje ukupno broje 74 indikatora. Kako bi se iste mogle lakše prikazati, korišten je koncept dijamanta civilnog društva koji je rezultat individualnih indikatora podijeljenih u subdimenzije, a koje su kasnije raspoređene kao rezultat svake pojedine dimenzije. Važno je napomenuti kako dijamant vizualno ilustrira slabosti i jakosti civilnog društva te daje poželjnu startnu točku u procesu rasprave kakvo je civilno društvo neke zemlje, ali dijamant ne sistematizira rezultate dimenzija u jedan rezultat te se na koncu pojedine zemlje, odnosno društva ne mogu kategorizirati u već spomenute četiri dimenzije na temelju njihovih postignuća (Bežovan, 2006, 3).

Egzistiranje i život ljudi u zajednici i njihova povezanost na temelju prostorne bliskosti jedna je od osnovnih obilježja ljudske društvenosti, kako ističe Mustapić (2010). Isti autor navodi kako je velika važnost i sama uloga zajednice za djelovanje i opstanak društva kao integriranog sustava nešto u čemu se sociolozi slažu. Nadalje, podsjeća kako, ovisno o geografskim cjelinama, neki autori na isti način definiraju i lokalne zajednice. Međutim, neki autori smatraju kako je takvo shvaćanje nepotpuno s obzirom da takav način razmišljanja, lokalnoj zajednici oduzima svaki stupanj spontanosti i slobode. Također, podsjeća kako i Rogić i Čaldarović iznose četiri temeljne skupine koje određuju lokalnu zajednicu, a uzimajući u obzir važnost identiteta u istoj, a to su: „područje i njegova obilježja; institucionalna mreža; kolektivna osobnost lokalne zajednice; individualni i grupni akteri.“ Osim toga, potrebno je naglasiti i društveno-ekonomsku dimenziju lokalne zajednice u suvremenom svijetu, a ista je definirana geografskim i historijskim položajem lokalne zajednice u odnosu na regionalan i nacionalna središta (Mustapić, 2010, 201/202).

Osvrćući se na hrvatsko iskustvo s izravnom demokracijom, autor Butković ukazuje na distinkciju autora Smerdela koja razlikuje referendume:

- a) prema veličini političke zajednice (državni ili lokalni referendumi);
- b) prema pitanju o kojem se odlučuje (bilo da se radi o ustavnom referendumu, zakonodavnom referendumu, referendumu o udruživanju ili razdruživanju ili referendumu o drugim pitanjima);
- c) prema pravnoj naravi referenduskog pitanja (obvezno ili savjetodavno) i

- d) prema tome tko ga je pokrenuo (referendum po odluci državnog tijela ili referendum koji je proizvod narodne inicijative).

Prema Jungu (2001) i Merkel (2014) postoje tri glavna instrumenta izravne demokracije, ovisno o kriterijima pokretanja. Prva kategorija odnosi se na inicijative koje se mogu pokrenuti dobivanjem potpore propisanog broja građana. Inicijative se dalje mogu podijeliti na zakonske inicijative (pokrenute od strane civilnog društva) i referendumske inicijative (pokrenute od strane onih koji vladaju, obično oporbenih zastupnika). I zakonska i referendumska inicijativa spadaju u inicijative, jer u svakom slučaju njihovo pokretanje ovisi o prikupljanju propisanog broja potpisa. Druga kategorija je referendum koji može pokrenuti Vlada ili Sabor. Treće, tu je obvezni referendum koji se automatski raspisuje kad god se treba odlučiti o propisanom ustavnom ili drugom zakonskom pitanju. Referendumi i obvezni referendumi mogu se dalje podijeliti na referendume o odlučivanju i referendume o usklađenosti. Osnovna razlika između inicijativa s jedne strane i referenduma s druge strane poslužit će kao okvir za analizu u nastavku ovog članka, zbog svoje primjenjivosti na okolnosti u tranzicijskim zemljama. Osvrćući se na učinke referenduma i inicijativa, Möckli primjećuje da dok prvi ima stabilizirajući učinak na politički sustav, s potonjima je obično suprotno. Prema njegovom mišljenju, inicijative slabe pozicije političkih stranaka i jačaju pozicije interesnih skupina. Nadalje, imaju legitimirajuće učinke na politički sustav (Butković, 2017, 42/43).

2.1.3. Otpor prema izgradnji i otvaranju CGO Lećevice

Prema autoru Šućuru narušavanje ekološke ravnoteže, ili percepcija mogućeg narušavanja često znaju biti izvor sukoba. Ekološka suprotstavljanja se dijele u dva tipa sučeljavanja, a to su sukob i prosvjed. Sukob se odnosi na nastojanje aktera da provede neku akciju unatoč protivljenju i otporu protivnika, a prosvjed označava pokušaj da se suprotstavljena strana spriječi u izvršavanju određene aktivnosti (Štulhofer prema Šućur, 1992, 555). Konflikti ekološke prirode velikim su dijelom obrambeno nastrojani i dolaze kao rezultat želje određene zajednice, bilo da je ona uža ili šira, da ne primi određene čimbenike u svojoj blizini poput deponija ili spalionice te da se sačuva okolina i/ili spriječi daljnje uništavanje u odnosu na sadašnje stanje. Bitno je naglasiti kako ekološki konflikti mogu biti rezultat ugroze potencijalnih resursa i vrijednosti, a ne stvarnog uništavanja prirodnih resursa. Protesti ekološke prirode vezani uz komunalni otpad velikim se dijelom tiču izgradnje određenih objekata za preradbu ili odlaganje istog poput deponija, spalionica ili kompostana. Spomenuti se konflikti mogu javiti kao rezultat namjere zajednice da nadzire količine otpada koje završavaju na području iste. Ovo je važno zbog toga što se u Hrvatskoj većinski radi o divljim odlagalištima

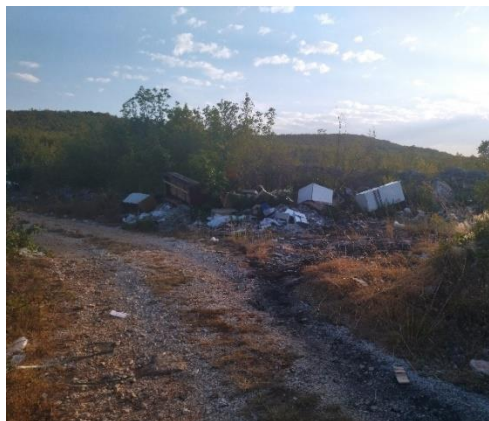
koja ne udovoljavaju određenim sanitarnim i tehničkim kriterijima. Prema tome, prilikom konflikta postoje dvije strane: na prvoj jest predlagač izgradnje nekog od postrojenja za zbrinjavanje komunalnog otpada, a to može biti lokalna vlast, vlast na razini regije ili neko poduzeće koje podupire objekt. S druge strane nalaze se neistomišljenici, a koji mogu biti: „lokalna vlast, druga poduzeća kao konkurenti, stanovnici određenog područja (lokalne ili ruralne zajednice), susjedne zajednice, vladine ili nevladine organizacije, zastupničke skupine itd.“(Šućur, 1992, 555/556).

U trenutku pisanja ovoga rada, 2022. godine, na mjestu gdje je predviđena izgradnja Centra nisu započeti nikakvi radovi. Osim pristupnih cesta koje vode stotinjak metara i otpada razne vrste, na području nema ništa. Bitno je naglasiti kako je unazad dvije godine, 2020. bilo dvadeset godina otkad je informacija o potrebi izgradnje objekta za gospodarenje otpadom puštena na u javnost. Zanimljiva je činjenica kako je otpor dolazio s više strana, uključujući političke strukture, medijske aktere, a na koncu i samu lokalnu zajednicu. Pretpostavlja se da ključan uzrok tome zagađenje okoliša te potencijalno narušavanje kvalitete života. Fotografije ispod predstavljaju trenutni prikaz stanja na području planiranog Centra za gospodarenje otpadom Lećevice.

Slika 1. Područje Centra, Lećevice (26.7.2022.)

Slika 2. Područje Centra, Lećevice (26.7.2022.)

Slika 3. Područje Centra, Lećevice (26.7.2022.)

Slika 4. Područje Centra, Lećevice (26.7.2022.)

Kako bi cijela situacija oko uzroka javnog otpora lokalne zajednice i drugih dionika bila jasnija, prema dostupnim internetskim izvorima, mogu se generirati određeni argumenti koji idu u korist istome. Sukladno tome, javno je dostupan predmet naslovljen „Primjedbe na studiju o utjecaju na okoliš“ od strane udruga Rast te Zvona zagore kao organizacija civilnog društva referirajući se na Studiju o utjecaju na okoliš Centra za gospodarenje otpadom Splitsko-dalmatinske županije u Lećeveci. U spomenutom predmetu prvenstveno su naglašeni mnogi bitni utjecaji na okoliš za koje spomenute udruge smatraju da nisu spomenuti, primjerice uvjeti rasprostiranja utjecaja, hidroloških, hidrogeoloških, seizmičkih i dr. Nadalje, spominju se stroge optužbe o odabiru same mikrolokacije. Udruge Rast i Zvona zagore smatraju kako višekriterijalne metode i istraživanja na više lokacija nisu učinjena. Treća točka se odnosi na neuvažavanju odredbi Zakona o otpadu, o cjelovitom gospodarenju otpadom i dr. Nakon toga slijede, kako navode spomenute udruge, „potpuno promašeno-izostavljeno objašnjenje zbog čega se poduzima zahvat“ te smatraju kako je opis same lokacije neprihvatljiv. Ono što je također problematično za građane lećevačkog područja jest i stavak na stranici četiri koji se odnosi na procese odlaganja milijuna tona otpada u Centru, ali ne i obradu istoga³. Nadalje, spominje se zagađenje podzemnih vodenih tokova za koje smatraju da nije samo teoretske prirode, pedološki podaci prema gore spomenutim udrugama nemaju veze sa stvarnošću i sl. Ovo su samo neki od navedenih primjedbi, savjeta, kritika i ocjena. Kada je riječ o lećevačkom području, bitno je naglasiti i da je to područje razvoja ekološkog turizma. Osim toga, to je područje u kojem djeluju poljoprivredne zadruge i braniteljske poljoprivredne zadruge te samim time opaža se djelovanje po pitanju osnivanja modernog zadrugarstva⁴.

Nadalje, bitno je naglasiti segment ekološkog seoskog turizma jer je upravo to područje sačuvano do te mjere da predstavlja idealno mjesto za takvo što. Također, građanska inicijativa Zelena akcija, udruga Sunce, Krizni Eko Kaštelanski Stožer te Društvo Marjan su reagirali na spomenuti projekt i dobivene analize još 2017. godine. Zelena akcija i sve udruge umrežene pod pokretom Zero Waste Hrvatska su tada podržale sva daljnja najavljena istraživanja kako bi se revidirala lokacija budućeg Centra za gospodarenje otpadom na krškom terenu povezanom s izvorima pitke vode. Također, zajedno su s ostalim gore spomenutim organizacijama prilikom javne rasprave o novom Planu gospodarenja otpadom Republike Hrvatske zatražili reviziju lokacije jer dotad nisu pronađena adekvatna istraživanja za vrijeme visokog vodostaja

³ <http://www.lerotic.de/lecevice/primjedbe/index.html> (pristupljeno 13.9.2022.)

⁴ <https://www.agroklub.com/seoski-turizam/proizvodnja-hrane-buducnost-lecevice/12274/> (pristupljeno 13.9.2022.)

podzemnih voda, a brojni domaći i strani geolozi i prijašnja istraživanja su upozoravali na opasnost od zagađenja.

Također, raspravljajući o ovome problemu, treba naglasiti i drugu dimenziju javnog otpora, a ona se odnosi na materijalne aspekte. S obzirom da građani nisu dobili novčane iznose koji su im bili obećani 2009. godine, općina Lećevica u rujnu 2020. godine povlači svoju potporu te zabranjuje i obustavlja sve aktivnosti na izgradnji Centra za gospodarenje otpadom na svom teritoriju⁵. Predstavnici općine su tada ukazali kako ovakva situacija akumulira nezadovoljstvo koje prerasta okvire pravne problematike i prelazi na pitanje politike i nezadovoljstvo samih žitelja, mještana, vlasnika i vijećnika Općine Lećevica tvrdeći kako u gore spomenutoj odluci općinskog vijeća ne postoji nijedan razlog da se hitno ne pristupi sklapanju ugovora i tako otklone svi mogući prijevori oko izgradnje samog Centra.

⁵ <https://rcco.hr/wp-content/uploads/2020/09/Odluka-o-povla%C4%8Denju-potpore-Op%C4%87ine-Le%C4%87evica.pdf>

2.2. GOSPODARENJE OTPADOM U REPUBLICI HRVATSKOJ

Povećanje količine otpada, naročito u urbanim sredinama jest jedna od posljedica socioekonomskog, ali i demografskog razvoja te razvoja potrošačkog mentaliteta. Prema podacima Svjetske banke, oko 1,3 milijarde tona krutog otpada proizvede se u gradovima svake godine, a očekuje se da će ta količina porasti na 2,2 milijarde tona do 2025. (Hoornweg i Bhada-Tata, prema Buzjak i Jakovčić, 2015, 117). Količina otpada po stanovniku u posljednjih deset godina, prema istim procjenama, porasla je s 0,64 na 1,24 kg/dan. U 2010. godini na području EU-27 proizvedeno je 2,7 milijardi tona otpada, od čega 220 milijuna tona otpada iz kućanstava. U Hrvatskoj se količina komunalnog otpada povećavala do 2008. godine (1,79 milijuna tona), ali je u 2010. godini smanjena za 9% na 1,63 milijuna tona. Trend pada može se tumačiti kao dio gospodarske krize, porasta udjela vaganog otpada i drugih čimbenika. Stoga strategija koja se temelji na smanjenju količine otpada, ponovnoj uporabi i recikliranju postaje primarna u gospodarenju prostorom. Sve veći utjecaj lokalne zajednice stvorio je nove okolnosti u određivanju optimalnih lokacija za odlagališta otpada (Buzjak i sur., 2015, 118).

Može se utvrditi kako danas svjedočimo društvu koji je u svojoj osnovi zasnovano na maksimiziranju proizvodnje, a koje je aktivirano masovnom potrošnjom, gdje smeće postaje ozbiljan ekološki problem. Otpad je oduvijek bio sinonim za neku vrstu skandala, tj. za nešto što nije dostojno čovjeka i ono što čovjek ukloniti iz svoje okoline, ali smeće je zapravo simbol ljudskog način ophođenja s okolišem (Schmitz prema Stanić i sur., 2009, 131). Gospodarenje otpadom predstavlja ključnu komponentu u strategijama zaštite okoliša i djelovanja za okoliš i u razvijenim i u zemljama u razvoju. S obzirom da je otpad iz domaćinstva jedan od glavnih dijelova komunalnog otpada, stavlja se naglasak na djelovanje i osjetljivost građana na problem okoliša i otpada. Primarni ciljevi gospodarenja otpadom jesu zaštita ljudskih bića i okoliša, te očuvanje resursa, a sve na način da se ne šteti opće dobro sadašnjih, ali ni budućih generacija (Brunner/Fellner prema Stanić i sur, 2009, 131). Kako bi se ovi ciljevi ostvarili, osim primarnog sakupljanja otpada, promiču se i aktivnosti vezane za smanjenje otpada, ponovnu upotrebu te recikliranje. Sukladno tome, u zemljama EU utemeljen je pristup koji objedinjuje „izbjegavanje stvaranja otpada i promidžbu njegove prerade, recikliranje i kompostiranje te ponovnu upotrebu i spaljivanje“ (Stanić i sur., 2009, 131).

Za mnoge društvene znanstvenike, otpad je ogledalo čovječanstva, sredstvo ili posrednik pomoću kojeg možemo razmišljati o nama samima (Knechtel 2007). Ovo je naslijeđe utjecajne definicije "prljavštine" Mary Douglas (1966.) koja osporava i reafirmira dati kulturni sustav. Prema ovom strukturno-simboličkom prikazu, uz komplementarne analize Leacha

(1964.) i Dumonta (1980.), razlog zašto se nejestiva životinja, prljava riječ i odbačeno smeće kategoriziraju kao nepoželjni i jednokratni je da svaki stoji u osnovnoj spoznajnoj, egzistencijalnoj i/ili jezičnoj dilemi, tj. potrebi za smislenim poretkom u svijetu bez njega. Unatoč mnogim razlikama, znanstvenici su skloni usredotočiti se na produktivni zagrobni život otpada, odnosno njegov utjecaj i značaj za ljude. Više od simptoma kulture, otpad je materijal koji ima posljedice u svijetu koje mogu uključivati lokalne i globalne političke sporove, liberalne i neliberalne oblike upravljanja, konkurentne procjene ekonomske i moralne vrijednosti te zabrinutost zbog onečišćenja okoliša i krize (Reno, 2015, 557).

Ideja gospodarenja otpadom također može biti problematična ako sugerira ljudsko ovladavanje fizičkim svijetom i kontrolu nad njim. Prema Allen (2007) samo postojanje neupotrebljivog otpada moglo bi se smatrati dokazom, oštrim i zagađujućim, naših vlastitih ograničenja. Ako nam infrastruktura skreće pozornost na uzimanje zdravo za gotovo svih dimenzija društvenog života (Larkin 2013), našu svakodnevnu ovisnost o materijalima, uređajima i radu, onda nam infrastruktura otpada može pomoći da shvatimo svoju ovisnost o neljudskim oblicima života i silama s kojima dijeliti naša tijela, okolinu i, u konačnici, naš planet (Reno, 2015, 557/558).

Kada je riječ o Hrvatskoj, u posljednjih nekoliko desetljeća svjedočimo promjeni životnog stila, što značajno utječe i na povećanje količine komunalnog otpada. Prenatrpana odlagališta otpada polako su postali glavni problem svakodnevice gradova i građana Republici Hrvatskoj. Svjesni da se proizvodnja smeća često ne može spriječiti ipak uvijek je potrebno tragati za načinima kako umanjiti povećanja i kako odgovorno postupati s otpadom. Dosadašnji rezultati istraživanja o zabrinutosti za ekološku problematiku u Hrvatskoj pokazuju kontinuiranu poveznicu odnosa problema zbrinjavanja otpada, posebno komunalnog s održavanjem ekološke senzibilnosti. Prema dostupnim istraživanjima autora Cifrića tijekom godina te autora Bjelajca problem neadekvatnog zbrinjavanja komunalnog otpada te akumuliranje smeća se visoko kategorizira (Stanić i sur., 2009, 131).

Najveći problemi gradova, prema *Nacionalnoj strategiji zaštite okoliša Republike Hrvatske (2002)* u Hrvatskoj predstavljaju zbrinjavanje otpada i neodrživo gospodarenje otpadom. Već od sedamdesetih godina 20. stoljeća u razvijenim zemljama postoji interes za istraživanjima sustava gospodarenja otpadom, a od osamdesetih godina 20. stoljeća provedena su istraživanja o izbjegavanju stvaranja otpada, kao i njegovom zbrinjavanju i recikliranju. Bitno je naglasiti kako je u jednom od istraživanja značajki koje imaju utjecaj na procese recikliranja u domaćinstvima, pokazalo kako domaćinstva sudjeluju u recikliranju jer su

uvjerenja kako recikliranje predstavlja odgovornost svakog pojedinca. Također, slijede pozitivni stavovi o recikliranju kao jednom od glavnih načina smanjenja zagađenja okoliša te očuvanja resursa (Vincente/Reis prema Stanić i sur., 2009, 132).

Kao što je već spomenuto, proizvodnja velike količine otpadnih tvari predstavlja jednu od posljedica suvremenog i urbanog načina života. Prema Strategiji zbrinjavanja otpada procjenjuje se kako na području Hrvatske godišnje nastane 1.350.000 tona komunalnog otpada, dok se primjerice u Njemačkoj tijekom jedne godine proizvede 30 milijuna tona. Velike količine komunalnog i drugog otpada motivirale su zemlje da osamdesetih godina 20. stoljeća formuliraju pristupe i definiraju sustave gospodarenja otpadom. Prema tome, uočavaju se sljedeći temeljni elementi integriranog koncepta gospodarenja otpadom:

1. suzbijanje nastanka otpada što podrazumijeva određene mjere koje rezultiraju redukcijom otpada u proizvodnji, dizajnu i kućanstvu
2. pribavljanje svih otpadnih tvari te potencijalno njihovo iskorištavanje za npr. dobivanje energije
3. zbrinjavanje otpada koje je ekološki prihvatljivo te izlaganje ostalog neizbježnog otpada.

(Karajić i Smerić, 1992, 189/190)

Prema dostupnim izvorima, ali i svakodnevnom diskursu, otpad i odlaganje otpadom jest jedan od ključnih problema današnjice. Usprkos razvoju svih aspekata, razvijena društva relativno kasno prepoznaju otpad kao problem. „Otpad je i direktna posljedica ukupnosti djelovanja u društvu te je količina nastalog otpada često pokazatelj gospodarske snage i razvijenosti određenog društva (Kučar Dragičević i sur., 2006, 263). Zaključno tome, može se reći kako otpad predstavlja direktnu posljedicu gospodarskog rasta, a količina istog jest izravan pokazatelj razvijenosti društva. Naglašava se linearan odnos nacionalnog bruto dohotka kao osnovnog gospodarskog pokazatelja s količinom otpada. Otpad može biti inertan, neopasan i opasan, a razlikuje se i prema mjestu nastanka te može biti komunalni i proizvodni. Važno je napomenuti još jednu podjelu otpada, a to je prema obvezama i odgovornostima te se onda dijeli na komunalni (općine i gradovi), proizvodni (proizvođači otpada, ambalažni (proizvođači otpada i uvoznici) te problematične tvari (proizvođači otpada i uvoznici). Kada je riječ o Republici Hrvatskoj, prvi Zakon o otpadu je donesen 1995. godine, dok je u trenutku pisanja ovoga rada na snazi Zakon o gospodarenju otpadom donesen godine 2021. Također, Republiku Hrvatsku obvezuje i Bazelska konvencija, koje je potpisnica, a primjenjuje se od 2000. godine.

Osim toga, Sabor Republike Hrvatske je u listopadu 2005. prihvatio Strategiju gospodarenja otpadom temeljem Zakona o otpadu, a bitno je naglasiti i kako je Agencija za zaštitu okoliša 2004. godine pokrenula projekt Katastar odlagališta otpada (Kučar Dragičević i sur., 2006, 263). Osim spomenutih dokumenata, bitno je naglasiti još neke strateško-planske dokumente, a koji se tiču gospodarenja otpadom, a to su: Strategija održivog razvitka Republike Hrvatske (2009.), Plan gospodarenja otpadom Republike Hrvatske za razdoblje 2017. – 2022. (2017.), Implementaciju Plana gospodarenja otpadom RH za razdoblje 2017. – 2022. te Odluku o donošenju Izmjena Plana gospodarenja otpadom Republike Hrvatske za razdoblje 2017.- 2022. (2021.).

Nadalje, ukupna količina otpada koji se proizvede u Europi je otprilike 3000 milijuna tona, od čega se 306 milijuna (ili 415 kg po stanu) odnosi na komunalni otpad, a oko 30 milijuna tona na opasni otpad. Kada je riječ o Republici Hrvatskoj, na godinu se proizvede 13,2 milijuna otpada od kojih 1,2 milijuna tona čini komunalni (ili 270 kg po stanu) i 0,1 milijuna tona opasni (Kučar Dragičević i sur., 2006, 263/264). Do 2005. godine svi podaci o nastalom komunalnom otpadu su se u najvećoj mjeri temeljili na procjenama. Tek od 2006. godine količine otpada se određuju prema podacima od strane obveznika uz dodatnu procjenu za onaj dio stanovništva koji nije obuhvaćen organiziranim sakupljanjem te za općine za koje podaci nisu dostavljeni. Također, važno je naglasiti kako se od 2011. godine u izračunu koriste i podaci o komunalnom otpadu, odnosno papiru i kartonu, ambalažnom otpadu, baterijama i akumulatorima, otpadnim jestivim uljima, itd. nastalog u uslužnom sektoru (vrtići, škole, hoteli, itd.) te podaci o posebnim kategorijama otpada koji su sakupljeni u okviru sustava kojeg organizira Fond za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost⁶.

Prema Izvješću o komunalnom otpadu za 2021. godine⁷, rast komunalnog otpada od 1995. godine zaustavljen je 2008. godine, a 2010. se bilježi smanjenje prijavljenih količina, a može se pretpostaviti kako je uzrok tome bila gospodarska kriza. Nadalje, od 2011. do 2019. godine količina komunalnog otpada je ponovo u kontinuiranom porastu i kreće se između 1,6 milijuna tona i 1,8 milijuna tona. Bitno je napomenuti 2013. godinu kada je došlo do nešto veće količine komunalnog otpada vjerojatno uslijed sanacije velikog dijela divljih odlagališta. U 2020. dolazi do osjetnog smanjenja rada uslužnog sektora uslijed pandemije COVID-19 pa su količine komunalnog otpada pale na vrijednosti iz 2014. godine. Nakon popuštanja mjera koje su se odnosile na suzbijanje širenja spomenutog virusa i ponovnog otvaranja ugostiteljskih

⁶ Više na: <https://www.fzoeu.hr/>

⁷ Izvješće o komunalnom otpadu za 2021. godinu. Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja.

objekata, povećanja broja turističkih noćenja u 2021. količina komunalnog otpada opet raste i dolazi do broja od 1.766.560 tona što je približno vrijednosti iz 2018. godine. Ono što je bitno napomenuti jest da navedene vrijednosti ne idu u prilog Planu gospodarenja otpadom Republike Hrvatske prema kojem je cilj do 2022. godine smanjiti količinu nastalog komunalnog otpada za 5% u odnosu na 2015. godinu, kada je taj broj iznosio 1.571.300 tona⁸.

Međutim, postoji područje blagog pozitivnog rasta, a odnosi se na nerazmjerno kretanje već spomenutog gospodarskog rasta u odnosu na stvarnjekoličina otpada. Kao što je već rečeno, često gospodarski rast znači i povećanje količine otpada, ali u razdoblju od 2017. godine do 2021. bilježi se lagano razdvajanje ovih trendova. U tom razdoblju, prosječna neto plaća je porasla za ukupno 17% dok je porast količine otpada iznosio 3%. Pretpostavlja se kako je to rezultat intenzivnijeg provođenja izobrazno-informativnih aktivnosti jačanja svijesti i odgovornosti za građane te intenzivnije provođenja aktivnosti promocije ponovne uporabe proizvoda. Prema dostupnom Izvješću o komunalnom otpadu za 2021. godinu, u Splitsko-dalmatinskoj županiji je ukupno preuzeto 188.868,85 tona komunalnog otpada⁹.

Nadalje, na području Republike Hrvatske postoji 209 tvrtki koje se bave procesima sakupljanja i odvoženja otpada na odlagališta. Za postupanje s neopasnim otpadom registrirane su 245 tvrtke, dok ih je 86 onih koji postupaju s opasnim otpadom. Također, registrirani su i tvrtke registrirane kao izvoznici otpada kojih je 245. Kao što je već rečeno, količina komunalnog otpada u Hrvatskoj je u porastu, a dolazi i do povećanja količine i drugih vrsta otpada poput otpadnih vozila, guma i sl. (Kuçar Dragičević i sur., 2006, 264).

Godine 2015. u Republici Hrvatskoj je uspostavljen cjeloviti sustav gospodarenja otpadom. Kao što je i naznačeno na stranicama Vlade RH uspostavljanje spomenutog sustava predstavlja prvoklasno gospodarsko pitanje i pitanje kvalitete života. Povećanje količine otpada i gospodarenje istim utječe na ljudsko zdravlje i na okoliš. Već je više puta istaknuto kako gospodarski rast neminovno uključuje i rast količine otpada. Navike koje donosi konzumerizam mijenjaju načine življenja te dolazi do povećanja broja proizvoda, usluga i sl. Prema dostupnim podacima, u Hrvatskoj 85% otpada završi na odlagalištima, dok se 16% reciklira. S druge strane, europski prosjek predstavlja 34% odloženog otpada, a 42% recikliranog. Procjena jest da je u razdoblju od 2002. do 2012. u RH bačeno sirovina vrijednih preko 5 milijardi kuna. Sukladno tome, jedan od ciljeva sustava gospodarenja otpadom Republike Hrvatske jest

⁸ Izvješće o komunalnom otpadu za 2021. godinu. Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja.

⁹ Ibid.

smanjenje odlaganja na odlagališta. Osim toga, spominju se ciljevi povećanja recikliranja, sanacije postojećih odlagališta otpadom te izgradnje centara za gospodarenje otpadom¹⁰.

2.2.1. Odlagališta otpada u Hrvatskoj

Gospodarenje otpadom se, da bi bilo zakonito, mora provoditi na način da ne dolazi do ugroze zdravlja ljudi i okoliša. Ono što je potrebno izbjegavati jesu onečišćenje mora, zraka, tla i vode, pojavu buke i neugodnih mirisa, ugrožavanje biosfere kao i negativne utjecaje na kulturne, povijesne, estetske i prirodne vrijednosti te sprječavati požare i eksplozije (Buzjak i sur., 2015, 123).

Do 1970-ih godina problemi zbrinjavanja otpada u prirodi su uglavnom bili zanemareni pa tako postoji procjena kako je do sredine 1960-ih godina u Hrvatskoj u prirodu odloženo više od 40 milijuna tona otpada (Mustapić, 2010). Nadalje, tijekom godina zabilježeni su brojni negativni učinci odlagališta otpada na okoliš, od onečišćenja vode, zraka i tla do povećanja količina insekata, glodavaca i ptica. Također, bitno je napomenuti i neke od ostalih negativnih utjecaja poput povećanog broja požara, širenje prašine te povećane koncentracije bioloških agenasa kao što su virusi i bakterije, promjene krajolika, pad vrijednosti zemljišta i slično (De Feo i sur., 2013; Milanović, 1992; Urbanc i Breg, 2005, prema Buzjak i sur., 2015, 123).

U Hrvatskoj rasprave o prikupljanju i zbrinjavanju otpada tek u zadnje vrijeme zauzimaju sve više mjesta u svakodnevnom diskursu. Autori koji se bave spomenutom problematikom većinom se bave utjecajima odlagališta na okoliš, sanacijom istih te sustava odvožnje otpada. Analizu stanja gospodarenja otpadom u Hrvatskoj, prema Buzajak i sur., dali su Fundrulja i sur. (2001) te Kučar Dragičević (2006), ističući temeljne probleme i razlike između ilegalnih organiziranih odlagališta komunalnog otpada, a uz to se navode i primjeri oporavka istih. Drugi autori koji su se, također, bavili gore spomenutom problematikom su istraživali povezanost mjesta prebivališta (ruralno-urbani) i problema zaštite okoliša razmatrajući različite demografske varijable (obrazovanje, dob, spol itd.) dok se nekoliko radova bavilo pitanjima najvećeg odlagališta otpada u gradu Zagrebu, a ujedno i najvećeg u Hrvatskoj – komunalnog odlagališta Jakuševac. Nadalje, istraživali su se i stavovi građana i lokalnih zajednica, njihova razina znanja o pitanjima odlaganja otpada te njihova razina ekološke svijesti i brige o okolišu. Šućur (1992) je analizirao slučaj suživota između odlagališta otpada i lokalne zajednice (Buzjak i sur., 2015, 118/119).

¹⁰ Izvješće o komunalnom otpadu za 2021. godinu. Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja.

Otpad i odlagališta otpada u Hrvatskoj predstavljaju zasigurno temeljni problem kada je riječ o području zaštite okoliša. Načini odlaganja otpada se razlikuju, međutim bitni elementi očuvanja su tlo, zrak i voda. Također, osnovnu podjelu odlagališta čine uređena i neuređena odlagališta otpada. Otpad nastaje kao posljedica svih ljudskih i gospodarskih aktivnosti, a komunalni otpad je prema Zakonu otpad iz kućanstva te otpad iz proizvodne i/ili uslužne djelatnosti, ako je po svojstvima sličan otpadu iz kućanstva (Barčić i sur., 2010, 348).

Odlagalište otpada (deponija, smetlište) je, prema Barčić i Ivančić (2010), građevina namijenjena za trajno odlaganje otpada, kao organizirane komunalne djelatnosti. Također, tu se mogu nalaziti i građevine za skladištenje te obrađivanje otpada. Odlagališta otpada mogu se podijeliti na kategorije koje mogu biti sljedeće: pravni status, veličina, vrsta odloženog otpada, stanje aktivnosti, utjecaj na okoliš te opremljenost (Barčić i sur., 2010, 348). Na temelju pravnog statusa koji uključuje posjedovanje lokacijske, građevinske i uporabne dozvole, aktivna odlagališta otpada mogu se razvrstati u pet kategorija:

1. legalna uređena odlagališta,
2. službena odlagališta otpada,
3. odobrena odlagališta,
4. dogovorena odlagališta i
5. divlja odlagališta otpada.

(Barčić i Ivančić prema Schaller i Subašić, 2004); Fundurulji i Mužiniću, 2004)

Adekvatno gospodarenje otpadom započinje mjerama sprječavanja i smanjivanja nastanka otpada te postupanja s istim po principu određenih gospodarskih načelima. U svrhu održivog i adekvatnog gospodarenja otpadom moraju se provoditi određene akcije – sakupljanje; privremeno skladištenje; obrađivanje; materijalno, biološko i energetske iskorištavanje s predobradom i obradom odvojeno sakupljenog otpadnog materijala; zatim otvaranje, zatvaranje i saniranje objekata namijenjenih odlaganju otpada i drugih otpadom onečišćenih površina (Barčić i sur., 2010, 348).

Urbanizacija i industrijalizacija sve više dovode do povećanja problema sakupljanja i gospodarenja čvrstim otpadom, što može utjecati na zdravlje ljudi, kao i na kvalitetu čovjekove okoline. Širenje toksičnih tvari i plinova, bakterija, virusa, plijesni, opasnost od nastanka požara zbog plinova koji nastaju uslijed obrade otpada predstavljaju neke od izravnih opasnosti. Nasuprot toga, neke od neizravnih opasnosti na neuređenim odlagalištima jesu širenje neugodnih mirisa, prašine, kao i pojava glodavaca, ptica i kukaca. Kod smetlišta koja nisu

kontrolirana napuštanje uz sanaciju ili eventualno sam postupan sanacije za nastavak uporabe nameću se kao najadekvatnija rješenja (Barčić i sur., 2010, 348).

2.2.2. Okolišne politike

Godine 2015. Europska unija pokreće donošenje zakonskih prijedloga o gospodarenju otpadom kako bi stimulirala države članice na prijelaz prema kružnom gospodarstvu. Republika Hrvatska, kao jedna od spomenutih država članica, ima obvezu poštovati obveze dogovorenih zajedničkih europskih okolišnih politika. Ono što predstavlja imperativ jest gradnja cjelovitog sustava gospodarenja komunalnim otpadom po uzoru na ostale članice EU (Mustapić i Markovinović, 2019, 103).

Nadalje, Sabor Republike Hrvatske 2005. godine je donio *Strategiju gospodarenja otpadom*, temeljenu na načelima Europske unije u vezi gospodarenja otpadom, a čiji je cilj bio uspostaviti realan okvir unutar kojeg će RH smanjiti količinu proizvedenog otpada koji, a održivo gospodariti s otpadom koji je proizveden. Prema tome, Vlada Republike Hrvatske je trebala donijeti *Plan gospodarenja otpadom*, čije bi stupanje na snagu, bilo od posebne važnosti za Republiku Hrvatsku, jer bi spomenuto imalo različite zadatke – rješavati postojeće probleme, unapređivati sustav i usmjeravati RH prema održivom gospodarenju otpadom i uklapanju u Europskoj uniji. Nadalje, spominju se i neki od posebnih ciljeva i prioriteta u gospodarenju otpadom:

- zabrana odlaganja otpada na otocima,
- organizacija centara za gospodarenje otpadom,
- posebna zaštita podzemnih voda,
- sudjelovanje domaće industrije u visokom obujmu opreme te usluge u projektima gospodarenja otpadom što bi trebalo doprinijeti postupnom smanjenju nezaposlenosti i deficita vanjskotrgovinske bilance,
- obuhvatiti strane partnere te potporu zajedničkim ulaganjima na osnovi javnog i privatnog partnerstva u cilju sprječavanja i nadzora onečišćenja, itd.

Riječ je o javljanju problema u sustavu gospodarenja otpadom koji uzrokuju ugrožavanje okoliša, ljudskog zdravlja te negativne posljedice na krajobraz i aktivnosti u prostoru. U RH se godišnje proizvodi 13,2 milijuna tona otpada, što iznosi 2,97 tona po stanovniku godišnje, a prema raspoloživim informacijama, u Hrvatskoj ima oko 250 službenih neuređenih odlagališta koja je potrebno sanirati (Kalambura, 2006, 268).

U Hrvatskoj, tzv. *divlja odlagališta*, kojih ima više od 3000, predstavljaju veliki problem, uz otpad s brodova koji bi trebao biti odvojen te kasnije prikupljen na kopnu. Važno je naglasiti kako financiranje gospodarenja otpadom nažalost ni približno ne odgovara potrebama (Kalambura, 2006, 268).

U Strategiji gospodarenja otpadom rabi se *Katalog otpada* koji sadržava više od 800 vrsta otpada, dok je detaljno opisano 15 prioriternih tokova otpada, a to su: komunalni otpad; građevinski otpad; proizvodni i rudarski otpad; poljoprivredni i šumarsko-drveni otpad; opasni otpad; ambalažni otpad; otpadna vozila; otpadne gume vozila; otpadna električna i elektronička oprema (e-otpada); komunalni mulj; otpad životinjskog podrijetla; otpadna ulja te otpadne baterije i akumulatori; postojana organska zagađivala i medicinski otpad (Kalambura, 2006, 269).

Gospodarenje otpadom predstavlja vrlo složenu aktivnost koja obuhvaća više grana gospodarstva, proizvodnje i potrošnje, a isto tako sadrži niz postupaka i tehnologiju koja se velikim dijelom primjenjuje u Republici Hrvatskoj. U Hrvatskoj su objekti i postrojenja za gospodarenje otpadom su relativno malo zastupljeni. Najveći udio (62%) kapaciteta čine registrirana odlagališta, dok ostalo čine objekti za obradu otpada. Također, s velikom količinom otpada se postupa nepropisno (Kalambura, 2006, 269).

Saniranje odlagališta predstavlja zahtjevan i skup proces. Unazad 40-tak godina odloženo je 100 milijuna tona različitog otpada. Prema Kalamburi, ciljevi i mjere utvrđene Strategije su određene u skladu s praksom EU-a pa se onda definiraju strateški ciljevi gospodarenja otpadom:

- smanjenje i izbjegavanje nastajanja količina otpada te odlaganje istog uz materijalnu i energetska oporabu otpada;
- razvoj infrastrukture za cjeloviti sustav gospodarenja otpadom;
- smanjenje rizika od otpada;
- doprinos zaposlenosti u Hrvatskoj;
- educiranje upravnih i stručnih struktura te javnosti, a sve u cilju rješavanja problema gospodarenja otpadom.

(Kalambura, 2006, 269)

Konačno, da bi se ostvarili svi ciljevi trebaju se poštovati opće i posebne mjere. Opće mjere sadrže istraživanje i utvrđivanje stvarnog stanja procesa gospodarenja otpadom S druge strane, posebne mjere sadrže izbjegavanje i smanjivanje količina otpada; razvoj infrastrukture za cjelovito gospodarenje otpadom (Kalambura, 2006, 269).

Europske politike zaštite okoliša i klime pomažu u procesu popravljivanja stanja okoliša tijekom posljednjih desetljeća, ipak Europa ne ostvaruje napredak koji je dovoljan, a prema *Europskom izvješću o okolišu – stanje i izgledi, 2020* u narednom desetljeću izgledi za okoliš nisu pozitivni. Također, u posljednja dva desetljeća, Europa je već postigla značajan napredak kada je riječ o klimatskim promjenama tako što je smanjila emisije stakleničkih plinova. Osim toga, napredak je vidljiv i u rješavanju problema koji se tiču zagađenja zraka i vode te uvođenja novih politika koje bi riješile problem plastičnog otpada. Tu su i promjene u vidu poboljšanja u prilagodbi na klimatske promjene te na području kružnog gospodarstva i biogospodarstva. Nadalje, inicijativa EU-a za održivu financijsku potporu prva je ovakve vrste u vidu funkcije financijskog sektora u pokretanju nužnog pomaka prema održivoj budućnosti¹¹.

Kada je riječ o trendovima zaštite okoliša u Europi, može se reći kako se nisu popravili od posljednjeg izvješća EEA-e (*European Environment Agency*) o stanju okoliša iz 2015. godine. Vidljivo je da iako većina ciljeva do 2020. godine neće biti postignuta, a posebice oni vezani za biološku raznolikost, i dalje ima prostora za ispunjenje dugoročnih ciljeva do 2030. i 2050. Na razini Europe, značajni se napreci vide u pogledu učinkovitosti resursa te kružnoga gospodarstva. Ono što najnoviji trendovi ističu jest usporavanje napretka kod slučaja smanjenja emisija stakleničkih plinova, industrijskih emisija, stvaranja otpada, poboljšanja energetske učinkovitosti te povećanja udjela obnovljivih izvora energije¹².

Konačno, veliki problem predstavljaju i klimatske promjene, kao i onečišćenje zraka i onečišćenje bukom što utječe zdravlje ljudi te okoliš općenito. Važno je naglasiti da je izloženost sitnim česticama uzrok preuranjenih smrti otprilike 400 000 u Europi svake godine, a države središnje i istočne Europe nerazmjerno su pogođene tim problemom. Boljom integracijom politika za zaštitu okoliša i zdravstvenih politika povećali bi se izgledi za smanjenje štetnog utjecaja okoliša na zdravlje. Europska vizija održivosti koja uključuje niski udio ugljika još je uvijek moguća. U gore spomenutom izvješću istaknuto je sedam ključnih područja u kojima su potrebne odlučne mjere kako bi se Europa vratila na pravi put prema ostvarenju svojih ciljeva za 2030. i 2050¹³, a to su:

1. Ostvarivanje do sada neispunjeni potencijala postojećih politika zaštite okoliša.

¹¹ <https://www.eea.europa.eu/highlights/stanje-okolisa-u-europi-2020>

¹² Ibid.

¹³ Ibid.

2. Prihvatanje održivosti kao prioriteta za oblikovanje politika te razvoj dugoročnih okvira politika s ciljevima koji će djelovati u svim područjima politike i društva
3. Preuzimanje vodeće uloge u međunarodnim aktivnostima koje su usmjerene na postizanje održivosti.
4. Poticanje inovacija.
5. Povećanje ulaganja i preusmjerenja financijskih sektora na potporu projektima koji su održivi.
6. Upravljanje rizicima i osiguranje društveno pravedan prijelaz.
7. Širenje znanja i vještina.

3. PREGLED ISTRAŽIVANJA NIMBY SINDROMA – HRVATSKA

U istraživanju problematike gospodarenja otpadom može se generalno istaknuti nekoliko tema. Prvi se odnosi na pitanje utjecaja odlagališta na okoliš i probleme povezane s njegovom rekultivacijom (Breg, Kladnik i Smrekar, 2007; De Feo, De Gisi i Williams, 2013; Guerrero, Maas i Hogland, 2013). Drugi se odnosi na stav lokalne zajednice. Istraživanje stajališta građana o ekološkim pitanjima i ponašanja kao odgovor na ta pitanja prvi put se pojavilo 1970-ih. U početku su se analize bavile odnosima između svijesti, ekoloških problema i aktivnosti poduzetih za njihovo ublažavanje. Od 1990-ih godina pojavila se nova tema: odnos ekološke svijesti i pitanja gospodarenja otpadom (Kufrin, 1996). S povećanjem svijesti o zdravstvenim problemima vezanim uz gospodarenje otpadom, pojavili su se sindromi poput NIMBY (Not In My Back Yard) i NIABY (Not In Anyone's Back Yard). Autori su se bavili pitanjem odnosa s javnošću pri određivanju lokacija za odlagališta (Ishizaka i Tanaka, 2003.), perspektivama i postupcima gospodarenja otpadom (Purcell i Magette, 2010.), te sukobima između onih koji su uključeni u pitanja sanacije odlagališta i gospodarenja otpadom, kao što su nevladine organizacije i jedinice lokalne uprave (Korucu i Erdagi, 2012). U proteklom desetljeću prikupljanje komunalnog otpada i metode njegovog zbrinjavanja postali su značajne teme rasprava (Magrinho, Didelet i Semiao, 2006; Rogge i De Jaeger, 2012; Sokka, Antiklainen i Kauppi, 2007; Sundberg, Gipperth i Wene, 1999; Taylor, 1999; Taylor, 2000).

Ove su teme u Hrvatskoj još uvijek relativno slabo obrađene. Većina autora bavi se utjecajima odlagališta na okoliš, problematikom sanacije odlagališta i sustavima prikupljanja otpada. Analizu trenutnog stanja gospodarenja otpadom u Hrvatskoj dali su Fundurulja, Mužinić i Pletikapić (2001) i Kučar Dragičević (2006), ističući temeljne probleme i razlike između divljih i organiziranih odlagališta komunalnog otpada, te dajući primjere sanacije komunalnog otpada. Šundalić i Pavić (2009) istraživali su povezanost mjesta stanovanja (ruralno-urbano) i ekoloških problema s obzirom na različite demografske varijable (obrazovanje, dob, spol itd.). Nekoliko radova bavilo se problematikom najvećeg odlagališta otpada u Gradu Zagrebu, ujedno i najvećeg u Hrvatskoj, Jakuševac (Ahel, Terzić i Tepić, 2006; Barčić i Ivančić, 2010).

Rekultivacijom odlagališta bavili su se Kovačić (1994) i Miličić (2012). U drugoj skupini su radovi o stavovima građana i lokalnih zajednica, njihovoj upućenosti u zbrinjavanje otpada te razini ekološke svijesti i brige za okoliš. Šućur (1992) analizirao je slučaj suživota

između odlagališta otpada i lokalne zajednice. Sindrom NIMBY ispitivao je Čaldarović (1996), a Kufrin (1996; 2003) je istraživao razinu ekološkog znanja lokalne zajednice i njenu spremnost na aktivno uključivanje. Sličnim temama bavio se i Cifrić (2005), dok je Mustapić (2010) analizirao stav stanovništva Makarske rivijere o temi zbrinjavanja komunalnog otpada. Među geografskim radovima na temu komunalnog otpada i odlagališta Šiljković (1993) je dao pregled i analizu stanja gospodarenja komunalnim otpadom u zemljama svijeta. Isti autor (2004.) dao je pregled prikupljanja komunalnog otpada u periurbanom pojasu oko Zagreba, u Zagrebačkoj županiji. Fundurulja i sur. (2001.) dali su pregled izvedenih rekultivacijskih radova na nekoliko odlagališta, uključujući odlagalište otpada Mraclin kod Velike Gorice i odlagalište otpada Lazarevac kod Vrbovca. Značajan izvor podataka je Agencija za gospodarenje otpadom koja objavljuje godišnja izvješća o količinama otpada. Zagrebačka županija objavljuje periodično Izvješće o stanju okoliša. 2008. godine objavila je Strategiju gospodarenja otpadom Zagrebačke županije u kojoj je prikazano trenutno stanje te ciljevi i mjere gospodarenja otpadom do 2015. godine te prijedlog lokacije budućeg županijskog centra za gospodarenje otpadom.

Zagrebačka županija nalazi se u SZ Hrvatskoj. Županija obuhvaća 9 gradova (Zaprešić, Samobor, Sveta Nedelja, Jastrebarsko, Velika Gorica, Dugo Selo, Ivanić-Grad, Vrbovec, Sveti Ivan Zelina) i 25 općina. Županija je 2011. godine imala 317.606 stanovnika (7% ukupnog stanovništva). U odnosu na 1991. godinu broj stanovnika se povećao za 12%, a u odnosu na 2001. godinu samo 2,5%. Na području županije postoji 9 komunalnih odlagališta od kojih je 7 aktivnih i 2 zatvorena (Sl. 1). U radu se analiziraju potencijalni utjecaji odlagališta otpada na stanje okoliša i uloga građana u oblikovanju politike gospodarenja otpadom. Za ovu studiju slučaja odabrano je odlagalište otpada Tarno, jer se ono smatra potencijalnom lokacijom za budući županijski centar za gospodarenje otpadom, gdje bi se odlagale velike količine otpada iz cijele županije, što bi moglo negativno utjecati na okoliš i kvaliteta života lokalnog stanovništva (Buzjak i sur., 2015, 119/120).

Istraživanje je provedeno u gradu Ivanić Gradu, jer je to najveće urbano središte u blizini lokaliteta Tarno. Razlozi zašto su autori odabrali ovu lokaciju za analizu stavova i reakcija lokalne zajednice temelje se na reakcijama političkih struktura i građana. Uzorkovanje za istraživanje provedeno je metodom snježne grude. Anketa je objavljena na službenim stranicama Grada Ivanić Grada, te distribuirana e-mailom. U anketi je sudjelovalo ukupno 112 osoba. Autori su svjesni da nevjerojatni uzorak („dobrovoljci“ voljni ispuniti anketu) i tehnika internetskog anketiranja imaju brojne nedostatke prvenstveno prisutne u sferi autoselekcije

ispitanika koji moraju imati određena znanja o informatičkoj komunikaciji, za sudjelovanje u anketi i koji također moraju imati određeni interes za temu. Stoga smo svjesni da će grupa uzorka biti relativno mala i homogena te da se rezultati ne mogu generalizirati na razinu cijelog naselja. U anketi je sudjelovalo ukupno 112 osoba: 58% muškaraca i 42% žena. Dobne skupine bile su sljedeće: 73% od 18–40 godina, 24% od 41–60 godina, 3% 60+ godina. Određena je minimalna dob od 18 godina za sudjelovanje, jer je to zakonska dob za glasanje koja građanima omogućuje sudjelovanje na referendumu. Može se uočiti mali postotak starijih sudionika. Ova razina sudjelovanja vjerojatno je rezultat metode ankete. Jedan od ciljeva bio je otkriti razinu ekološkog znanja koje je preduvjet ekološkog ponašanja i stavova. Korištene su procjene pojedinaca o vlastitom stupnju znanja o temi, iako smo svjesni da je ovakvim pristupom ovo pitanje znatno pojednostavljeno. Drugi cilj bio je utvrditi postojanje NIMBY sindroma i percepciju rizika. Rezultati istraživanja obrađeni su deskriptivnom kvantitativnom analizom (Buzjak i sur., 2015, 120/121).

4. METODOLOŠKI I EMPIRIJSKI ASPEKTI ISTRAŽIVANJA

4.1. Predmeti i ciljevi

Predmet istraživanja je istražiti percepcije rizika u odnosu na problem gradskog odlagališta otpada i u kojoj je mjeri i je li izražena prisutnost NIMBY stavova. Temeljni cilj je identificirati prisutnost NIMBY stavova kod građana Splita uz aspekte njihovog ekološkog ponašanja i povjerenja u nadležne strukture i organe vlasti.

Posebni ciljevi su bili utvrditi iskustva građana u odnosu na problem odlaganja otpada općenito, identificirati razmjere prisutnosti NIMBY stavova građana o problemu zbrinjavanja otpada, identificirati razmjere prisutnosti NIMBY stavova građana u odnosu na područje grada u kojima žive, utvrditi stupanj povjerenja građana u institucije te ispitati stavove građana o radu institucija i koliko su angažirane u rješavanju problema zbrinjavanja i gospodarenja otpadom.

Temeljna hipoteza jest da će rezultati istraživanja pokazati povećan stupanj prisutnosti NIMBY stavova u odnosu na stavove i mišljenja o problemu gradskog odlagališta i gospodarenja otpadom općenito. Posebne hipoteze postavljene u istraživanju su:

1. U gradu Splitu i okolici su izraženi NIMBY stavovi jakog intenziteta
2. Građani smatraju kako stanovnici lećevečkog područja imaju opravdan strah kada je riječ o izgradnji Centra za gospodarenje otpadom
3. Građani smatraju kako je prisutni strah ljudi na lećevečkom području opravdan
4. Povjerenje u institucije i eksperte koji su nadležni za problematiku upravljanja otpadom je na niskoj razini
5. Građani koji žive u kotarima u blizini odlagališta Karepovac će imati veći stupanj nepovjerenja u odnosu na one koji ne žive u blizini

5.2. Odabrana metoda

Kako je u prijašnjim poglavljima već spomenuto, javi otpor je dolazio od strane više dionika, uključujući građane, političke strukture, medijske aktere te organizacije civilnog društva. Upravo zbog te činjenice, odlučili smo istraživanju pristupiti kroz dvije različite metode, odnosno uključiti i kvalitativnu i kvantitativnu metodologiju. S obzirom na to, javno mnijenje građana je ispitano metodom ankete te je bio cilj utvrditi sve gore navedene kvantitativne postavke istraživanja definirane s obzirom na temu i predmet istraživanja. S druge strane, kvalitativni dio, odnosno polustrukturirani intervju je bio namijenjen za političke i

upravljačke aktere, stručnjake te predstavnike medija i organizacija civilnog društva kako bismo dobili uvid u rad i djelovanje te stavove i vrijednosti navedenih aktera po pitanju eventualnog smanjenja prisutnosti *NIMBY* stavova te problematike gospodarenja otpadom na području grada Splita i okolice općenito s obzirom da je spomenuto i jedan od glavnih razloga nezadovoljstva. Bitno je naglasiti kako je u samom začetku istraživanja planiran veći broj intervjua te sukladno tome i kontaktiran veći broj potencijalnih sudionika, ali kako nismo naišli na afirmativne stavove istih, prvotno željeni broj je smanjen.

Dizajn ovoga istraživanja podrazumijeva mješovitu metodologiju, odnosno i kvantitativni i kvalitativni pristup. S obzirom da zbrinjavanje otpada, ali i gospodarenje istim predstavlja veliki problem u gradu Splitu, kvantitativni dio istraživanja je proveden anketnim upitnikom za građane Splita o prisutnosti *NIMBY* stavova, mišljenju i stavovima o zbrinjavanju otpada te povjerenju u institucije. Nadalje, upitnikom dobiveni odgovori/rezultati su korišteni i u generiranju protokola za polustrukturirani intervju koji su provedeni s onima koji direktno ili indirektno sudjeluju u donošenju odluka i politika, te se intenzivnije bave temama okoliša.

Istraživanje koje uključuje mješovitu metodologiju je pristup istraživanju koji kombinira ili povezuje i kvalitativne i kvantitativne oblike. Uključuje filozofske pretpostavke, korištenje kvalitativnih i kvantitativnih pristupa te miješanje oba pristupa u studiji. Dakle, to je više od jednostavnog prikupljanja i analize obje vrste podataka; također uključuje korištenje oba pristupa i tako da je na kraju ukupna snaga studije veća od kvalitativnog ili kvantitativnog istraživanja (Creswell & Plano Clark prema Creswell, 2009, 33). Područje istraživanja mješovitih metoda, koje se naziva treći metodološki pokret, razvilo se kao rezultat rasprava o metodama i paradigmatama u društvenim i bihevioralnim znanostima koje traju već najmanje tri desetljeća. Rasprava o paradigmi između kvantitativno orijentiranih i kvalitativno orijentiranih istraživača temelji se na nizu međusobno povezanih epistemoloških, ontoloških i metodoloških pretpostavki. Prema nekolicini autora, istraživanje mješovite metode nudi treću alternativu temeljenu na pragmatizmu, koja tvrdi da su dva metodološka pristupa kompatibilna i da se mogu plodonosno koristiti u kombinaciji jedan s drugim (Teddlie i Tashakkori, 1998, 285/286).

Prema autoru Johnsonu, istraživanje mješovitim metodama je vrsta istraživanja u kojoj istraživač ili tim istraživača kombinira elemente kvalitativnih i kvantitativnih istraživačkih pristupa, kao što je korištenje kvalitativnih i kvantitativnih istraživačkih pristupa, analiza, tehnika zaključivanja, itd., za široke svrhe širine i dubine razumijevanja i potkrepljenja. Ova definicija funkcionira jer uključuje nešto što se naziva bitnom karakteristikom istraživanja mješovitih metoda, tj. metodološki eklekticizam. Autor Kammersley navodi da ovo obećava

ponišćavanje odnosnih slabosti svake metode s obzirom da se upravo radi o kombinaciji kvantitativnih i kvalitativnih metoda (Teddlie i Tashakkori, 1998, 285).

Anketni list ili anketni upitnik jest instrument anketiranja, a autori Florić i Ninković isti definiraju kao mjerni instrument koji je sastoji od određenih stavki i/ili pitanja koja su sudioniku istraživanja prezentirana u obliku tiskanog izdanja, ili putem nekog drugog adekvatnog medija (Florić i Ninković prema Kozić, 2012, 21). Konstruiranje upitnika predstavlja složen proces zasnovan definiranim kriterijima. Procesu konstrukcije upitnika treba prethoditi završen projekt istraživanja, hipoteze moraju biti formulirane, a varijable definirane kako bi se znalo što se upitnikom nastoji ispitati. Dijelovi upitnika su zaglavlje s uvodom i uputama nakon kojega dolaze određene stavke ili pitanja. Uvodni dio upitnika mora biti strukturiran na motivirajući način, jer je cilj uvjeriti sudionika istraživanja u neophodnost davanja odgovora koji će biti točni i iskreni. Kada je riječ o pitanjima u upitniku ona mogu biti zatvorenog tipa, odnosno pitanja s ponuđenim odgovorima, otvorenog tipa ili pitanja sa slobodnim odgovorom te kombiniranog tipa (Kozic, 2016, 22). Jedna pod glavnih prednosti anketiranja jest mogućnost dobivanja velike količine podataka od velikog broja ispitanika za relativno kratko vrijeme, a tomu pomažu i putevi distribuiranja, odnosno može se provesti pisanim putem, putem pošte ili elektroničke pošte. Prema tome, nameće se još jedna od bitnih stavki primjene metode anketiranja, a to je ekonomičnost. Primjena anketnih upitnika omogućuje istraživaču jednostavno prikupljanje podataka do kojih inače, uslijed različitih aspekata, bilo da se radi o udaljenosti subjekta ili osjetljivosti teme koja se istražuje, ne bi mogao doći (Kozic, 2016, 23). Online istraživanja se mogu provoditi na mnogobrojnim internetskim servisima kao što su elektronička pošta, online forumi, chat sustavi i sl. Ciljana populacija mogu biti svi korisnici interneta, ili različite skupine: zaposlenici neke tvrtke, članovi nekog kluba, posjetioци neke web stranice, čak i članovi neke demografske skupine koja je dobro zastupljena na internetu, itd. Online istraživanja mogu se razlikovati i s obzirom na način pribavljanja sudionika, vremenski kontakt između istraživača i istraživanog, broj ispitanika, stupanj interakcije i znanje o sudjelovanju u istraživanju. (Galešić, 2003, 289/299).

Drugi dio istraživanja je kvalitativne prirode te uključuje polustrukturirane intervjue s različitim političkim i upravljačkim akterima te predstavnicima medija i organizacija civilnog društva koji se bave ekološkom tematikom te stručnjaka u istom području. S obzirom na to istraživačko pitanje je: „Kakva su iskustva i načini djelovanja aktera koji sudjeluju u kreiranju elaborata i politika u rješavanju problema i smanjenju prisutnosti NIMBY stavova kod građana Grada Splita?“

5.3. Uzorak i uzorkovanje

U prijašnjem poglavlju je naznačeno kako je ovo istraživanje uključivalo mješoviti metodološki pristup, odnosno i kvalitativne i kvantitativne metode. Prema tome, bilo je jako bitno odrediti uzorak koje će sudjelovati u istraživanju na način da temi pristupimo cjelovito. S obzirom na želju i cilj da dobijemo uvid u stavove i mišljenje većeg broja ljudi kao mjerni instrument smo odlučili koristiti anketni upitnik. S druge strane, kod polustrukturiranih intervjua, cilj je bio kroz razgovor dobiti uvid u rad i djelovanje te vrijednosti i stavove već spomenutih aktera kako bi se na neki način utjecalo na percepciju građana te kako bi se smanjili negativni stavovi i mišljenja.

Kada je riječ o istraživanju određenih pojava, fenomena i slično, istraživači raznih struka se suočavaju sa situacijom odabira uzorka na kojem će provoditi mjerenje iz jedne populacije koja može biti dosta velika. Prema svemu sudeći, bitno je i poželjno je da uzorak bude veći, ali ipak, u velikoj većini slučajeva uzorak se ograničava po veličini i dva su najčešća razloga zašto dolazi do toga:

1. veliko istraživanje za sobom donosi i jednako velike troškove i
2. u nekim slučajevima dolazi do uništavanja uzorka, primjerice kemijske analize ili ispitivanje čvrstoće.

(Petz, 2004, 279)

Od različitog boja uzoraka, najpoznatiji je *slučajni uzorak*, a to je uzorak u kojem „svaki individuum populacije ima jednaku vjerojatnost da bude izabran u uzorak“ (Petz, 2004, 279). Međutim, uzorak koji je korišten u ovome istraživanju jest *pristrani uzorak*, tj. određeni članovi populacije imaju veću šansu biti izabrani u uzorak i onda samim time isti nije više slučajan (Petz, 2004, 279). Uzimajući u obzir činjenicu kako je anketni upitnik bio distribuiran *online*, postoji mogućnost da određeni dijelovi stanovništva nemaju pristup internetu i internetskim izvorima te samim time je vjerojatnost da oni budu izabrani u uzorak manja od onih koji imaju neometan pristup internetu.

U istraživanju je sudjelovalo 450 ispitanika s područja grada Splita i okolice, tj. osim gradskih kotara uključeni su i mjesni odbori koji administrativno pripadaju gradu Splitu – Slatine, Žrnovnica, Kamen, Donje Sitno, Gornje Sitno, Srinjine i Stobreč. Sudionici su rasponu od 18 do 66 i više godina i to:

- 147 sudionika u dobi do 25 godina

- 117 sudionika u dobi od 26 do 35 godina
- 73 sudionika u dobi od 36 do 45 godina
- 58 sudionika u dobi od 46 do 55 godina
- 48 sudionika u dobi od 56 do 65 godina
- 7 sudionika u dobi 66 i više godina.

Kada je riječ o drugom dijelu istraživanja, ciljani svrsishodni uzorak je sačinjavao kvalitativni dio. U istom je sudjelovalo 5 sugovornika čija su područja interesa, odnosno poslovi koje obavljaju usko povezani s tematikom i problematikom ovoga rada. Povećanje korištenja dizajna mješovitih metoda u provedbi istraživanja je potaknuto spoznajom da su izazovi provedbe utemeljenih na dokazima i drugih inovativnih praksi, tretmana, intervencija i programa dovoljno složeni pa je jedan metodološki pristup često neadekvatan. To se posebno odnosi na napore da se provedu prakse temeljene na dokazima u sustavima na razini cijele države gdje se odnosi među ključnim dionicima protežu i vertikalno (od državnih do lokalnih organizacija) i horizontalno (između organizacija smještenih u različitim dijelovima države). Palinkas (2011) navodi da kao i u drugim područjima istraživanja, dizajni mješovitih metoda smatraju se poželjnijima u provedbi istraživanja, jer omogućuju bolje razumijevanje istraživačkih problema od samih kvalitativnih ili kvantitativnih pristupa. U takvim se dizajnim koriste se kvalitativne metode za istraživanje i postizanje dubine razumijevanja razloga uspjeha ili neuspjeha u provedbi prakse utemeljene na dokazima, ili za identificiranje strategija za olakšavanje provedbe, dok se kvantitativne metode koriste za testiranje i potvrdu hipoteza temeljenih na postojećem konceptualni model i steći širinu razumijevanja prediktora uspješne provedbe istraživanja.¹⁴

Svrhovito uzorkovanje je tehnika koja se široko koristi u kvalitativnom istraživanju za identifikaciju i odabir slučajeva bogatih informacijama za najučinkovitije korištenje ograničenih resursa (Patton, 2002). To uključuje identificiranje i odabir pojedinaca ili skupina pojedinaca koji su posebno upoznati ili imaju iskustva s fenomenom od interesa (Cresswell & Plano Clark, 2011.). Uz znanje i iskustvo, Bernard (2002.) i Spradley (1979.) ističu važnost dostupnosti i spremnosti na sudjelovanje, te sposobnost prenošenja iskustava i mišljenja na artikuliran, izražajan i refleksivan način. Nasuprot tome, probabilističko ili nasumično uzorkovanje koristi se kako bi se osigurala mogućnost generalizacije nalaza minimiziranjem

¹⁴ <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4012002/> (pristupljeno 18.9.2022.)

mogućnosti pristranosti u odabiru i za kontrolu potencijalnog utjecaja poznatih i nepoznatih zbunjujućih faktora.¹⁵

¹⁵ <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4012002/> (pristupljeno 18.9.2022.)

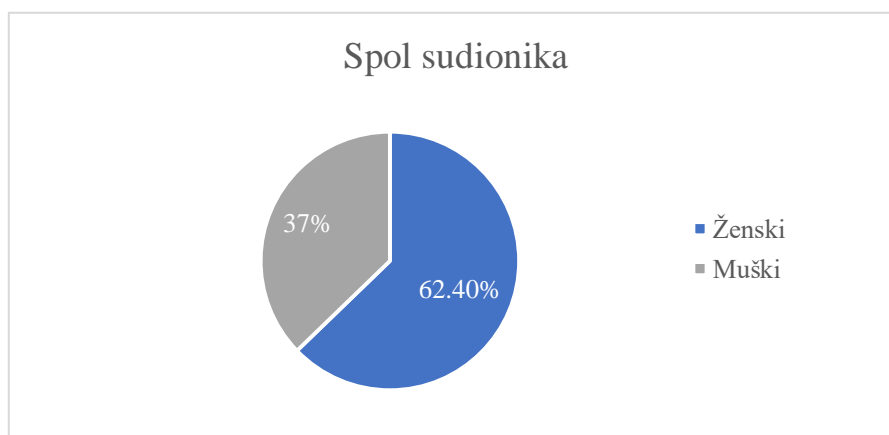
6. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

7.1. ANKETNO ISTRAŽIVANJE

7.1.1. Demografska i socioekonomska obilježja sudionika

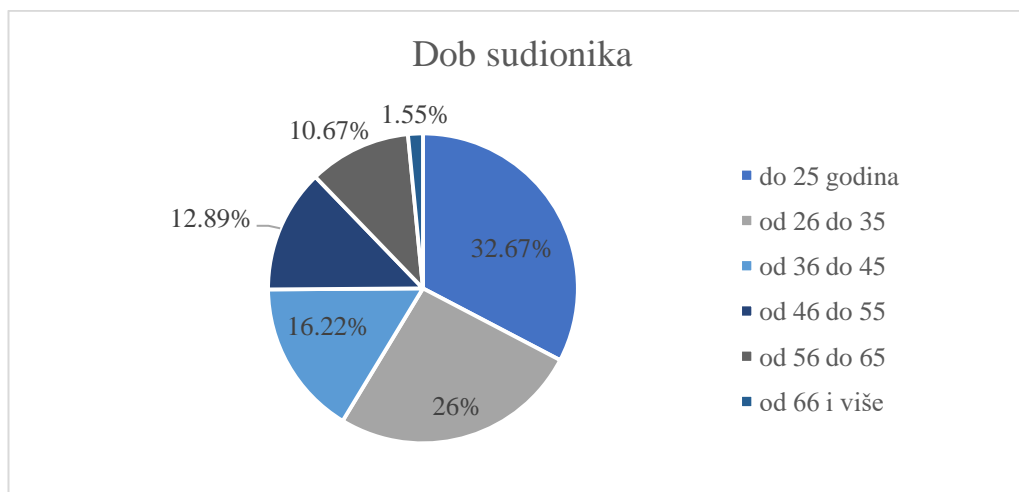
U kvantitativnom dijelu istraživanja koji je uključivao anketni upitnik sudjelovalo je 450 sudionika s područja grada Splita i okolice te općine Lećevica od čega su 62,4% bile žene, a 37,6% muškarci (Grafikon 1.).

Grafikon 1. *Spol sudionika*

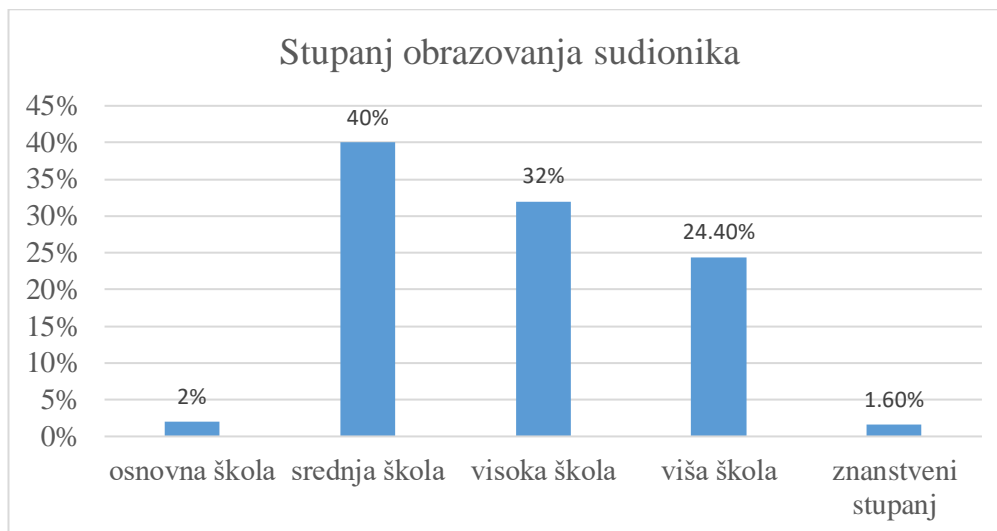
Kada je riječ o dobi ispitanika najviše je onih do 25 godina (34,9%), zatim onih u rasponu od 26 do 35 godina (26,0%). Nadalje, 22,9% ispitanika ima od 36 do 55 godina, a 11,3% je onih od 56 do 65 godina. Najmanje je onih koji spadaju udobnu skupinu od 66 godina i više (4,9%) (Grafikon 2.). S obzirom da se radilo o online formatu anketnog upitnika, pretpostavka je kako su upravo kanali distribucije jedan od uzroka dobivenih frekvencija dobnih skupina.

Grafikon 2. *Dob sudionika*

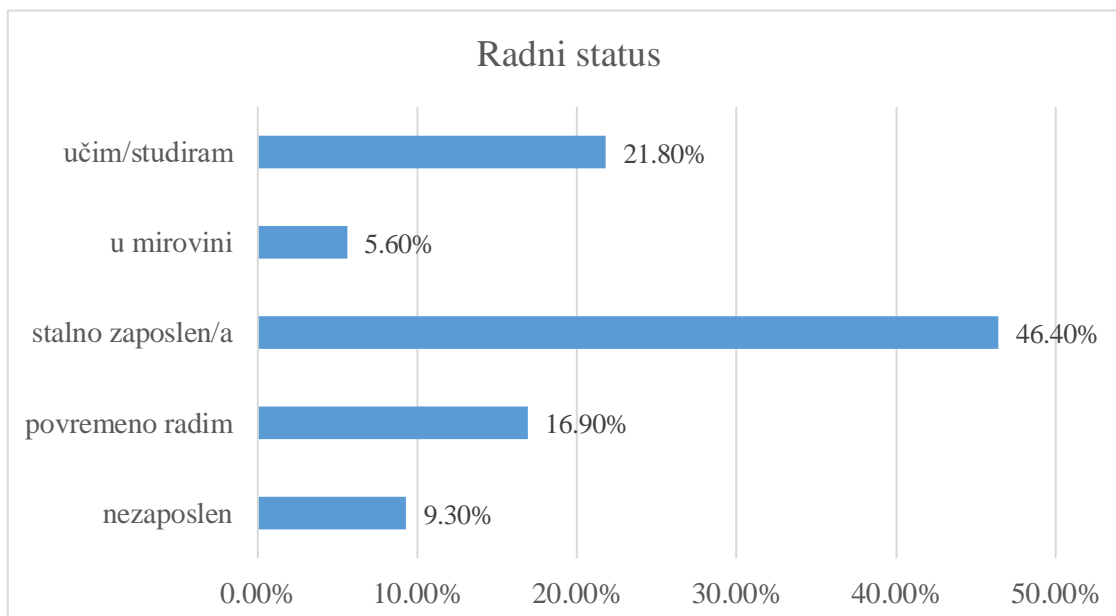
Što se tiče obrazovnih postignuća, najveći postotak ispitanika (40,0%) kao najveći završeni stupanj obrazovanja navodi srednju školu, zatim visoku školu (32,0%) te višu školu (24,4). S druge strane, najmanji je postotak onih s osnovnom školom (2,0%) te znanstvenim stupnjem (1,6%) (Grafikon 3.).

Grafikon 3. Stupanj obrazovanja sudionika

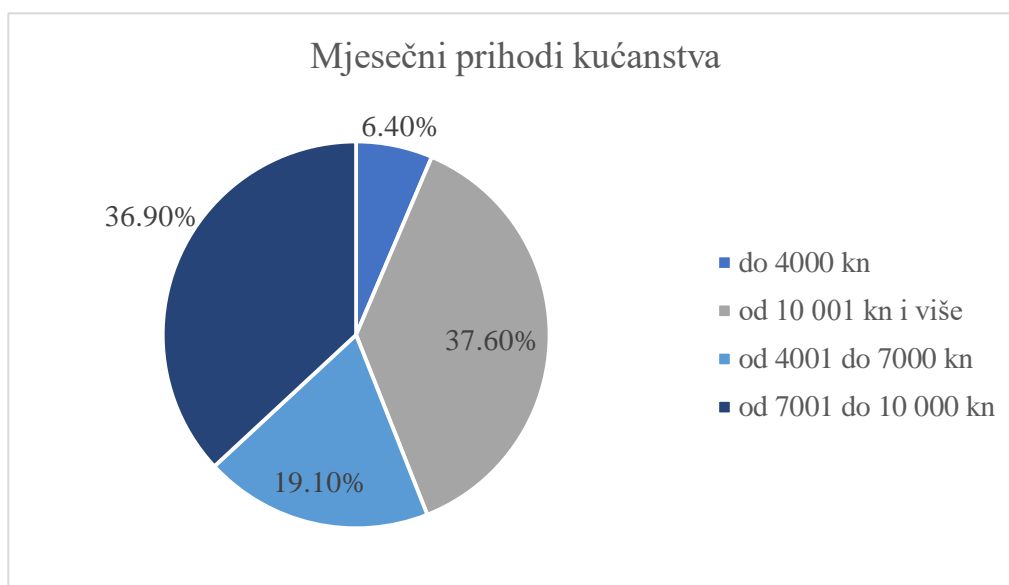
Sljedeće pitanje se odnosilo na bračni status ispitanika pa je sukladno tome, njih 43,3% izjavilo da su neoženjeni ili nisu udati dok je 41,6% oženjeno ili udato. Njih 6,7% je razvedeno, 5,8% se nalazi u izvanbračnoj zajednici, a 2,7% je udovaca ili udovica. U pogledu radnog statusa, najviše je stalno zaposlenih (46,4%) pa onih koji uče ili studiraju (21,8%) te onih koji povremeno rade (16,9%). S druge strane, nezaposlenih je 9,3%, dok ih je u mirovini 5,6% (Grafikon 4.).

Grafikon 4. Radni status sudionika

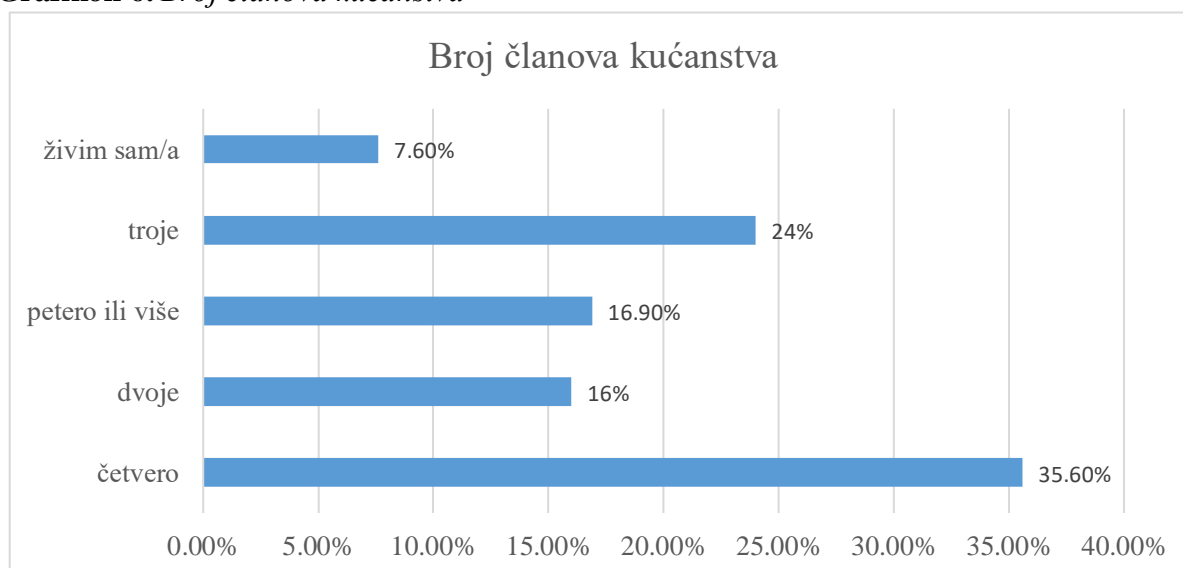
Kako bi dobili uvid u njihov ekonomski standard ispitani su ukupni mjesečni prihodi kućanstva te je najveći broj ispitanika izjavljuje kako pripada u raspon od 10 001 kn i više (37,6%). Odmah nakon slijedi raspon od 7001 kn do 10 000 kn kojem pripada 36,9% ispitanika. Na kraju, 19,1% ispitanika izjavljuje kako ukupni mjesečni prihod njihovog kućanstva pripada rasponu od 400a kn do 7000 kn te 6,4% onih kojima iznosi do 4000 kn (Grafikon 5.).

Grafikon 5. Mjesečni prihodi kućanstva

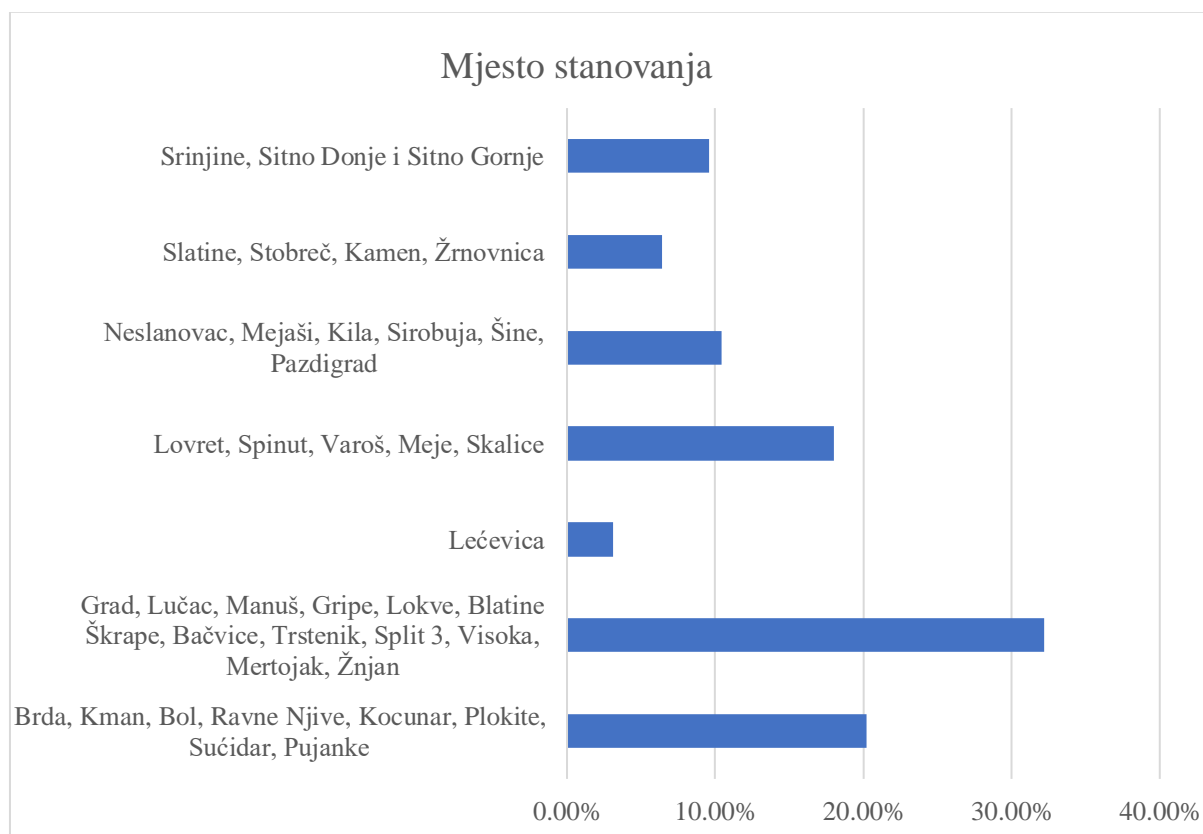
Kada je riječ o broju članova kućanstva, najveći broj ispitanika (35,6%) živi u četveročlanim obiteljima te u tročlanim obiteljima (24,0%). Nadalje, 16,9% ispitanika živi u kućanstvima s pet ili više osoba, a 16,0% živi u kućanstvima koje čine dvije osobe. Najmanji je postotak onih koji žive sami (7,6%) (Grafikon 6.).

Grafikon 6. Broj članova kućanstva

Nadalje, prilikom konstruiranja pitanja o mjestu stanovanja, odnosno gradskom kotaru, mjesnom odboru ili općini, ponuđeni odgovori su bili grupirani i dijelovi grada zonirani prema osobnim nahodnjima. Prema tome, sudionicima je bilo dostupno sedam odgovora. Prva dva su se odnosila na gradske kotare i to prema udaljenosti od urbanog gradskog područja. Prema tome, 6,4% sudionika istraživanja živi u Slatinama, Stobreču, Kamenu i Žrnovnici, a 9,6% u Srinjinama, Sitno Donjem te Sitno Gornjem. Nakon toga, slijede gradski kotari lokacijski smješteni oko komunalnog odlagališta Karepovac, tj. 10,4% sudionika živi na Neslanovcu, Mejašima, Kili, Sirobuji, Šinama i Pazdigradu. Nadalje, u zapadnom dijelu grada Splita, odnosno uključujući gradske kotare Lovret, Spinut, Varoš, Meje i Skalice živi 18% sudionika istraživanja, dok u sjevernom dijelu grada uz par gradskih kotara prema jugu (Brda, Kman, Bol, Plokite, Sućidar, Pujanke) živi 20,2%. Najviše sudionika (32,2%) živi u južnim dijelovima grada uključujući i centar grada, a pretpostavlja se kako je jedan od uzroka toga i to što taj odgovor uključuje najviše gradskih kotara – Grad, Lučac, Manuš, Gripe, Lokve, Blatine Škrape, Bačvice, Trstenik, Split 3, Visoka, Mertojak i Žnjan. Osim područja grada Splita i okolice, sudjelovali su i građani s područja općine Lećevica kojih je u ovome istraživanju, od ukupnog uzorka, bilo 3,1% (Grafikon 7.).

Grafikon 7. *Gradski kotar, mjesni odbor ili mjesto stanovanja sudionika*

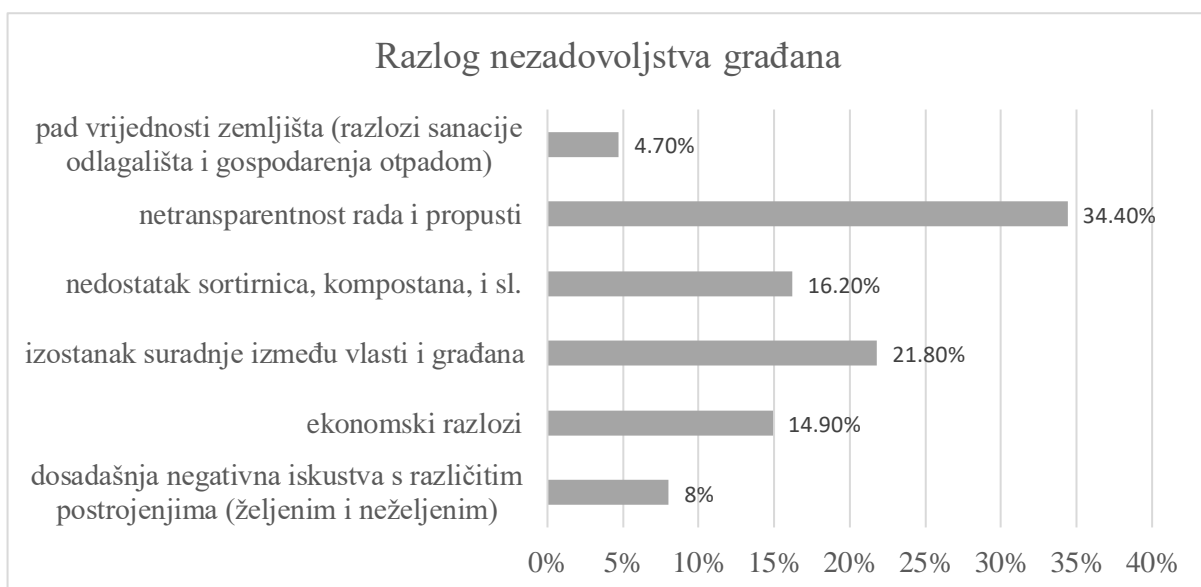

7.1.2. Prisutnost NIMBY stavova

Kada je riječ o utvrđivanju i prisutnosti NIMBY stavova, bilo je potrebno kroz izvore literature razlučiti aspekte koji ukazuju na neku vrstu nezadovoljstva i/ili otpora. Sukladno tome, iščitavajući dostupnu literaturu, može se reći kako su se ponavljali određeni termini koje smo iskoristili za konstrukciju upitnika kao što su nepovjerenje, strah, rizik, percepcija ugroženosti kvalitete života pojedinaca i njihovih bližnjih. S obzirom da je sindrom *NIMBY* kompleksan koncept koji uključuje ne samo osobni podražaj prisutan kod pojedinaca, već i ostale gledišta pa se tako nameće i financijska dimenzija, ekološka, psihološka i sociološka. Svjesni da postoji prostora još konkretnijem i detaljnijem razlučivanju, spomenute dimenzije su one koje su se nametnule prilikom ovog empirijskog istraživanja i pri izradi ovoga rada.

Prema gore navedenome, od ispitanika se tražilo da navedu koji je, prema njihovom mišljenju, glavni razlog nezadovoljstva građana kada je riječ o problematici gospodarenja otpadom na području grada Splita. Najveći broj sudionika smatra kako je najveći razlog nezadovoljstva građana po pitanju gore spomenutog problema netransparentnost rada i propusti (34,4%), zatim izostanak suradnje između vlasti i građana (21,8%) te nedostatak sortirnica, kompostana i sličnih postrojenja (16,2%) i ekonomski razlozi (14,9%). S druge strane, najmanji broj sudionika misli kako se razlozi kriju u dosadašnjim negativnim iskustvima s različitim postrojenjima, bilo da su željeni ili neželjeni (8,0%) te u padu vrijednosti zemljišta čemu je je potencijalni uzrok sanacija komunalnog odlagališta Karepovac te gospodarenje otpadom (4,7%) (Grafikon 8.).

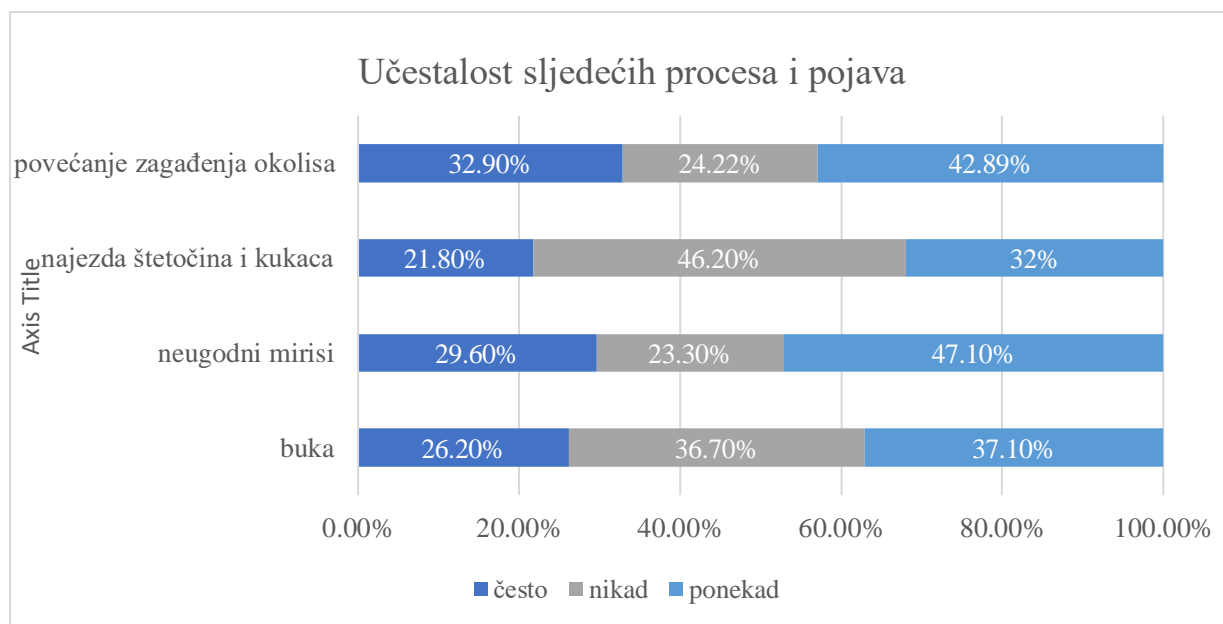
Grafikon 8. Razlog nezadovoljstva građana

Nadalje, većina sudionika (73,3%) smatra kako lokalna zajednica i građani nisu dovoljno uključeni u odlučivanje, dok ih 26,7% navodi suprotno. S druge strane 60,9% sudionika smatra kako lokalna zajednica nema mogućnost spriječiti neželjene objekte i /ili postrojenja, a 39,1% je onih koji smatraju da lokalna zajednica ima mogućnost spriječiti iste. Također, 68,2% sudionika pozitivnim odgovorom označava tvrdnju kako mora postojati veća distributivna pravda gdje će se što graditi, a 31,8% to isto ne smatra. S druge strane, većina sudionika (72,4%) smatra kako su privatni interesi određenih aktera izraženiji od onih javnih, a 27,6% sudionika se ne slaže s istim.

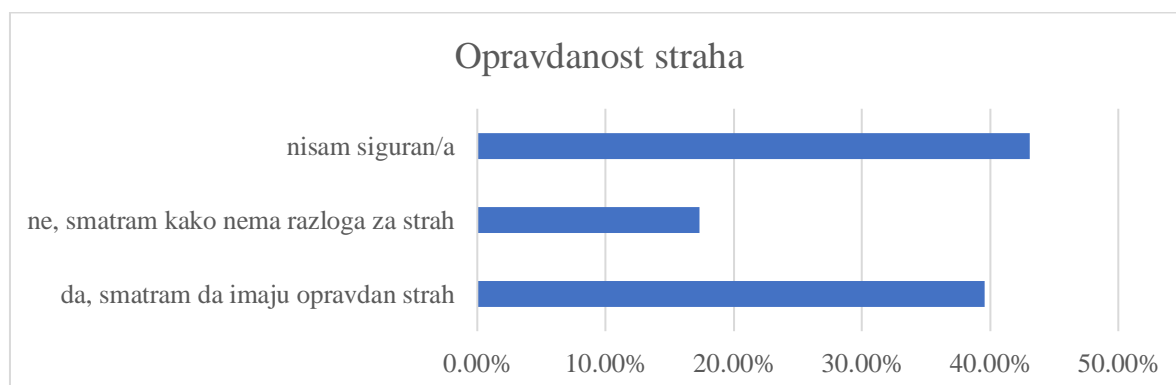
Kako je ranije već istaknuto, iz literature su generirani određeni termini koji su nam služili za utvrđivanje prisutnosti *NIMBY* stavova. Međutim, zbog inicijativa građana koje su se oformile uslijed stava kako komunalno odlagalište Karepovac direktno negativno utječe na njihovu kvalitetu života, ono što je bilo zanimljivo dodatno ispitati jest percepcija prisutnosti određenih procesa kojima uzrok može biti sanacija odlagališta, s tendencijom razvoja javnog otpora. S obzirom da se u trenutku pisanja ovoga rada planirano započinjanje i provođenje Faze 3A sanacije komunalnog odlagališta Karepovac, koje uključuje prekrivanje postojećeg otpada završnim prekrivnim sustavom te izgradnju sustava otplinjavanja, sljedeće pitanje se odnosilo na učestalost određenih aspekata koji sudionici u istraživanju na neki način osjećaju u gradskom kotaru, ili mjesnom odboru u kojem stanuju. Osim gore spomenute sanacije, na pitanje su odgovarali i građani koje ne žive u blizini područja odlagališta, ali mogu primijetiti određene promjene uslijed rješavanja problematike gospodarenja otpadom općenito u gradu Splitu. Na pitanje osjećaju li buku u gradskom kotaru ili mjestu stanovanja, najveći broj sudionika buku osjeća ponekad (37,1%), 36,7% je onih koji buku ne čuju nikad, a najmanji broj njih buku čuje često (26,2%). Nadalje, 47,1% sudionika istraživanja ponekad osjeća neugodne mirise na području stanovanja, 29,6% ih osjeća često, dok 23,3% sudionika nikad ne osjeća neugodne mirise. Nadalje, skoro polovina sudionika 46,2% nikad nije uočilo najezdu štetočina i kukaca u svojem gradskom kotaru ili mjestu stanovanja, 32% ponekad, a 21,8% često. Kada je riječ o povećanju zagađenja okoliša, najveći postotak sudionika (42,89%) ponekad uočava povećanje istog, 32,9% ih uočava često, a 24,22% nikad (Grafikon 9.). Kao što je bila i pretpostavka s obzirom na prijašnja iskustva, neugodni mirisi uzrokovani sanacijom i/ili nekim drugim procesima u vezi otpada su ono za što sudionici istraživanja smatraju da je najučestalije (Grafikon 9.).

Grafikon 9. Učestalost procesa uzrokovanih sanacijom komunalnog odlagališta Karepovac i/ili ostalih radnji vezanih uz gospodarenje otpada

Što se tiče percepcije o razini kvalitete života u svome mjestu ili kotaru stanovanja, najveći postotak sudionika (45,8%) navodi kako nema razlike u kvaliteti života među mjestima/kotarima, 29,1% sudionika smatra kako je kvaliteta njihovog bolja u mjestu/kotaru stanovanja nego u ostalima, dok je 25,1% onih koji smatraju kvalitetu života u svome mjestu/kotaru lošijom nego u ostalima. S obzirom na prisutnost termina straha i onoga što uz njega vezuje bilo je važno ispitati i mišljenja građana je li strah mještana zbog projekta izgradnje Centra za gospodarenje otpadom Lećevica opravdan. Najveći broj sudionika, njih 39,6% smatra kako je strah mještana opravdan. S druge strane, nekolicina od 17,3% sudionika smatra kako nema razloga za strah. Skoro polovina nije sigurna (43,1%) (Grafikon 10.).

Grafikon 10. Lokacija planiranog Centra za gospodarenje otpadom

Pred sudionike anketnog istraživanja stavljena je tablica gdje su morali označiti s DA ili NE glede toga predstavljaju li određene tvrdnje njihove stavove. Kada je riječ o kvaliteti života, 56,2% stanovnika smatra kako je u gradskom kotaru/mjestu stanovanja došlo do pada kvalitete života, dok ih se 43,8% to ne misli. Velika većina od 73,8% sudionika se složila kako nije došlo do pada vrijednosti nekretnina, a 26,2% je onih koji misle suprotno. Nadalje, više od pola sudionika (54,4%) smatra kako njihovom kvartu ili mjestu stanovanja postoje mogući negativni utjecaji na zdravlje i okoliš, dok ih 45,6% ne misli tako. Većina je onih koji smatraju da u gradskom kotaru ili mjestu u kojem stanuju nije došlo do ugroze turizma zbog ekoloških aspekata (59,6%), dok 40,4% misli da je ipak došlo do ugroze istog. Sudionici su se složili i s tvrdnjom da u gradu Splitu nema dovoljno zelenih površina (61,1%), a 38,9% ipak smatra kako je broj zelenih površina dovoljan. Na koncu, 64,2% sudionika smatra kako su u gradskim kvartovima i mjestima ipak potrebna reciklažna dvorišta, dok ih 35,8% ne misli tako.

Kada je riječ o određenim aspektima koji se mogu povezati s nastankom NIMBY sindroma i koji su bili stavljeni pred sudionike u obliku upitnika, na raspolaganju su imali ponuđene odgovore *često*, *nikad* i *ponekad*. Nepravdu često osjeća ili je osjetilo 44,4% sudionika, 35,6% ponekad, dok je 20% koji ikad nisu osjetili istu. Najveći je postotak onih koji strah za zdravlje sebe i bližnjih osjeća ponekad (41,3%), 33,8% ih osjeća često, dok ih 24,9% ne osjeća nikad. Strah od devastacije 37,8% sudionika osjeća ponekad, 34% je onih koji osjećaju često, a 28,2% ovakvu vrstu straha ne osjeća nikad. Kada je riječ o ugrozi bilo da se radi o onoj okolišne, ekonomske ili financijske prirode 38,4% sudionika istu osjeća često, 32,7% osjeća ponekad, a 28,9% je onih koji ne osjećaju nikad. Zadnje tri stavke su se odnosile na povjerenje. Najveći postotak građana koji su sudjelovali u istraživanju često osjećaju nepovjerenje u vlast i stručnjake (48,2%), 28,2% je onih koji isto osjećaju ponekad, a 23,6% ne osjeća nikad. Skoro polovina sudionika nepovjerenje u institucije osjeća često (49,1%), 29,1% osjeća ponekad, a 21,8% isto ne osjeća nikad. Također, kada je riječ i o nepovjerenju u tehnologiju gospodarenja otpadom, najviši postotak je onih koji isto osjećaju često (48%), 26,4% sudionika ima povjerenja u isto, odnosno ne osjeća nepovjerenje u tehnologiju gospodarenja otpadom nikad te 25,6% je onih koji isto osjećaju ponekad (Tablica 1.).

Tablica 1. Prisutnost straha i nepovjerenja građana

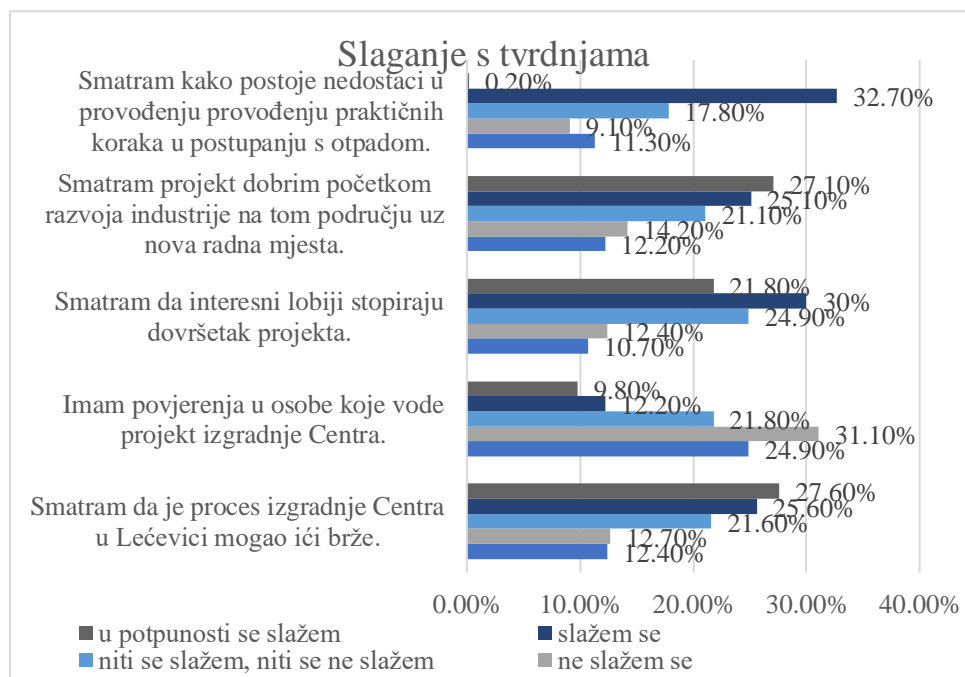
Osjećate li sljedeće:	često		ponekad		nikad		ukupno	
	f	%	f	%	f	%	f	%
nepravdu	200	44,4	160	35,6	90	20,0	450	100,0
strah za zdravlje sebe i bližnjih	152	33,8	186	41,3	112	24,9	450	100,0
strah od devastacije	153	38,4	170	37,8	127	28,2	450	100,0
neku vrstu ugroze (okolišnu, ekonomsku, financijsku)	173	38,4	147	32,7	130	28,9	450	100,0
nepovjerenje u vlast i stručnjake	217	48,2	127	28,2	106	23,6	450	100,0
nepovjerenje u institucije	221	49,1	131	29,1	98	21,8	450	100,0
nepovjerenje u tehnologiju gospodarenja otpadom	216	48,0	115	25,6	119	26,4	450	100,0

Nadalje, da je općina Lećevica najadekvatna lokacija za izgradnju centra za gospodarenje otpadom misli 30,2% sudionika istraživanja, 27,8% ih se ne slaže nego misli kako bi nadležni ponovno morali razmisliti o lokaciji, dok 42% njih nije sigurno. S obzirom da je više sudionika istraživanja koji stanuju na području Splita i okolice nego onih koji spadaju pod općinu Lećevica, ostaje prostora ispitati postoji li povezanost između mjesta stanovanja i odobravanja lokacije Županijskog centra za gospodarenje otpadom, odnosno bi li mišljenja ostala ista kada bi se figurativno rečeno lokacija premjestila bliže građanima Splita i okolice, a dalje građanima Lećevice.

Sljedeće pitanje je uključivalo tvrdnje, a korištena je Likretova skala slaganja od 5 stupnjeva na kojoj je 1 označavao potpuno ne slaganje, a 5 potpuno slaganje te su sudionici trebali označiti u kojoj se mjeri navedena tvrdnja odnosi na njih. Kada je riječ o trajanju procesa izgradnje Centra u Lećevici, 27,78% sudionika se u potpunosti slaže s izjavom da je to moglo ići brže, 25,6% njih se slaže, a 21,6% niti se slaže, niti se ne slaže. S druge strane, 12,7% se ne slaže, a 12,4% se u potpunosti ne slaže s navedenom tvrdnjom. Za tvrdnju koja je glasila „Imam povjerenja u osobe koje vode projekt izgradnje Centra“ 24,9% sudionika se u potpunosti ne slaže s tvrdnjom.

Grafikon 11. prikazuje tvrdnje koje se odnose na proces izgradnje Centra za gospodarenje otpadom u Lećevice i osobe koje stoje iza tog projekta. Rezultati su mjereni *Likertovom* skalom slaganja kojom su sudionici istraživanja izrazili razinu slaganja kroz 5 stupnjeva. Stupanj jedan označava u potpunosti se ne slažem, dva označava ne slažem se, tri je niti se slažem niti se ne slažem, četiri označava slažem se te pet u potpunosti se slažem. Najveći broj ispitanika se slaže i u potpunosti slaže s tvrdnjama koje odnose na brzinu procesa izgradnje Centra za gospodarenje otpadom u Lećeveci (53,38%), interesne lobije koji stopiraju završetak projekta (52%), spomenuti Centar kao na dobar početak razvoja industrije na tom području (52,43%) te kako postoje nedostaci u provođenju praktičnih korama u postupanju s otpadom (61,81%). S druge strane, dolje navedeni grafikon pokazuje kako je najviše ispitanika izrazilo neslaganje i potpuno ne slaganje s tvrdnjom koja označava povjerenje u osobe koje vode projekt izgradnje Centra (56%).

Grafikon 11. *Uspješnost realizacije projekta izgradnje Centra u Lećeveci*

Statistička provjera hi-kvadratom testom rezultirala je potvrdu hipoteze [H2] koja kazuje kako građani na području Splita i okolice smatraju kako je strah ljudi od izgradnje Centra za gospodarenje otpadom u Lećeveci opravdan. Prema tome, može se ustvrditi kako građani Splita smatraju kako postoje potencijalni rizici koji bi mogli narušiti kvalitetu života ljudi u tom području ili njihovo zdravlje i način života (Tablica).

Tablica 2. Testiranje hipoteze [H2]

		opravdanost straha			ukupno	
		ne, smatram kako nema razloga strahu	da, smatram da imaju opravdan strah	nisam siguran/a		
gradski kotar / mjesni odbor stanovanja	Brda, Kman, Bol, Ravne Njive, Kocunar, Plokite, Sućidar, Pujanke	Σ	9	42	40	91
		%	9,89	46,15	43,96	20,22
	Grad, Lučac, Manuš, Gripe, Lokve, Blatine Škrabe, Bačvice, Trstenik, Split 3, Visoka, Mertojak, Žnjan	Σ	24	49	72	145
		%	16,55	33,79	49,55	32,22
	Lećevica	Σ	1	7	6	14
		%	7,14	50,00	42,86	3,11
	Lovret, Spinut, Varoš, Meje, Skalice	Σ	22	27	32	81
		%	27,16	33,33	39,50	18,00
	Neslanovac, Mejaši, Kila, Sirobuja, Šine, Pazdigrad	Σ	12	16	19	47
		%	25,53	34,04	40,43	10,44
	Slatine, Stobreč, Kamen, Žrnovnica	Σ	6	12	11	29
		%	25,00	50,00	25,00	6,44
	Srinjine, Sitno Donje, Sitno Gornje	Σ	4	25	14	43
		%	9,30	58,14	32,56	9,56
ukupno		Σ	78	178	194	450
		%	17,33	39,56	43,11	100,00

($p = 0,05$, $x = 0,049$)

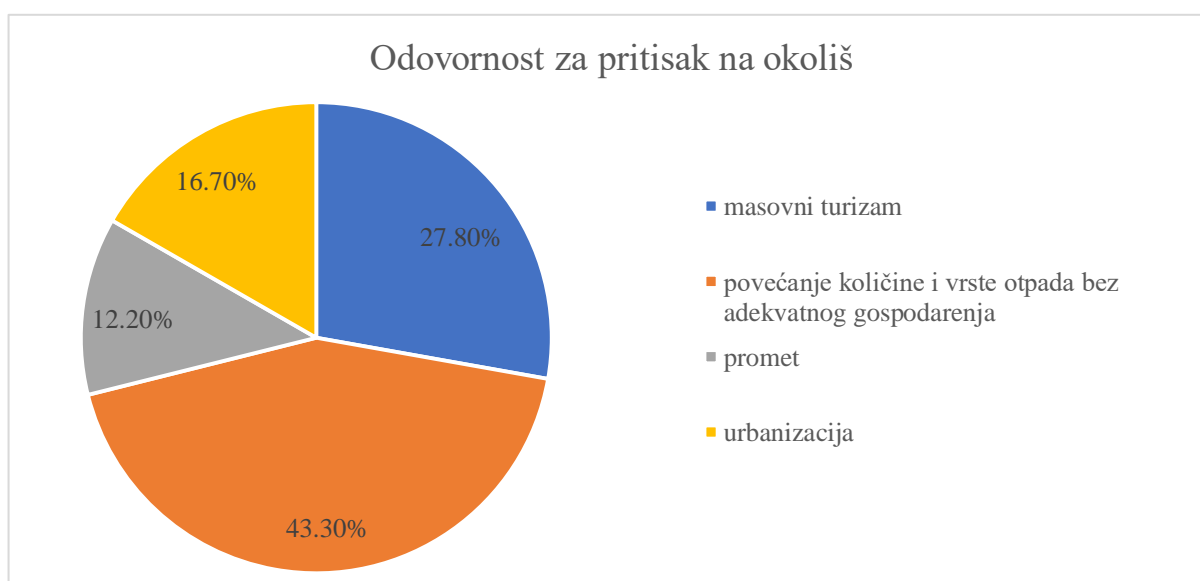
7.1.3. Okoliš i ponašanje

Mediji su glavni izvor informacija o ekološkim problemima na području grada Splita za najveći postotak sudionika istraživanja (41,8%), a slijede ih društvene mreže (33,3%). Također, tu je i njih 21,8% koji se pouzdaju u informacije prijatelja i poznanika (21,8%), dok ih najmanje koristi znanstvene članke i knjige kao izvor informacija o ekološkim problemima (3,1%). Nadalje, 71,3% sudionika istraživanja smatra kako recikliranje pospješuje kvalitetu života svih

u zajednici, a 66,7% nastoji štedjeti električnu energiju u svome kućanstvu. Nasuprot tome, građani koji su sudjelovali u istraživanju su izjavili da ne prakticiraju čitanje časopisa o ekološkim i okolišnim temama redovito (77,6%), ne sudjeluju u ekološkim manifestacijama (76%) te nisu članovi neke od ekoloških udruga na području grada Splita. Također, bez obzira što većina smatra kako recikliranje pospješuje kvalitetu života zajednice, kao što je gore spomenuto, 65,33% njih ne odvaja otpad u svome kućanstvu. Bitno je naglasiti kako su sudionici u postotku od 50,9% izjavili kako ne pričaju rado o ekološkim temama s ljudima oko sebe, dok 49,1% radi upravo suprotno.

Činjenica jest kako je stanje okoliša i tematika gospodarenja i odlaganja otpada problem u gradu Splitu, a što su sudionici istraživanja i potvrdili. S obzirom na to 43,3% je onih koji smatraju povećanje količine i vrsta otpada bez adekvatnog gospodarenja najvećim uzročnikom pritiska na okoliš u gradu Splitu, a odmah nakon slijedi i masovni turizam (27,8%). Promet (12,2%) i urbanizaciju (16,75%) sudionici najmanje vide kao „krivce“ pritiska na okoliš (Grafikon 12.).

Grafikon 12. *Odgovornost za pritisak na okoliš u gradu Splitu*

7.1.4. Povjerenje

Govoreći o stupnju povjerenja sudionika istraživanja u određene političke strukture i ostale stručne i civilne aktere, građani imaju osrednje povjerenje u stručnjake iz područja ekologije i okoliša kao i u ekološke udruge. S malo nižim stupnjem povjerenja ih prate javne komunalne službe te ured gradonačelnika i mediji. S druge strane, sudionici imaju najmanje povjerenja u državna tijela Republike Hrvatske (Tablica 2.). Zanimljiva je činjenica kako

građani koji su sudjelovali u istraživanju imaju manji stupanj povjerenja u medije nego bi se očekivalo, s obzirom da za njih u velikom broju mediji predstavljaju glavni izvor informacija kada su u pitanju ekološki problemi na području grada Splita.

Tablica 2. *Povjerenje u institucije i javnost*

	N	Mean
ured gradonačelnika	450	2,39
javne komunalne službe	450	2,42
stručnjaci iz područja ekologije i okoliša	450	2,70
ekološke udruge	450	2,66
državna tijela Republike Hrvatske	450	2,18
mediji	450	2,30

7.2. POLUSTRUKTURIRANI INTERVJU

Kao što je već spomenuto, kvalitativni dio istraživanja je uključivao polustrukturirane intervjue s političkim akterima, stručnjacima u području zaštite okoliša te predstavnicima organizacija civilnog društva i javnog komunalnog poduzeća.

Pitanja koja su bila postavljena sugovornicima na samom početku intervjua označavali su uvod u tematiku okoliša, javnog otpora te gospodarenja otpadom o kojima je i bila riječ u intervjuu. Prema tome, na prvo pitanje koje se odnosilo na društvene probleme na lokalnoj i nacionalnoj razini, dobiveni su slični odgovori. Bez obzira na općenitost pitanja, sugovornici su svakako naglašavali probleme okoliša te gospodarenja i odlaganja otpada kao jedne od najprisutnijih.

- *Dakle, nemamo u potpunosti napravljenu nekakvu logistiku za odlaganje otpada. Mislim da ljude treba još više educirati, treba stvoriti mehanizme koji će bolje pridonijeti tom recikliranju.* (S1)
- *Bez obzira što pretpostavljam da je ovo generalno pitanje, ali s obzirom da smo u sferi otpada, mislim da je jedan od ključnih problema gospodarenje otpadom na nivou u kojem nije usklađeno i dalje s ciljevima propisanim direktivama i zakonima o otpadu.* (S2)

S obzirom na samu problematiku otpada, ali i rad i djelovanje u javnoj sferi, sugovornicima je postavljeno pitanje koliko su upoznati s Nacionalnom strategijom zaštite

okoliša. Može se reći kako su i tu generirani slični odgovori – naglasak je na strategijama na razini Europske unije i/ili svijeta sugerirajući kako je i Nacionalna strategija ima uporište na višoj razini. Prema analizi transkripata uočava se kako sugovornici više pažnje posvećuju okolišnim strategijama na nacionalnoj razini te na razini Europe što potvrđuju sljedeći citati:

- *Ovako, više znam o, nazovimo to, globalnoj strategiji zaštite okoliša. Jako je važno biti u skladu s Greendeal-om što predstavlja europsku politiku zaštite okoliša. (S1)*
- *Ako to podrazumijeva da znam da postoji i da sam bacio pogled i znam o čemu se govori, jesam, ali ako pitate ikakve detalje, nisam. (S4)*

7.2.1. Vrijednosti i stavovi sugovornika o gospodarenju otpadom u gradu Splitu

Kada je riječ o Planu gospodarenja otpadom u Gradu Splitu može se zaključiti kako je situacija s poznavanjem toga dokumenta ipak malo bolja nego po pitanju već spomenute nacionalne Strategije. Sukladno tome, većina sugovornika je upoznata s Planom gospodarenja otpadom Grada Splita što potvrđuju i sljedeći navodi:

- *Da, sudjelovala sam prilikom javne rasprave. Svaki građanin je mogao dati komentare na plan. Nažalost, komentari koji su dolazili i od stručnjaka iz područja gospodarenja otpadom na regionalnoj razini bili su paušalno odbijeni i nije se uopće o njima raspravljalo. (S2)*
- *Jesam, to znam malo detaljnije. (S3)*
- *Pa ne baš do u detalje. Dotakla sam se te teme u par navrata. Međutim, ništa preopširno. Znam da je ključni dio istog komunalnog odlagalište Karepovac kao glavno odlagalište u ovom području te Čistoća koja se brine o načinima odlaganja samog otpada. (S4)*

Pitanje koje samim intervjuom nije bilo uključeno, ali je generirano tijekom razgovora sa sugovornicima jest pitanje kažnjavanja onih koji se ne pridržavaju pravila koja su određena Planom gospodarenja otpadom, primjerice kontaminiranje spremnika za papir vrećom komunalnog smeća i sl. Može se zaključiti kako su sugovornici naglasili uspostavljanje sustava kažnjavanja kao jedan od načina sprječavanja neadekvatnog zbrinjavanja i odlaganja otpada te eventualnog povećanja recikliranja i odvajanja.

- *Danas u gradu dosta tih apartmana sređuje i uređuje za turizam ili za stanovanje i onda se dogodi da vidite da ti izviđači radova negdje odlože taj otpad na neprikladno mjesto. Vi stojite bespomoćni i gledate. Zašto nema nekakvi sustav gdje ja mogu njega slikati i poslati nekim službama koja će možda moći reagirati i kazniti. Možda ta služba čak i postoji da ja ni ne znam. Onda definitivno pojačati vidljivost i informiranja građana što mi možda možemo učiniti za naš grad, što već postoji. (S1)*

- *Pa sigurno. Mislim da mi definitivno nismo zajednica koja je nastrojena na načina da odvaja i reciklira otpad. Mislim kako bi neke lagane kazne bile možda čak i dobra ideja, ali mislim kako bi država, grad, netko trebao osigurati mjesto za odvajanje primjerice u portunima ako ne za ništa drugo bar za plastiku, papir i staklo. Prije je postojalo bar za papir, a sada ništa. (S3)*

Nadalje, saznali smo stavove javnih aktera po pitanju samog koncepta gospodarenja otpadom u gradu Splitu. Sugovornici naglašavaju kako je sam koncept zamišljen na dobar način te da vide kako se određene promjene događaju. Međutim, kod provođenja određenih politika te i kod same realizacije aktivnosti ima prostora za napredak.

- *Trenutno mi se čini da se situacija malo promijenila. Čini mi se da se i u Čistoći malo pokrenula situacija... Međutim, i dalje imamo politiku, imamo kočenje na određenim razinama po pitanju dozvola za ovo, dozvola za ono... To su godine sustavnog nedovoljnog rada na toj temi... Problem s planom gospodarenja otpadom Splita je taj što se skoro ništa iz njega, a donesen je 2017. nije poštovalo. Dakle, malo toga se provodilo na terenu. (S2)*
- *Dakle, plan kao plan nije loš. Mislim, plan ono što se nameće je dobro, ali provedba je jako jako loša od strane svih dionika jer svatko želi učiniti najmanje, onaj minimum da zadovolji formu, a ne da zadovolji čitav plan i koncept... (S4)*
- *Koncept je okvirno uredan, s tim da kontinuirano treba raditi dogradnju i poboljšanja. (S5)*

Ekološki problemi su sveprisutni u svakodnevnom diskursu i različita su mišljenja o tome što predstavlja najveći. Međutim, sugovornici su osim pitanja gospodarenja otpadom i manjka zelenih površina u gradu Splitu kao jedan od najvećih ekoloških problema naveli i problem odvodnje i sustavne kanalizacije, a to potvrđuju i sljedeći citati.

- *Recimo, ja imam informaciju da neki dijelovi grada nemaju riješenu kanalizaciju za što smatram da predstavlja veliki ekološki problem u gradu. (S1)*
- *... otpadne vode i kanalizacija u koju dolaze sirovine koje nisu adekvatno zbrinute i onda se kao takve puštaju u more, na cesti i sl. (S4)*
- *Trenutno je najveći problem nelegalno i nekontrolirano odlaganje otpada na javnim površinama. Uzroci tome su nezadovoljna svijest građana te neadekvatno sankcioniranje počinitelja koje bi i medijski trebalo biti popraćeno. (S5)*

Kada je riječ o djelovanju i radu političkih struktura, medijskih i gospodarskih aktera po pitanju problema gospodarenja otpadom možemo reći kako se nitko nije bavio tom tematikom u tolikoj mjeri koja bi sugovornicima bila zadovoljavajuća. Smatraju kako su otpadom te sve što se vezuje uz isti veoma zanimljive teme i koriste ih u slučajima animiranja svih dionika javne sfere, ali površno, bez zadiranja u samu srž spomenutog problema.

- *Mislim da se otpad dosta koristi u medijskom prostoru kao tema jer je jako zanimljiva tema široj zajednici. Međutim sve to na jedan površan način. Većinom su to nekakve floskule, par površnih rečenica o toj temi, ali malo koji donositelj odluka, budući/bivši gradonačelnik, načelnik, ministar je ušao dublje u tematiku da zna nešto više i relevantnije o tome... Mediji se zainteresiraju za temu također površno. (S2)*
- *Ima svakakvih političara, ... neki više brinu, neki čekaju da se dogodi nešto samo od sebe i ne poduzimaju ništa, čekaju da vrijeme prođe, a druga vlast će preuzet brigu... Mediji se isto hajmo reći ne bave tom temom bitnije, primjerice sada, u ovoj zadnjoj fazi sanacije Karepovca. (S4)*

7.2.2. Vrijednosti i stavovi sugovornika o djelovanju lokalne zajednice

S obzirom na temu ovoga rada i sindrom NIMBY koji predstavlja okosnicu istog, zanimalo nas je za što sugovornici smatraju da predstavlja glavni uzrok nezadovoljstva lokalnih zajednica. Sugovornici smatraju kako osim prijašnjih negativnih iskustava koja su prisutna kod građana po pitanju rada i djelovanja određenih javnih aktera, problem leži i u partikularnim interesima određenih pojedinaca. Bitno je naglasiti i stav koji najjednostavnije kaže da građani ne žele ništa nikakve novine u svojoj blizini bez obzira donosile one njima korist i povećavale njihovu kvalitetu života te da imaju osjećaj kako nisu svi ravnopravni članovi zajednice.

- *Apsolutno svaki projekt je zamišljen na način da zajednica ima korist o istog i da zajednici bude bolje. Međutim, uvijek, apsolutno uvijek se dogodi neko nezadovoljstvo i netko radi halabuku oko bilo čega. Ja čak ne bih rekao da je to nedostatak informacija, mislim da možda ih nekad zateče pa nemaju informaciju i onda reagiraju, ali bih rekao da su to privatni partikularni interesi nekih ljudi. (S4)*
- *Smatram da ima veze s prijašnjim iskustvima u radu i djelovanju podređenih struktura i javnih tijela... (S2)*
- *Građanima je važno da se njihov glas čuje te da njihova stajališta donesu promjene. To traži odgovornu lokalnu vlast koja bi vodila računa o potrebama građana. Povećani stupnja učešća jača demokraciju... Smanjenju nezadovoljstva možemo doprinijeti osobnim doprinosom. (S5)*

Nadalje, sugovornici su bili pitani o sudjelovanju u javnim raspravama i/ili nekim od građanskih inicijativa ili ekoloških prosvjeda. Može se zaključiti kako sugovornici sudjeluju u istima onoliko koliko im i dopuštaju privatne obveze i očekivana ponašanja vezana uz njihovu prirodu posla, ali s naglaskom na strukturirane panel rasprave, dok je posjećivanje ekoloških prosvjeda i/ili sličnih inicijativa ipak u manjoj mjeri.

- *Jesam, pri donošenju nekakvih akata te kad dolazi do nekakvih promjena unutar spomenute strukture. (S2)*

- *Hajmo reći da jesam, ali nisu to bile neke ne znam koliko bitne rasprave, više radionice na kojoj su se prikupljale informacije i slično. (S4)*
- *Sudjelovala sam na skupu o zaštiti okoliša na kojem su bili pozvani stručnjaci iz raznih dijelova Europe, a govorili su na temu kompositiranja, odlaganja biootpada i sličnih ekoloških tema. (S3)*
- *Što se tiče prosvjeda, nismo u tom dijelu aktivni jer volimo neke stvari stihijski rješavati. (S1)*
- *Uključili smo se u jedan ekološki prosvjed. Ne sudjelujemo kao pokretači nekakvih građanskih inicijativa, ali se rado odazovemo pozivima ukoliko se radi o onim konstruktivnim. (S2)*

S obzirom na prisutnost javnih otpora građana na području Lećevice prema izgradnji Županijskog centra za gospodarenje otpadom Splitsko-dalmatinske županije, ali i uvijek aktualne situacije s komunalnim odlagalištem Karepovac te svih službenih i neslužbenih građanskih inicijativa bilo koje vrste direktno proizašlih iz tog problema, bilo je zanimljivo vidjeti je li sugovornici konkretno podržavaju iste. Prema tome, oni naglašavaju inicijative koje sadrže konkretan problem s iznesenim argumentima za isti te potencijalno rješenje.

- *Što se konkretno tiče gospodarenja otpadom, većinom se slažemo sa stavovima građana. Ono što je meni problematično u ovom NIMBY sindromu je da dosta njih polazi ne samo od lošeg iskustva nego od toga što ne žele u svom dvorištu pa su se oni okupili jer je primjerice, Karepovac blizu njih, što su ugroženi. Nisu ugroženi samo oni, već svi građani Splita, samo kod onih koji su najbliže je veći stupanj spomenutog. (S2)*
- *Hmm, hajmo reći neaktivno. Možda jesam nešto vezano za to, ali aktivno ne. To su, uopće nisu proaktivne inicijative tako da ne podržavam. One inicijative koje su konstruktivne, odnosno „postoji problem, nudimo rješenje“ bih sigurno podržao. (S4)*

Sljedeće pitanje je također bilo povezano uz prethodno, a odnosilo se na kvalitetu života građana na području općine Lećevica. Kada je riječ o narušavanju kvalitete života građana na spomenutom području dobiveni su različiti odgovori. Iako postoji određena sumnja građana lećevačkog područja u potencijalno ugrožavanje kvalitete života i zdravlja isti, vjeruje se kako su izvedene studije o onečišćenju okoliša i slične na način na koji se takve studije trebaju oformiti, a uz to sugovornici smatraju kako je tehnologija napredovala na način da moguće opasnosti koje će dovesti do onečišćenja vode, zraka ili tla može spriječiti.

- *Možda će narušiti kvalitetu života u pogledu neugodnih mirisa, ako kao takvi uopće budu prisutni. Međutim, smatram da je tehnologija doista napredovala tako da mislim da će neke štete, ukoliko ih uopće i bude, biti veoma minimalne i po mom mišljenju je ta lokacija adekvatnija nego trenutna lokacija Karepovca. (S3)*

- *Ja se nadam da neće i ja se nadam da su to teorije zavjere nekih koji se izričito bore protiv toga jer stvarno ne želim da smo došli do toga da netko radi studiju o onečišćenju okoliša i onda se u toj studiji preskoče neki bitni podaci. (S4)*
- *Smatram da neće narušiti kvalitetu života već će to mjesto učiniti gospodarski jačim. (S5)*

S druge strane, željeli bismo naglasiti jedan odgovor sugovornice koji je potpuna suprotnost naspram ostalih, ali smo smatrali vrijednim ga spomenuti s obzirom na iznesenu argumentaciju. Prema ciljevima planiranog Centra u Lećevici i onome što je vidljivo iz elaborata koji je mijenjan 2017. godine radi usklađivanja s direktivama Europske unije, predviđeno je da Centra primi 50% otpada prikupljenog u jedinicama lokalne samouprave. Drugim riječima, da se 50% otpada prikupljenog na ulicama odvoji po spremnicima, a 50% komunalnog otpada ode u Lećevicu. S obzirom na mijenjanje direktiva potrebno je uskladiti ciljeve Centra s istima tako da se ti postotci povećavaju u korist u korist odvajanja otpada.

- *Definitivno mislim da će utjecati na kvalitetu života jer to ne mislim zato što sam ja protiv investicija centra. Otkad se počeo planirati centar, naglašava se opseg centra u kojem je planiran... Prema tome, sigurno bi se trebalo još onda pozabaviti tim pitanjem... Problem je u tome da se recimo on danas otvori, sve išlo u centra i čim on postoji to u potpunosti demotivira na odvajanje i recikliranje. Nema nikakvog interesa za to. Nismo uopće zaokružili sustav po pitanju toga, da imamo tržište za sekundarne sirovine papir plastiku, koje dovoljno jako da jedno društvo za prikupljanje i sortiranje komunalnog otpada može prikupiti tu plastiku i zbrinuti po normalnoj cijeni i da je taj cijeli sustav zaokružen i funkcionira pa onda ajmo izgraditi taj centar za ono što se ne može reciklirati, odlično. Centar se mora otvoriti, kakav-takav, ovo što imamo s Karepovcem je neodrživo. Mi smo stvorili jednu sanitarnu plohu na koju otpad dolazi, ali dolazit će tri godine, ne može više, ne može se više širiti. Nadalje, odlukom o dinamici zatvaranja odlagališta, većina odlagališta po općinama i gradovima po svim županijama se zatvaraju i kako se zatvori jedno tako se preusmjeri u drugo najbliže koje ima još kapaciteta. Kad i na tome nestane kapaciteta, ide na najveće u županiji, a u našoj županiji je to Karepovac. Imamo situaciju u kojoj Hvar i Jelsa dovode u Karepovac. Moramo imati Centar ili neko drugo postrojenje. (S2)*

7.2.3. Stavovi sugovornika o javnim akterima

Proces donošenja odluka na razini jedinica lokalne samouprave je javan i u njemu sudjeluje gradsko vijeće zajedno s gradonačelnikom i njegovim predstavnicima. Ipak, smatra se kako bi u taj proces trebalo uključiti veći broj stručnjaka po pitanju teme o kojoj se odluka donosi kao što je u ovom slučaju problematika otpada. Također, s obzirom da se spomenuta tema veže uz više upravnih odjela na razini grada Splita, a prema svim pokazateljima predstavlja problem, uviđa se potreba za formiranjem određenog tijela i/ili odjela kojem bi u

nadležnosti bila problematika gospodarenja otpadom osim već imenovane radne skupine za provedbu Plana gospodarenja otpadom Grada Splita. Nadalje, zanimljivo je dodati i jedan odgovor koji se odnosi na lokalne zajednice i građane i njihovo izravnije uključivanje u procese donošenja odluka. Nameće se pitanje bi li to utjecalo na smanjenje prisutnosti NIMBY stavova te jačanja javnog otpora.

- *To se dotiče i upravnog odjela za prostorno planiranje i zaštitu okoliša, tiče se i EU projekata... preljeva se između različitih odjela, a nitko tko tamo radi ne zna dovoljno o tome jer nikome otpad nije fokus. Također, tu je i problem izostanka komunikacije ili nedovoljno dobre komunikacije između Čistoće i Grada. (S2)*
- *Pa prvenstveno smatram kako bi se više trebalo uključiti udruge koje se bave ekološkom tematikom u same procese, a osim njih i same građane i lokalne zajednice. (S3)*

Nadalje, zanimali su nas i koji su stavovi sugovornika kada je riječ o medijima i utjecaju istih na percepciju građana o problemu otpada u gradu Splitu. Može se reći kako mediji izvještavaju o pravom stanju stvari s terena, ali pitanje je koliko su te informacije točne. Kada se tome pridodaju svi korišteni ukrasi koji dovode do povećanja čitanosti određenih članaka i portala, sugovornici su se složili kako bi ipak u svom pristupu trebali biti oprezniji.

- *Mediji uvijek bilo kakve teme napuhuju zbog razno raznih razloga, najviše zbog čitanosti ili gledanosti s obzirom da im to, između ostalog, donosi profit. (S3)*
- *Pa kako koji mediji izvještavaju o stvarnom stanju... U stvari treba filtrirati koji mediji što objektivnije prikazuju stvarno stanje, ali mislim da na koncu nisu, da ne izvještavaju na takav način. Nekad nešto gdje čine pritisak ne mora značiti da je to stvarni problem recimo. (S1)*
- *Pa ne mogu reći da ne prenesu ono što im se interpretira i tako predstave javnosti. Ne mogu reći ni da su nezainteresirani. Stvar je samo one površnosti. (S2)*

S obzirom na povezanost koje organizacije civilnog društava imaju s građanima i lokalnim zajednicama, zanimalo nas je u kolikoj mjeri civilno društvo utječe na predodžbu građana o problemima gospodarenja otpadom. Iako su, može se reći, dosta povezani, utvrdilo se kako ipak ne utječu u dovoljnoj mjeri ili bar onoliko koliko bi i građani, ali i organizacije civilnog društva to i željeli. Ostaje prostora za ispitivanje zašto je to tako i koji su faktori koji se trebaju promijeniti i/ili unaprijediti kako bi došli do pozitivnih rezultata.

- *Utječu pozitivno, ali u maloj mjeri. U svakodnevnom diskursu nekako kao da se ne zna za njih. Vidi se nekakav pomak s obzirom kako je bilo, ali ima tu još dosta prostora. (S3)*
- *Mislim da u nedovoljnoj mjeri civilno društvo ima utjecaja na percepciju građana o problemu otpada. Dosta građana nije uopće svjesno uloge civilnog društva, ne samo u zaštiti okoliša nego*

generalno i u drugim temama i često se podcjenjuje uloga civilnog sektora kao stručnog i važnog akter i sudionika u razno raznim temama iz društvenog života. To je dijelom krivnja i na civilnome društvu. (S2)

- *Dakle, ja osobno bih puno više vjerovao civilnim udrugama, ali ozbiljnim civilnim udrugama koje upozoravaju na neki problem i imale bi mi veći kredibilitet nego mediji. (S4)*

Nakon osvrta na medije i civilno društvo te njihov rad i djelovanje u percepciji nekih ekoloških problema i/ili problema gospodarenja otpadom konkretno u gradu Splitu i okolici na građane, neizostavno je osvrnuti se političke strukture, odnosno aktere koji donose odluke te njihov utjecaj na gore spomenuto. Kada je riječ o posljednjoj grupi, sugovornici smatraju kako su oni svjesni koliko im možda osvrt na neku ekološku temu ili primjerice uvijek aktualnu problematiku s komunalnim odlagalištem Karepovac može donijeti političkih poena i da to vješto koriste. Međutim, problematika se javlja kada ti razgovori ne budu onakvi kakve su građani možda očekivali, a onda kasnije i kada se krene i/ili ne krene u realizaciju istih.

- *Mislim da je politika sve više svjesna da je to ekološko ponašanje jedno od najvažnijih stvari za njihovo vođenje politike. Mislim da su sve više svjesni toga da je u njihov plan i program bitno inkorporirati tu problematiku i da im ta problematika mora biti prva. No, problem je kod politike što politika ne razmišlja dugoročno. (S1)*
- *Iz iskustva znam da u bilo kakvih postupcima, procesima koji su bili orijentirani protiv nečega, a postojale su dvije strane, da su uvijek pobjednici bili oni koji su uz svoje djelovanje imali podršku u vidu političkog pritiska. (S2)*
- *Dakle, predstavljaju nešto što bi građani željeli čuti i onda koliko je njima za vjerovati, možeš se samo nadati da im je stalo i da će se uhvatiti u koštac s tim, a sad možeš li im vjerovati... to sad ovisi od čovjeka do čovjeka kome on vjeruje. (S4)*

S obzirom da pitanje zbrinjavanja i gospodarenja otpadom predstavlja veliki ekološki problem u gradu Splitu, ali i na području cijele Splitsko-dalmatinske županije, ali i na samu njegovu složenost, postavlja se pitanje u kojoj su mjeri po tom pitanju uključeni stručnjaci. Osvrćući se na prethodna pitanja i ukazivanje na potrebu uključivanja stručnog kadra, zanimalo nas je misle li sugovornici da su stručnjaci dovoljno angažirani po pitanju problema gospodarenja otpadom u Splitu. Mahom se većina njih složila kako nisu te da se postavlja pitanje tko je uopće stručan ovisno o načinu zaposlenja, iskustvu i kompetencijama.

- *Pa.. Nemate puno stručnjaka. Ne znam što bih na to odgovorila, ali nema puno stručnjaka. Jako je malo ljudi u biti koje vi možete pitati nešto konkretno na tu temu i koji neće znati dvije, tri površne rečenice o toj temi. U tome i je problem. Meni je jasno kad jedna jedinica lokalne samouprave,*

recimo neka manja jedinica negdje na otoku koja još ima problem transporta otpada na kopno, koja još mora smisliti kako bi trebao izgledati sustav gospodarenja otpadom u toj općini ili gradu. (S2)

- *To ne znam. Ja ne znam tko tamo radi i tko je tu stručan i koliko je stručan. Ovo što nam iskustvo pokazuje je da su u gradu i u drugim institucijama, ljudi zapošljavani po nekakvom stranačkom opredjeljenju i sad je pitanje koliko su oni stručni za rješavanje problema... (S1)*

Sljedeće pitanje se odnosilo na izdvajanje financijskih sredstava za rješavanje problema gospodarenja i zbrinjavanja otpada. Iako se pretpostavljalo kako neće svi sugovornici biti upoznati s količinom financijskih sredstava koje Grad Split iskorištava za rješavanje problema gospodarenja i zbrinjavanja otpada, ali svakako nas je zanimalo kakva je percepcija sugovornika po tom pitanju i smatraju li da Grad Split izdvaja dovoljno sredstava za rješavanje gore navedenog problema. Prema tome, zaključuje se da Grad Split ipak izdvaja korektne iznose kako bi se doprinijelo rješavanju problema.

- *Pa relativno dosta tih sredstava je povučeno iz EU fondova, naravno i za sanaciju i regionalni Centar je dosta sufinanciran. Dobro nije splitski, ali općenito govoreći. Dosta je projekata Grad Split aplicirao i povukao sredstva po pitanju otpada. Što se tiče novca, ne znam sad je li ulaže dovoljno. Rekla bih, recimo da je. (S2)*
- *Izdvaja se dosta novca, ali namjerava se još više tako da mislim i da hoće. To je to. (S4)*
- *Ovaj, kad pogledamo isprve grad, on izgleda uredan i čist i u tom smislu smatram kako je napravljeno dosta, a je li se može više, ne znam. (S1)*

Zadnje pitanje se odnosilo na pogled prema budućnosti, odnosno na nekakve dugoročne ciljeve. Sugovornici su se složili kako je potrebna neka vrsta postrojenja kako bi se riješio problem i s komunalnim odlagalištem Karepovac, jer u ovome trenutku ne znamo koliko će se još vremena moći odlagati otpad na isti. Ipak, smatraju kako bi možda sretnija rješenja bila manja postrojenja i/ili objekti u koja bi se odvozilo samo ono što se ne može ili nije uspjelo reciklirati ili zbrinuti na neki drugi način te kako bi se ispunilo načelo samodostatnosti. Osim navike recikliranja koja, prema sugovornicima, još uvijek nije dovoljno prisutna u kućanstvima građana, veliki problem predstavlja i biootpad te nepostojanje kompostana.

- *Po meni ono i što sam rekla i u odgovorima na prethodna pitanja. Dakle, **uvesti ambicioznije mjere na nacionalnoj razini vezane uz prevenciju stvaranja i sprječavanja nastanka otpada. Dakle, uvesti kao obvezno gradovima, općinama i slično da se izbacijednokratna plastika, smanji njeno korištenje i tako dalje, kako plastika tako i drugi materijali, ali plastika je tu najgora. Definitivno poraditi na toj prevenciji. Uspostaviti sustave odvajanja u gradovima i općinama gdje bi ministarstvo trebalo dati veću potporu, ako je potrebno i sufinancirati plaćanje stručnjaka koji bi***

pomogli gradovima i općinama da uspostave sustave koji funkcioniraju kao što recimo funkcioniraju u drugim gradovima i općinama u Hrvatskoj, primjerice Krk i ove sve međimurske jedinice, a i tu su i veliki gradovi Ljubljana, Milano, itd. Ugledati se na te dobre primjere. (S2)

- Dakle, ja smatram da bi se županija trebala više posvetiti gospodarenju otpadom, a ne gradovi ponaosob. Trebala bi postojati neka zajednička rješenja, ako ne županije, onda nekakve aglomeracije ili nešto... Sve završava na istom mjestu, ali nema ni sortirnice, ni kompostane da bi zapravo funkcioniralo to odlaganje otpada. (S4)*
- Smatram kako je dugoročno rješenje da se sve što prije sanira i da se što prije Lećevica realizira. To sad zvuči utopijski, ali se kreće prema tome, izgleda da su stvari dogovorene, ali je uvijek ta realizacija problem. (S3)*
- Za bolje i kvalitetnije gospodarenje otpadom u Splitu potrebno je izgraditi znatno više reciklažnih dvorišta, što bi olakšalo npr. Odvoz glomaznog otpada te bi količine istog bile na ulicama u znatno manjoj mjeri. Više sredstava u proračunu Grada za komunalno poduzeće znači uredniji grad. Također, edukacije treba kontinuirano provoditi (od vrtića do odraslih). (S5)*

8. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Postoji knjiga uvijek otvorena za sve oči - priroda.

Jean-Jacques Rousseau

Na komunalnom odlagalištu Karepovac otpad se gomila zadnjih 60 godina bez ikakvog plana gospodarenja ili tretiranja otpada. Sanacija započetog odlagališta započeta unazad par godina još uvijek nije pri kraju. Također, alternative Karepovcu, osim Županijskog centra za gospodarenje otpadom Splitsko-dalmatinske županije „Lećevice“, nema, a sama izgradnja istog nije ni u začetku. S druge strane, postavlja se pitanje kada će proces izgradnje započeti te koliko će se još dugo moći otpad odlagati na komunalnom odlagalištu Karepovac. Je li to jedna godina, dvije, pet ili više?

Kako to u svojoj studiji o problemima suvremenog društva ističe Giddens (2007) u ovom trenutku ne možemo predvidjeti hoće li sljedećih stotinu godina biti obilježeno mirnim društvenom i ekonomskim razvojem ili umnožavanjem globalnih problema – koji će biti i iznad mogućnosti čovječanstva da ih riješi. Za razliku od socioloških istraživanja i analiziranja od prije dvije stotine godina, u današnjem suvremenom društvu, jasno vidimo da moderna industrija, tehnologija i znanost ni u kojem slučaju nisu potpuno blagotvorne u svojem djelovanju. Naš svijet jest naseljeniji i bogatiji nego ikada prije, no nalazi se i blizu ekološke katastrofe. Postavlja se pitanje trebamo li se predati očaju? Apsolutno ne. Ako postoji išta što nam sociologija nudi, to je duboka svijest o ljudskom djelovanju kroz društvene institucije. Vidimo mogućnosti kontrole naše sudbine i oblikovanja života nabolje, što je prethodnim generacijama bilo nezamislivo. Podrijetlo našeg utjecaja na okoliš socijalno je obilježeno, a takve su i mnoge posljedice tog utjecaja. Spašavanje globalnog okoliša stoga će značiti društvenu, baš kao i ekološku promjenu (Giddens, 2007, 631).

Ovaj rad je podijeljen na dva dijela: kvantitativni i kvalitativni dio. Kvantitativni dio se odnosio na ispitivanje javnog mnijenja građana grada Splita i okolice te općine Lećevice te posebice fokusiranje na prisutnosti *NIMBY* stavova, njihovom ekološkom ponašanju te povjerenju u institucije i javne aktere. U drugom, kvalitativnom dijelu istraživanja naglasak je bio na plitičkim akterima, donositeljima odluka, stručnjacima te predstavnicima medija i organizacija civilnog društva. S obzirom na istraživačko pitanje koje se tiče rada i djelovanja spomenutih aktera, polustrukturirani intervju je bila najprikladnija metoda.

Kvalitativno istraživanje je obuhvatilo sve gradske kotare na području Splita, mjesne odbore koji administrativno pripadaju Gradu Splitu te građane s područja općine Lećevice. U

kvantitativnom dijelu istraživanja je sudjelovalo 450 sudionika, među kojima je bilo 62,4% žena i 37% muškaraca u rasponu godina od 18 do 66 ili više. Najviše je onih koji su oženjeni ili udati, a većinski žive u četveročlanim kućanstvima. Većina sudionika navodi srednju školu te visoku kao najveći postignuti stupanj obrazovanja. Također, stalno zaposlenje po pitanju radnog statusa prednjači, dok prosječna mjesečna primanja kreću od 7000 kuna te 10 000 kuna ili više.

U dostupnim istraživanjima i literaturi, naišli smo na određene termine koji su doprinijeli shvaćanju sindroma *NIMBY* kao što su nepovjerenje, strah, rizik, percepcija ugroženosti kvalitete života pojedinaca i njihovih bližnjih. Kada je riječ o prisutnosti *NIMBY* stavova, 34,4% sudionika kao glavni razlog nezadovoljstva građana kada je riječ o problematici gospodarenja otpadom na području Splita, ističe netransparentnost rada i propuste. Osim toga, većina sudionika smatra kako lokalna zajednica i građani nisu dovoljno uključeni u odlučivanje. Zanimljivo je napomenuti i kako 68,2% sudionika pozitivnim odgovorom podržavaju tvrdnju kako mora postojati veća distributivna pravda gdje će se što graditi, a 72,4% sudionika smatra kako su privatni interesi određenih aktera izraženiji od onih javnih. Nadalje, slažu se i kod činjenice kako u Splitu nema dovoljno zelenih površina, a strah mještana na području Lećevice opravdanim. Usprkos problemima s otpadom, sudionici su stava kako nije došlo do ugroze turizma zbog ekoloških aspekata. Mediji predstavljaju glavni izvor informacija o ekološkim problemima na području Splita, a slijede ih društvene mreže. Također, prema interpretiranim rezultatima o aspektima ekološkog ponašanja, može se istaknuti ono najvažnije: većina sudionika nastoji štedjeti električnu energiju u svome kućanstvu te smatra kako recikliranje pospješuje kvalitetu života svih u zajednici. Međutim, bez obzira na ovo potonje, većina sudionika ne odvaja otpad u svome kućanstvu. Kada je riječ o uzročniku pritiska na okoliš, većina sudionika se slaže kako je to povećanje količine i vrste otpada bez adekvatnog gospodarenja. Zanimljivo je naglasiti i kako je povjerenje sudionika istraživanja jako nisko kada je riječ i o medijima, stručnjacima, civilnom sektoru te javnim tijelima, ali ipak najmanji postotak povjerenja uživaju državna tijela Republike Hrvatske.

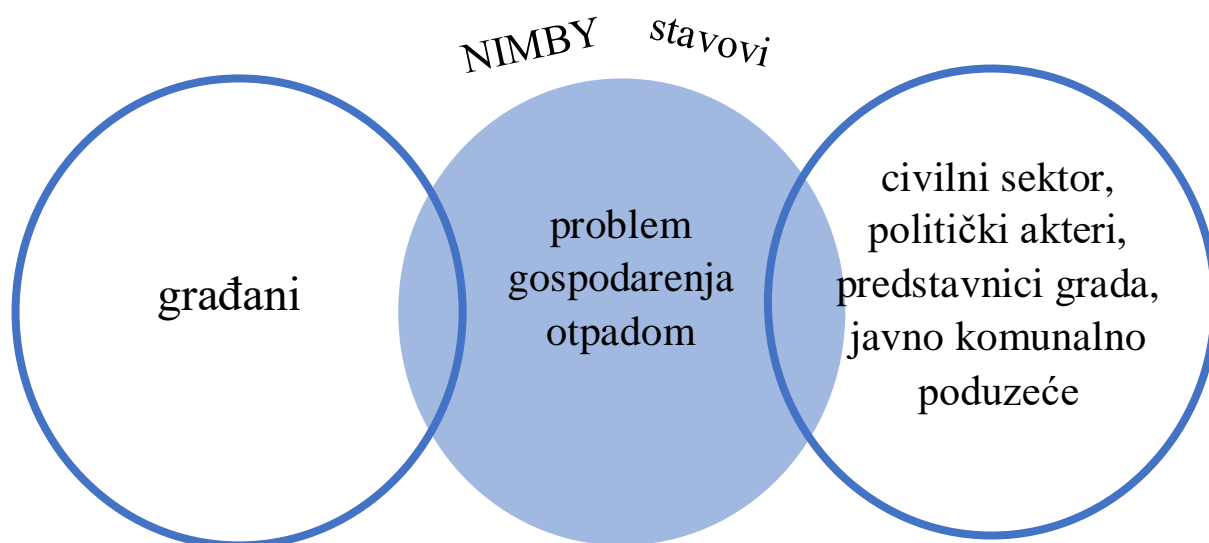
Analiza kvalitativnog dijela istraživanja pokazala je kako sugovornici generalno naglašavaju probleme okoliša te gospodarenja i odlaganja otpada kao jedne od najaktualnijih i najprisutnijih. Koncept gospodarenja otpadom u gradu Splitu, može se reći, zamišljen je na dobar način, ali dolazi do problema kada je riječ o realizaciji istoga. Međutim, naglašava se kako su određeni pomaci ipak vidljivi. Osim problema gospodarenja otpadom te zbrinjavanja istoga, ekološke probleme u gradu Splitu predstavlja i manjak zelenih površina te nepostojanje

sustavne kanalizacije i odvoda na cijelom administrativnom području grada. Uzrok javnog otpora do kojeg dolazi uslijed nezadovoljstva građana i lokalnih zajednica, sugovornici vide u postojanju prijašnjih negativnih iskustava na relaciji građani – vlast te mogućih partikularnih interesa određenih pojedinaca. Osim toga, nemoguće je zanemariti pretpostavku o postojanju stava kako lokalna zajednica ne želi nikakva nova postrojenja i/ili objekte u *svome dvorištu* čemu može biti uzrok više aspekata, od nedovoljne i neuspješne komunikacije do definiranja koja su to negativna iskustva. Prema tome, ostavlja se prostora za daljnja ispitivanja i istraživanja u tome području. Također, uključivanje većeg broja stručnjaka u proces rješavanja problema gospodarenja otpadom u gradu Splitu bi svakako utjecalo i na percepciju građana o radu i djelovanju aktera po pitanju spomenutog problema.

Može se zaključiti kako i mediji, i organizacije civilnog društva te političke strukture ne utječu na percepciju građana i stvaranje slike o aktualnim ekološkim problemima u Splitu. Mediji se bave temom površno, prenoseći ponekad i neprovjerene informacije, dok politički akteri zarađuju političke poene na spomenutim temama uviđajući korisnost istih, ali bez nekakvog konkretnog rješenja. Na koncu, civilni sektor i organizacije civilnog društva imaju pozitivan utjecaj, ali ne u tolikoj mjeri koliko bi to bilo poželjno. Izdvajanje financijskih sredstava, sugovornici su označili kao korektno i s tendencijom poboljšanja. Kada je riječ o budućnosti i dugoročnim rješenjima nameće se nekakav objekt i/ili postrojenje kako bi se riješio problem s komunalnim odlagalištem Karepovac. Postavlja se pitanje bi li sretnije rješenje bilo više manjih objekata koji bi uključivali i prijeko potrebne tehnologije za zbrinjavanje i biootpada s obzirom na problem koji isti predstavlja i manjak prisutnosti u svakodnevnom diskursu. To ostaje na stručnjacima iz područja geologije, seizmologije, geografije, biologije i sl. S druge strane, ono što će društvenjaci moći istražiti jest potencijalno smanjenje prisutnosti *NIMBY* stavova te moguće promjene i po pitanju ekološkog ponašanja i svijesti.

Na koncu, kada uspoređujemo rezultate anketnog istraživanja na uzorku građana grada Splita i okolice te analize intervjua provedenih na predstavnicima civilnog sektora, javnog komunalnog poduzeća, Grada Splita te stručnjaka, uviđaju se određeni aspekti koji se isprepliću. Može se reći da problem gospodarenja otpadom uzrokuje *NIMBY* stavove te da povezuje dvije dihotomije – građane s jedne te političke aktere, donositelje odluka i sl. s druge strane. Zaključak jest da problem nije samo u jednoj strani već se prelijeva na obje pa samim time, možemo ustvrditi kako se vidi želja građana za promjenom koja se čini spora, ali ne i nedostižna te otvorenost javnih aktera za suradnju (Grafikon 13.).

Grafikon 13. *Grafički prikaz kvantitativnog i kvalitativnog*

9. POPIS LITERATURE

1. Bačić, D.; Ivančić, V. (2010) Utjecaj odlagališta otpada Prudinec/Jakuševac na onečišćenje okoliša. **Šumarski list**. 134(7-8):347-358.
2. Bežovan, G., Zrinščak, S.; Vugec, M. (2006) Civilno društvo u procesu stjecanja povjerenja i izgradnje partnerstva s državom i drugim dionicima. CIVICUS-ov indeks civilnog društva u hrvatskoj.
3. Brezovec, E.; Bing, A.; Sršen, A. (2018) Iskustvo i značenje rizika suvremenog društva. Studija slučaja: Refleksija rizika suvremenog društva prema religijskoj zajednici islama u Republici Hrvatskoj. **Obnovljeni život: časopis za filozofiju u religijske znanosti**. 73(1):67-81.
4. Butković, H. (2017) Uspon neposredne demokracije u Hrvatskoj: usklađivanje ili suprotstavljanje parlamentarnom zastupanju. **Croatian International Relation Relations Review**. 23(77):39-80.
5. Buzjak, N.; Vuk, D.; Jakovčić, M. (2015) Problem zbrinjavanja otpada: primjer lokacije Tarno u Zagrebačkoj županiji. **Sociologija i prostor: časopis za istraživanje prostornog i sociokulturnog razvoja**. 53(2):117-137.
6. Creswell, J. W.; Creswell, J. D. (2018) **Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches**. Los Angeles: SAGE Publications.
7. Čaldarović, O. (1996) Civilno društvo i sindrom NIMBY: osnovne sociološke dileme u hrvatskom društvu. **Socijalna ekologija: časopis za ekološku misao i sociološka istraživanja**. 5(4):501-512.
8. Galešić, M. (2003) Anketna istraživanja putem interneta: mogući izvori pogrešaka. **Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja**. 14(1-2):297-320.
9. Giddens, A. (2007) **Sociologija**. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
10. Izvješće o komunalnom otpadu za 2021. godinu. Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja.
11. Kalambura, S. (2006) Strategija gospodarenja otpadom i uloga Fonda za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost. **Arhiv za higijenu rada i toksikologiju**. 57(3):267-274.
12. Karajić, N.; Smerić, T. (1992) Neki sociologijski aspekti odnosa prema prikupljanju i iskorištavanju komunalnih otpadnih tvari. **Socijalna ekologija: časopis za ekološku misao i sociološka istraživanja**. 1(2):189-201.
13. Kozić, M. (2016) **Vrste istraživanja i metode prikupljanja podataka u diplomskim radovima**. Diplomski rad. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet za

odgojne i obrazovne znanosti, Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni učiteljski studij.

14. Kučar Dragičević, S.; Butuči, J.; Kufirin, J. (2006) Zbrinjavanje otpada u Republici Hrvatskoj – postojeće stanje. **Arhiv za higijenu rada i toksikologiju**. 57(3):263-266.
15. Mustapić, M. (2010) Odnos lokalne zajednice prema problemu odlaganja komunalnog otpada: studija slučaja makarsko primorje. **Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja**. 19(6):1055-1077.
16. Mustapić, N.; Markovinović, B. (2019) Simulacija cjelovitog sustava gospodarenja komunalnim otpadom Republike Hrvatske. **Sigurnost: časopis za sigurnost u radnoj i životnoj okolini**. 61(2):103-114.
17. Nowosielski, M. (2012) Između inicijative koncentrirane na teritorij (određeno područje) i programa razvoja cjelokupne zajednice: primjer Soziale Stadt programa. **Sociologija i prostor: časopis za istraživanje prostornog i sociokulturnog razvoja**. 50(3(194)):309-325.
18. Perkov, I. (2021) Društveni aspekti sustava zbrinjavanja otpada u Zagrebu. Doktorska disertacija. Sveučilište u Zagrebu. Odsjek za sociologiju.
19. Petz, B (2004) **Osnovne statističke metode za nematematičare**. Naklada: Slap.
20. Reese-Schäfer, W. (2004) Civilno društvo i demokracija. **Politička misao: časopis za politologiju**. 41(3):65-79.
21. Reno, J. (2015) Waste and Waste Management. **Annual Review of Anthropology**. 44(1):557-572.
22. Stanić, S.; Buzov, I.; Galov, M. (2009) Prakse urbanog stanovništva u zbrinjavanju kućanskog otpada. **Socijalna ekologija: časopis za ekološku misao i sociološka istraživanja**. 18(2):130-156.
23. Šućur, Z. (1992) Komunalni otpad i socijalni konflikti. Analiza jednog slučaja. **Socijalna ekologija: časopis za ekološku misao i sociološka istraživanja**. 1(4):555-570.
24. Tashakkori, A., & Teddlie, C. (1998) **Mixed methodology: Combining qualitative and quantitative approaches**. Sage Publications, Inc.
25. Župančić, M. (1982) Lokalna zajednica u sociološkoj perspektivi. **Sociologija i prostor: časopis za istraživanje prostornog i sociokulturnog razvoja**. 77-78:117-126.

Internetski izvori:

1. <https://www.agroklub.com/seoski-turizam/proizvodnja-hrane-buducnost-lecevice/12274/>

(pristupljeno 13.9.2022)

2. <http://www.lerotic.de/lecevisa/primjedbe/index.html>

(pristupljeno 13.9.2022.)

3. <https://www.eea.europa.eu/highlights/stanje-okolisa-u-europi-2020>

(pristupljeno 22.8.2022.)

4. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4012002/> (pristupljeno 18.9.2022.)

5. <https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/oi/authority.20110803100111447;jsessionid=C517E2F84D29F0156315C408115C92DB> (pristupljeno 19.3.2023.)

10. PRILOZI

10.1. Anketni upitnik

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA SOCIOLOGIJU

Poštovani!

U svrhu izrade diplomskog rada na odsjeku za sociologiju Filozofskog fakulteta u Splitu provodim istraživanje o prisutnosti NIMBY stavova kod građana grada Splita.

Vaše sudjelovanje je anonimno i dobrovoljno, a zbog važnosti podataka koji se prikupljaju molim Vas da iskreno odgovorite na sva pitanja u anketi.

- 1) **Spol:**
 1. muški
 2. ženski
- 2) **Dob:**
 1. do 25 godina
 2. od 26 do 35 godina
 3. od 36 do 45 godina
 4. od 46 do 55 godina
 5. od 56 do 65 godina
 6. od 66 i više
- 3) **Najveći završeni stupanj obrazovanja:**
 1. osnovna škola
 2. srednja škola
 3. viša škola
 4. visoko obrazovanje
 5. znanstveni stupanj
- 4) **Bračni status:**
 1. neoženjen / neudata
 2. oženjen / udata
 3. razveden / razvedena
- 5) **Radni status:**
 1. stalno zaposlen
 2. povremeno radim
 3. nezaposlen
 4. učim/studiram
 5. u mirovini
- 6) **Ukupni mjesečni prihodi kućanstva:**
 1. do 4000 kn
 2. 4001kn – 7000 kn
 3. 7001 kn – 10 000 kn
 4. 10 001 kn ili više
- 7) **Broj članova Vašeg kućanstva:**
 1. živim sam/a
 2. dvoje
 3. troje
 4. četvero
 5. petero ili više
- 8) **Mjesto stanovanja:**
 1. Slatine, Stobreč, Kamen i Žrnovnica
 2. Srinjine, Sitno Dolje i Sitno Gornje
 3. Neslanovac, Mejaši, Kila, Sirobuja, Šine, Pazdigrad
 4. Lovret, Spinut, Varoš, Meje, Skalice
 5. Grad, Lučac Manuš, Gripe, Lokve, Blatine Škrape, Bačvice, Trstenik, Split 3, Visoka, Mertojak, Žnjan
 6. Brda, Kman, Bol, Ravne Njive, Kocunar, Kman, Plokite, Sućidar, Pujanke
 7. Lećevica
4. udovac / udovica
5. izvanbračna zajednica

Jeste li ikada osjetili sljedeće:	često	ponekad	nikad
9) nepravdu			
10) strah za zdravlje sebe i bližnjih			
11) strah od devastacije			
12) neku vrstu ugroze (okolišnu, ekonomsku, financijsku)			
13) nepovjerenje u vlast i stručnjake			
14) nepovjerenje u institucije			

15) nepovjerenje u tehnologiju gospodarenja otpadom			
--	--	--	--

16) Koji je prema Vašem mišljenju glavni razlog nezadovoljstva građana kada je riječ o gospodarenju otpadom na području Splita?

1. ekonomski razlozi
2. izostanak suradnje između vlasti i građana
3. dosadašnje negativno iskustvo s postrojenjima (željenim i neželjenim)
4. nedostatak sortirnica, kompostana i sl.
5. pad vrijednosti zemljišta
6. netransparentnost rada i propusti

Smatrate li da:

	DA	NE
17) lokalna zajednica i građani nisu dovoljno uključeni u odlučivanje	DA	NE
18) lokalna zajednica nema mogućnosti spriječiti neželjene objekte i/ili postrojenja	DA	NE
19) mora postojati veća distributivna pravda (gdje će se što graditi)	DA	NE
20) izraženiji su privatni interesi određenih aktera od onih javnih	DA	NE

Osjećate li u svome kvartu sljedeće:

	često	ponekad	nikad
21) buku			
22) smrad			
23) najezdu štetočina i kukaca			
24) povećanje zagađenja okoliša			

25) Kako biste ocijenili kvalitetu života i standard u svom kvartu?

1. bolje je živjeti u kvartu gdje živim, nego u ostalima
2. smatram kako je život u drugim kvartovima bolji
3. nema razlike u kvaliteti života među kvartovima

26) Je li smatrate da je opravdan strah stanovnika zbog projekta izgradnje Centra za gospodarenje otpadom Lećevice?

1. da, smatram da imaju opravdan strah
2. ne, smatram kako nema razloga strahu
3. nisam siguran/a

Smatrate li da:

	DA	NE
27) je u Vašem kvartu došlo do pada kvalitete života zbog buke i/ili mirisa	DA	NE
28) je došlo o pada vrijednosti nekretnina	DA	NE
29) su lokalna zajednica i građani onemogućeni u smislenom sudjelovanju i donošenju odluka	DA	NE
30) u Vašem kvartu postoje mogući (negativni) utjecaji na zdravlje i okoliš	DA	NE
31) je u Vašem kvartu došlo do ugroze turizma zbog ekoloških aspekata	DA	NE
32) postoji dovoljno zelenih površina u gradu Splitu	DA	NE
33) da su u Vašem kvartu/naselju potrebna reciklažna dvorišta	DA	NE

34) Je li, po Vašem mišljenju, općina Lećevice adekvatna lokacija za gradnju Centra za gospodarenje otpadom?

1. da, mislim da je Lećevice najadekvatnija lokacija za centar
2. ne, mislim kako bi nadležni trebali ponovo razmisliti o lokaciji za gradnju
3. nisam siguran/a

Označite u kojoj se mjeri slažete s navedenim tvrdnjama

	u potpunosti se ne slažem	ne slažem se	ni ti se slažem, ni ti ne slažem	slažem se	u potpunosti se slažem
35) Smatram da je proces izgradnje Centra u Lećeveci mogao ići brže.					

36) Imam povjerenja u osobe koje vode projekt izgradnje Centra.					
37) Smatram da interesni lobiji stopiraju dovršetak projekta.					
38) Smatram projekt dobrim početkom razvoja industrije na tom području uz nova radna mjesta.					
39) Smatram kako postoje nedostaci u provođenju praktičnih koraka u postupanju s otpadom.					

40) Kada je riječ o ekološkim problemima na području grada Splita, navedite koji je Vaš glavni izvor informacija o istima:

1. portali i dnevni tisak
2. prijatelji i poznanici
3. televizija i radijske postaje
4. znanstveni članci i knjige
5. društvene mreže

Označite odnose li se navedene tvrdnje na Vas:

	DA	NE
41) Redovito čitam časopise o ekološkim i okolišnim temama.	DA	NE
42) Član/ica sam neke od ekoloških udruga na području Splita.	DA	NE
43) Smatram da recikliranje pospješuje kvalitetu života svih u zajednici.	DA	NE
44) Rado pričam o ekološkim problemima s ljudima oko sebe.	DA	NE
45) Nastojim izbjegavati korištenje plastike.	DA	NE
46) Svakodnevno odvajam otpad u svome kućanstvu.	DA	NE
47) Nastojim štedjeti električnu energiju u svome kućanstvu.	DA	NE
48) Sudjelujem u ekološkim manifestacijama.	DA	NE

49) Koji je po vama najveći uzročnik pritiska na okoliš u gradu Splitu?

1. urbanizacija
2. masovni turizam
3. promet
4. povećanje količine i vrste otpada

Označite stupanj povjerenja u sljedeće aktere:

	1	2	3	4	5
50) ured gradonačelnika	1	2	3	4	5
51) javne komunalne službe	1	2	3	4	5
52) stručnjaci iz područja ekologije i okoliša	1	2	3	4	5
53) udruge koje se bave ekološkim i okolišnim temama	1	2	3	4	5
54) državna tijela republike hrvatske	1	2	3	4	5
55) mediji	1	2	3	4	5

Označite u kojoj se mjeri slažete s navedenim tvrdnjama	u potpunosti se ne slažem	ne slažem se	niti se slažem, niti ne slažem	slažem se	u potpunosti se slažem
56) Ne izlazim na lokalne izbore jer smatram kako će ionako sve biti isto kao i prije.					
57) Ne postoji političar koji nije koruptivan.					
58) Smatram kako politički akteri u gradu Splitu rade dobar posao.					
59) Situacija s otpadom je loša zbog zapošljavanja podobnog, a ne stručnog kadra.					

60) Političari u Splitu više pažnje posvećuju PR (odnosi s javnošću) nego stvarnim problemima.					
---	--	--	--	--	--

Zahvaljujem na sudjelovanju!

10.2. Primjerak intervjuja

Percepcija rizika i prisutnost NIMBY stavova građana grada Splita u odnosu na problem gradskog odlagališta otpada

Poštovani/a,

studentica sam druge godine jednopredmetnog studija sociologije na Filozofskom fakultetu u Splitu. U cilju izrade diplomskog rada, provodim istraživanje na temu *Percepcija rizika u odnosu na problem gradskog odlagališta otpada: prisutnost NIMBY stavova kod građana Splita*, a u svrhu prikupljanja podataka primjenjujem metodu polustrukturiranog intervjuja s predstavnicima iz Gradske uprave, trgovačkog društva koje obavlja komunalnu djelatnost održavanja čistoće i odlaganja komunalnog otpada, udruga, eksperata te medijskih aktera s ciljem utvrđivanja iskustava i djelovanja u rješavanju problema i smanjenju prisutnosti NIMBY stavova kod građana Grada Splita te metodu ankete radi ispitivanja mišljenja i stavova građana o određenim temama. Razgovor će biti sniman, a Vaše sudjelovanje je u potpunosti anonimno i dobrovoljno te služi samo u svrhu provođenja istraživanja i pisanja konačnog izvještaja u sklopu.

Daljnijim sudjelovanjem u ovom istraživanju dajete svoj informirani pristanak na opisane postupke istraživanja.

Hvala na suradnji!

Uvodno

1. Što je, po Vama predstavlja najveći društveni problem u Splitu, a što u Hrvatskoj?
2. Jeste li upoznati s Nacionalnom strategijom zaštite okoliša?

A) Vrijednosti i stavovi sudionika o gospodarenju otpadom u Splitu

1. Jeste li upoznati s Planom gospodarenja otpadom grada Splita?
2. Kako biste ocijenili koncept gospodarenja otpadom u gradu Splitu?
3. Što je, po Vama, najveći ekološki problem grada Splita?
4. Što mislite o političkim, medijskim i gospodarskim akterima kada je riječ o gospodarenju otpadom u gradu Splitu?

B) Vrijednosti i stavovi sudionika o djelovanju lokalne zajednice

1. Što je, po Vama, glavni izvor nezadovoljstva lokalnih zajednica?
2. Jeste li ikad sudjelovali u raspravama o okolišnim temama i gospodarenju otpadom?

3. Jeste li ikad sudjelovali u nekom od ekoloških prosvjeda i/ili građanskih inicijativa?
4. Podržavate li građanske inicijative proizašle iz nezadovoljstva zbog procesa sanacije komunalnog odlagališta Karepovac te izgradnje Centra za gospodarenje otpadom?
5. Smatrate li da će Centar za gospodarenje otpadom Lećevica narušiti kvalitetu života građana toga naselja? Zašto?

C) Stavovi sudionika o javnim akterima

1. Nabrojite, koji akteri, po Vašem mišljenju, trebaju sudjelovati u donošenju odluka u gradu Splitu?
2. Smatrate li da mediji izvještavaju o stvarnom stanju?
3. U kojoj mjeri mediji utječu na građane i stvaranje slike o ekološkim aspektima i gospodarenju otpadom?
4. U kojoj mjeri civilno društvo utječu na građane i stvaranje slike o ekološkim aspektima i gospodarenju otpadom?
5. U kojoj mjeri politički akteri utječu na građane i stvaranje slike o ekološkim aspektima i gospodarenju otpadom?
6. Jesu li, po Vašem mišljenju, stručnjaci dovoljno angažirani po pitanju problema gospodarenja otpadom u Splitu?
7. Je li grad Split izdvaja dovoljno financijskih sredstava za rješavanje problema gospodarenja i zbrinjavanja otpada?
8. Koje je dugoročno rješenje za problematiku Karepovca i gospodarenja otpadom u gradu Splitu?

Sociodemografske odrednice

Dob:

Spol:

Stručna sprema/zanimanje:

Članstvo u civilnim ili profesionalnim organizacijama povezanima s problematikom okoliša:

Članstvo u političkim strankama:

10.3. Obrazac informiranog pristanka

OBRAZAC INFORMIRANOG PRISTANKA:

Mjesto i datum: _____

Intervjuer: _____

Sugovornik/ca: _____

Poštovani/a,

studentica sam druge godine jednopredmetnog studija sociologije na Filozofskom fakultetu u Splitu. U cilju izrade diplomskog rada, provodim istraživanje na temu *Percepcija rizika i prisutnost NIMBY stavova građana grada Splita u odnosu na problem gradskog odlagališta otpada*, a u svrhu prikupljanja podataka primjenjujem metodu polustrukturiranog intervjua s predstavnicima Gradske uprave, trgovačkog društva koje obavlja komunalnu djelatnost održavanja čistoće i odlaganja komunalnog otpada, udruga, eksperata te medijskih aktera s ciljem utvrđivanja iskustava i djelovanja u rješavanju problema i smanjenju prisutnosti NIMBY stavova kod građana Grada Splita te metodu ankete radi ispitivanja mišljenja i stavova građana o određenim temama. Razgovor će biti sniman, a Vaše sudjelovanje je u potpunosti anonimno i dobrovoljno te služi samo u svrhu provođenja istraživanja i pisanja konačnog izvještaja u sklopu istog.

Daljnijim sudjelovanjem u ovom istraživanju dajete svoj informirani pristanak na opisane postupke istraživanja.

Hvala na suradnji!

Potpis:

10.4. Transkripti intervjua

Transkript – Intervju 2

Mjesto provedbe: Split

Datum: 13.7.2022.

Vrijeme: 10:00 h

Sugovornica (S1)

Istraživačica (I)

(I): Poštovana, studentica sam druge godine jednopredmetnog studija sociologije na Filozofskom fakultetu u Splitu. U cilju izrade diplomskog rada, provodim istraživanje na temu Percepcija rizika u odnosu na problem gradskog odlagališta otpada: prisutnost NIMBY stavova kod građana Splita, a u svrhu prikupljanja podataka primjenjujem metodu polustrukturiranog intervjua s predstavnicima iz Gradske uprave, trgovačkog društva koje obavlja komunalnu djelatnost održavanja čistoće i odlaganja komunalnog otpada, udruga, eksperata te medijskih aktera s ciljem utvrđivanja iskustava i djelovanja u rješavanju problema i smanjenju prisutnosti NIMBY stavova kod građana Grada Splita te metodu ankete radi ispitivanja mišljenja i stavova građana o određenim temama. Razgovor će biti sniman, a Vaše sudjelovanje je u potpunosti anonimno i dobrovoljno te služi samo u svrhu provođenja istraživanja i pisanja konačnog izvještaja u sklopu.

Daljnijim sudjelovanjem u ovom istraživanju dajete svoj informirani pristanak na opisane postupke istraživanja.

Hvala na suradnji!

S1: Pozdrav!

I: Što je, po Vama predstavlja najveći društveni problem u Splitu, a što u Hrvatskoj?

S1: Eto, upravo taj, to recikliranje otpada nije u potpunosti riješeno. Dakle, nemamo u potpunosti napravljenu nekakvu logistiku za odlaganje otpada. Mislim da ljude treba još više educirati, treba stvoriti možda neke mehanizme koji će bolje pridonijeti tom recikliranu. S druge strane, moramo rješavati taj dio gdje će to reciklirano ići, na koji način će se dalje gospodariti s tim dijelom. Da ne govorimo o tome što će se dalje raditi s otpadom nakon toga. Hoće li taj otpad koji se reciklira, od njega stvoriti neka nova vrijednost ili će se dalje distribuirati u neke druge centre. Možda bi čak bilo dobro, za cjelokupno županiju i regiju stvoriti nekakve možda centre koji će donijeti neku novu vrijednost, na primjer, ako imamo biootpad da od tog biootpada stvaramo energiju. U Turskoj postoji grad koji je otprilike veličine Zagreba, imaju riješenu cjelokupnu logistiku, cirkularnu ekonomiju. Uglavnom, ne samo da recikliraju otpad, već taj otpad dalje koriste za stvaranje energije i tako dalje. Uglavnom, ta energija njima služi za zagrijavanje staklenika u kojem uzgajaju hortikulturu koju dalje sad po gradu. Papir koji recikliraju koriste dalje, recimo imaju jedan odjel u svom gradu koji je ujedno i u županiji jer je municipality gdje onda taj papir dalje koriste u izradi određenih suvenira, razglednica i sl. Tako da je to u biti jedan dobar primjer cirkularne ekonomije. Ovdje se, u gradu Splitu, čini mi se sve nekako radi stihijski i ne vezano jedno za drugo. Ako imamo nekakav dobar projekt, ne možemo ga inkorporirati u neki već postojeći sustav. Sve se nekako radi sporadično i na određenim lokacijama. Nema nekakve strukturirane

politike... Sad nedavno je bila vijest da je prihvaćena Strategija jer je bitna ta nekakva strategija koja će društvo usmjerit u nekom smjeru. Mi želimo imati grad koji će s jedne strane biti zelen, ugodan za život, koji će biti socijalno osjetljiv za ranjive skupine, da ne govorimo da imamo dosta starijeg stanovništva koji bi trebali imati nekakvu kontinuiranu pomoć društva i tako dalje. Tako i s ove strane, vezane za gospodarenje otpadom. Jako je po meni važno imati nekakvu strukturiranu logistiku, planove i ići s time. Imam osjećaj a smo nekako blokirani.

I: *Spomenuli ste da treba raditi na tome da ljudi recikliraju. Mislite li možda da bi se na to trebalo djelovati ranije, odnosno promijeniti određene stavke u kurikulumima u školama ili mislite da političke strukture mogu tu više utjecati i općenito taj sustav nekakvih kazni?*

S1: Mislim da je sve potrebno napraviti. Od edukacije, ne samo mladih nego i starijih generacijama. Uostalom, koliko god mislimo billboardi koliko možda ne utječu, utječu. Reklame, radio- reklame... Stalno nekako usadivati i osvještavati stanovništvo o važnosti recikliranja otpada, a isto tako važno je možda unijeti sustav i kažnjavanja. Dapače, recimo imamo primjere odlaganja tog nekakvog šuta. Danas u gradu dosta tih apartmana sređuje i uređuje za turizam ili za stanovanje i onda se dogodi da vidite da ti izviđači radova negdje odlože taj otpad na neprikladno mjesto. Vi stojite bespomoćni i gledate. Zašto nema nekakvi sustav gdje ja mogu njega slikati i poslati nekim službama koja će možda moći reagirati i kazniti. Možda ta služba čak i postoji da ja ni ne znam. Onda definitivno pojačati vidljivost i informiranja građana što mi možda možemo učiniti za naš grad, što već postoji. Što se tiče kurikuluma, postoje nekakve inicijative koje rade na tome da kurikulum u školama implementira se tema klimatskih promjena koja je, možemo reći, direktno i vezana za sve ono što se događa i s otpadom i s drugim načinima našeg komotnog života koji na neki način negativno utječe na klimatske promjene. Dakle, važno je u kurikulum možda kao i vannastavna tema uvrstiti i tu temu, kako pozitivno utjecati na klimatske promjene. Mislim da to nije niti toliko teško, a s druge strane, treba graditi suradnju škola i civilnog društva gdje bi civilno društvo pomoglo školama da što kvalitetnije implementiraju takve teme kao što je u ovome slučaju osvještavanje djece o važnosti zaštite okoliša, recikliranju otpada i slične teme. Mislim da je potrebno na više fronti potrebno djelovati kako bi se pitanje otpada i recikliranja dovelo do nekakvih prihvatljivih razina ako ne i bolje od toga.

I: *Što mislite o suradnji grada Splita s organizacijama civilnog društva?*

S1: Mislim da grad Split može još i bolje što se tiče toga dijela. Međutim ima primjera dobre prakse i potpore od strane grada, ali fali tog uključivanja i ostvarivanja direktne suradnje u nekom projektu. Međutim, neke druge gradske tvrtke se čine otvorene za suradnju te je na županijskoj razini bolja situacija.

I: *Jeste li upoznati s Nacionalnom strategijom zaštite okoliša?*

S1. Ovako, više znamo o, nazovimo to, globalnoj strategiji zaštite okoliše. Jako je važno biti u skladu s Greendal što je predstavlja europsku politiku zaštite okoliša. Jedna je to strategija čiji je cilj da Europska unija do 2050. godine bude što više energetske neovisna. S druge strane, da isto tako energetske da što više ovisi o obnovljivim izvorima energije. U skladu s time, trebaju razvijati. Nacionalne politike se uvijek vezuju uz europske tako da smatram bitnim i poznavanje istih jer pokrivaju dosta veliko područje rada i djelovanja.

I: *Jeste li upoznati s Planom gospodarenja otpadom grada Splita?*

S1: Mislim da što se tiče papira i nekakvih Strategija, one uvijek na papiru budu dobre. Međutim, kod nas je uvijek jako teško sve izrealizirati bilo je teško rješavati imovinsko-pravne probleme i sve što takvi

slični problemi nose sa sobom. Osobno nisam pročitala, ali mislim da je uvijek problem u logistici i realizaciji nekakvih planova, a manje u onome što stoji na papiru.

I: *Kako biste ocijenili koncept gospodarenja otpadom u gradu Splitu?*

S1: Grad nekako rješava ovo postavljanje kontejnera po gradu. Sve je to nekako logistički po gradu riješeno ili se rješava i ide u dobrom smjeru. Pada mi napamet primjerice, kontejneri za odjeću, odnosno tekstil možda fali informiranja javnosti gdje se može nešto naći. Možda treba biti malo dostupnije te informacije gdje se može nešto naći za odložiti. U svakom slučaju, mislim da grad ide u dobrom smjeru što se toga tiče toga da priprema na veći udio recikliranog otpada postavljajući kontejnere na prava mjesta.

I: *Što je, po Vama, najveći ekološki problem grada Splita?*

S1: Recimo, ja imam informaciju da neki dijelovi grad nemaju riješenu kanalizaciju za što smatram da predstavlja veliki ekološki problem u gradu.

I: *Što mislite o političkim, medijskim i gospodarskim akterima kada je riječ o gospodarenju otpadom u gradu Splitu?*

S1: Mislim da mediji tu mogu jako puno toga učiniti. Postoje mediji koji čine veliki pritisak na političke aktere i onda ti isti politički akteri puno bolje djeluju. Pada mi napamet Vruľju, a mislim i da se u gradu Splitu dogodi tako neka situacija koja bi bila pogubna za grad što se tiče ekologije da bi mediji svakako utjecali na to da se što prije nešto pozitivno napravi. Iako iz nekakvog iskustva neki mediji se možda boje političkih aktera pa možda neke teme stave u svoje ladice i čekaju neka bolja vremena kad bi neku temu mogli više uključiti u svoj diskurs. Tako mislim da i štose tiče otpada grada Splita i cjelokupne županije ovisi o tome kojom ce se brzinom i kvalitetom realizirati Lećevice i mislim da u ovom slučaju su politički akteri dosta podbacili. Ne znam gdje je točno problem, ali s druge strane mislim da mediji tu nisu dovoľjno napravili pritisak na politiku, a ne znam zbog čega. Vjerojatno tu postoji neki razlog kojeg ja ne znam, ali mislim da b tu mediji mogli puno pomoći u brzini rješavanja Lećevice kao rješenja za odlaganje otpada cjelokupne županije, a ne samo grada.

I: *Smatrate li da je Karepovac još uvijek goruća tema i da sve što je vezano uz proces sanacije i zbrinjavanja otpada općenito može ići malo brže?*

S1: Ja mislim da je ova trenutna faza u kojoj je Karepovac okej. Da se primijetiti da kad ulazite u grad da već manje se osjeti taj neugodan miris s Karepovca nego prije možda čak dvije godine. Samo što mislim da se Karepovac trebao prije sanirati. Danas smatram da je manjeg intenziteta. Iz te perspektive kao građanin, čini mi se da je uredu ne ulazeći u stručne dijelove spomenute sanacije.

I: *Što je, po Vama, glavni izvor nezadovoljstva lokalnih zajednica?*

S1: Pa proučavajući literaturu o primjerice prostorno planiranju od 80ih do rata, može se vidjeti kako je to stvarno lijepo izgledalo i smišľeno. Postojali su dobri planovi. Znalose gdje će se graditi, gdje će biti zelene površine, čak se znalo i kako strujanje zraka ide kroz grad i građevine. Onda se zadnjih 20tak godina to sve zanemarilo i došlo je do gradnje zgrada gdje je kome palo napamet da se tako izrazim i onda se jednostavno izgubilo ono to je zapravo bio cilj, a to jest da je ugodno mjesto za stanovanje sa zavidnom razinom kvalitete života, da nije toliko vruće ljeti, nije bez veze da je u određenom dijelu grada i u nekom kvartu zelena površina i da nije tu bilo ništa izgrađeno 80-ih. To je planski bilo dogovoreno i smišľeno. Možemo vidjeti danas koliko u fali zelenih površina umjesto svog tog betona. Smatram kako i tu lezi jedno nezadovoljstvo građana jer zapravo ni ne znaju kad će se nešto novo izgraditi u njihovoj blizini. Također, uvijek prisutan problem gospodarenja otpadom koje još uvijek nije

riješeno u potpunosti i smatram kako i tu leži nezadovoljstvo građana jer ako nije sada, onda će se dogoditi onda kada dođe do puknuća sustava jer grad ljeti ima jako veliki pritisak i od strane stranih gostiju jer pitanje je dokad će Karepovac moći nastaviti to sve opsluživati i dokad će sve to moći biti održivo.

I: Jeste li ikad sudjelovali u raspravama o okolišnim temama i gospodarenju otpadom?

S2: Da, uključivanjem kao jedan od organizatora ili pak samim sudjelovanjem na nekim panel raspravama, konferencijama i sličnim događajima koji su vezani za zaštitu prirode. Kroz naredne neke aktivnosti cilj je utjecati na djelovanje određenih skupina, postrojenja da smanje svoju količinu plastičnog otpada, da recikliraju, eventualnom korištenju obnovljivih izvora energije i sl. Veliki naglasak se stavlja na održivom razvoju i zaštiti prirode.

I: Jeste li ikad sudjelovali u nekom od ekoloških prosvjeda i/ili građanskih inicijativa?

S1: Što se tiče prosvjeda, nismo u tom dijelu aktivni jer volimo neke stvari stihijski rješavati. Mislimo kako neke situacije se mogu riješiti bolje ako direktno idete i kazete taj je problem i taj, mi to želimo riješiti na taj način i taj, ovo je rješenje. Nismo imali ni neku direktnu inicijativu kojom smo željeli promijeniti nekakvu odredbu zakona i sl., ali naglašavamo različite aktivnosti koje bi mogle pridonijeti nekom od segmenata zaštite prirode. Važno je gledati u budućnost i imati nekakve dugoročne ciljeve kako bi se neke stvari mogle pametnije isplanirati. Možda i postoje gradovi i općine koji imaju dobre planove, ali opet se događa primjerice neplanska gradnja i to onda predstavlja problem. Ono što naglašavam je važnost dobre politike u radu i djelovanju.

I: Podržavate li građanske inicijative proizašle iz nezadovoljstva zbog procesa sanacije komunalnog odlagališta Karepovac te izgradnje Centra za gospodarenje otpadom?

S1: Svaka kritika je uvijek dobrodošla, samo što više pažnje pridajem oni konstruktivnim kritikama koje iza sebe imaju nekakve činjenice, pokriće i realne stvari koje su se dogodile. Dakle, podržavam svaku inicijativu koja ima za cilj da s konkretno nešto promijeni. Ako se dogodila neka negativna situacija, onda ja želim da se promijeni točno to i to i imam inicijativu da se promijeni u nekakvog strategiji da se doda to i to i da se promijenit nekakav proces taj i taj. Nekakav potez koji trenutno ne izgleda da je pozitivan a u medijima nije dobro izprezentiran, onda stanovništvo grada negativno ocjenjuje i opstruira, a možda gledajući dugoročno taj nekakav potez je pozitivan i onda se to opstruira, a ustvari ne bi se trebao opstruirati jer kad u konačnici gledamo to je pozitivan korak. Zato treba voditi računa da je svaka kritika na mjestu, da je rezultat recimo to tako, nekog istraživanja i poznavanja određene tematike.

I: Smatrate li da će Centar za gospodarenje otpadom Lećevice narušiti kvalitetu života građana toga naselja? Zašto?

S1: Mislim da neće. Ako uzmemo u obzir da u Beču postoji spalionica otpada, a grad bilježi dobru kvalitetu zraka onda nam to govori kako današnje moderne tehnologije mogu na jako dobar način riješiti cjelokupan proces da njihova djelatnost ne utječe na taj prostor. Vidi se i na tom primjeru iz Turske da se nalazi na nekakvom području kao i naša Lećevice i vidi se da ne utječe na kvalitetu života i oni su to jako dobro riješili. Ako smatraju da će možda slivne vode biti kontaminirane ili nešto, uvijek postoji filtracija i nove tehnologije koje mogu omogućiti da takve radnje i procesi ne utječu negativno na okoliš. Mislim da stvarno neće negativno utjecati.

I: Nabrojite, koji akteri, po Vašem mišljenju, trebaju sudjelovati u donošenju odluka u gradu Splitu?

S1: Osim samog menadžmenta grada tu i je i civilni sektor može utjecati na eventualna rješenja. Smatram kako je civilni sektor taj koji osluškuje probleme grada, ali isto tako mislim da sve moguće

inicijative koje su ustvari hajmo tako reći, dobre inicijative potaknute od strane građana mogu i moraju bit uvažene od strane grada za nekakvim promjenama. Isto tako, zašto govorim inicijative. One u biti rade taj filter. Sigurno bi se gubilo dosta energije kada iste možda ne bi ni postojale nego kada bi sve palo na pojedince. Ako postoji neki problem kojeg nije detektirala nekakva udruga, odnosno organizacija civilnog sektora onda se uvijek može organizirati nekakva inicijativa, odnosno postoji skupina građana koji su detektirali određeni problem i oni žele na to upozoriti grad, sve oni koji donose neke odluke i mogu utjecati na neke odluke koje će donijeti pozitivna rješenja i onda na koncu, oni zajedno utječu u okviru te neke inicijative. Neka problematika se proučila, uzeti u obzir svi faktori koji utječu na taj problem i na pravilan način se pristupa problemu. Proziva se pravi uzročnik problema. Ne mora značiti da je isti uvijek odgovoran za problem. Treba se detektirati gdje se zapravo srž cijelog problema i tko je odgovoran.

I: Dotakli smo se medija već pa evo zanima me smatrate li da mediji izvještavaju o stvarnom stanju?

S1: Pa kako koji.... Ustvari treba filtrirati koji mediji što objektivnije prikazuju stvarno stanje. Svi oni u medijima moraju od nečeg živjeti i znamo da i oni primaju potpore politike, hajmo reći gradova i sl. i u svemu tome nekad znaju biti i subjektivni kako bi „preživjeli“. Mislím da na koncu nisu, da ne izvještavaju o stvarnom stanju. Možda ovisi i o tome tko im je „stao na žulj“. Nekad nešto gdje čine pritisak ne mora značiti da je to stvarni problem recimo. Tako treba biti doista oprezan kad se čitaju novine.

I: Mislíte li onda da određeni akteri bilo politički ili drugi manipuliraju medijima?

S1: Da, da, ima tu manipulacija dosta. Važno je zato i u školama da djeca uče o tom kritičkom razmišljanju jel. Kritičko mišljenje je jako bitno razvijati jer često ono što nam se plasira da dovodi do toga da promijenimo mišljenje ne razmišljajući da postoji i druga strana. Pravo kritičko novinarstvo rijetko kada postoji. Ako imate neku temu koju obradujete, trebate čuti sve strane, a često se to ne radi.

I: U kojoj mjeri mediji utječu na građane i stvaranje slike o ekološkim aspektima i gospodarenju otpadom?

S1: Pa eto, mediji mogu puno utjecati na građane, stvarno puno. Koliko oni utječu mislim da nisu dovoljno. Ovo što mogu vidjeti, uvijek mi se čini da je to sporadično i nekako stihijski i vezano uz neke projekte koje netko provodi, ali nema nekakvog sustavnog podizanja svijesti o ekološki odgovornom ponašanju.

I: U kojoj mjeri civilno društvo utječu na građane i stvaranje slike o ekološkim aspektima i gospodarenju otpadom?

S1: Civilno društvo bi moglo više, ali opet to sve ovisi o tome koliko je civilni sektor uključen u provođenje određenih aktivnosti i projekata. Oni igraju važnu ulogu i u radu tog civilnog sektora, a oni doista mogu učiniti mnogo za zajednicu. Također, sve ovisi o tome koliko određene organizacije imaju novaca i za što imaju novaca, ali mislim da civilni sektor ima jako važnu ulogu i puno utječe i puno utječe i mislim kako će u budućnosti utjecati na pitanje ekologije, održivog razvoja i ekološki odgovornog ponašanja.

I: U kojoj mjeri politički akteri utječu na građane i stvaranje slike o ekološkim aspektima i gospodarenju otpadom?

S1: Mislím da je politika sve više svjesna da je to ekološki ponašanje jedno od najvažnijih stvari za njihovo vođenje politike. Mislím da su sve više svjesni toga da je u njihov plan i program bitno inkorporirati tu problematiku i da im ta problematika treba biti prva. No problem je kod politike što

politika ne razmišlja dugoročno. Praksa je dosad pokazala da oni svi kad nešto rade, onda rade ono što će im vrlo brzo donijeti bodove što će ih možda održati na vlasti održati sto duže, a ne razmišljaju o nekakvim dugoročnim nekakvim rješenjima jer se to ne vidi. Možda čak i u tome leži problem Lećevice jer je Lećevica nešto što dugo treba da se riješi, imam osjećaj da se treba dugo da se vidi neki pomak. Nisam stručnjak po tom pitanju, ali moguće je da kod politike problem to što je to neko dugoročno rješenje koje se neće vidjeti u roku godine dana, dvije godine i onda e to nekako stihijski rješava, polako i presporo. Ne znam koji je tu točno problem, ali mislim da bi politika tu mogla puno više i trebala bi biti puno hrabrija i krenuti rješavati te stvari bez obzira hoće li imati vidljiva rješenja ili ne i pomiriti se ako sljedeći put ne dobijemo izbore nećemo ih dobiti ali smo barem nešto napraviti za našu zajednicu.

I: Smatrate li da su građani uvjerali da se radi o tim pod navodnike jeftinim političkim poenima i da jednostavno oni gube povjerenje općenito, u institucije i njihov rad i djelovanje?

S1: Je, mislim da su građani to itekako kroz ove sad izbore što su bili to i pokazali. Jednostavno više ne padaju na ta instant rješenja i hoće nekoga tko će reci neću vam u idućih 5 godina, bit će vam teško, neće na svojoj kvaliteti života uopće vidjeti pomaka, ali ćete bome za 10 godina osjetiti taj pomak i to u vise segmenata. Sad nas čeka težak posao. Mislim da su sad građani to uvidjeli i mislim da u budućnosti, ja sam isto i optimista po prirodi, ipak doći te neke političke opcije koje će rješavati te neke probleme koje ce rješavati, a čija se rješenja ne mogu odmah vidjeti. Pa recimo i promet... kad vidimo ove gužve između Omiša i Splita, a imam osjećaj da se tu ništa ne rješava i to je nekakva problematika koja se neće riješiti za recimo dvije godine ali imam osjećaj niti da se ništa tu ne događa uopće.

I: Jesu li, po Vašem mišljenju, stručnjaci dovoljno angažirani po pitanju problema gospodarenja otpadom u Splitu?

S1: To ne znam. Ja ne znam tko tamo radi i tko je tu stručan i koliko je stručan. Ovo što nam iskustvo pokazuje je da su u gradu i drugim institucijama. Ljudi zapošljavani po nekakvom stranačkom opredjeljenju i sad je isto pitanje koliko su ljudi stručni za rješavanje problema jer nije samo stvar njihove diplome jer dosadašnje iskustvo nam je pokazalo i da su diplome upitne tako da... Stvarno mislim da je problem i u stručnosti i u strukturi jer od ljudi sve i počinje. Koliko je netko angažiran, koliko je netko stručan i sposoban da pokrene nešto. Možda je stvar da u tim nekakvim odjelima ima stručnih i sposobni ljudi, ali ako vi niste u tom nekakvom okruženju koje nije dovoljno poticajno, ne možete nešto pokrenuti i onda je i džabe i ako ste i stručni. Mislim da u strukturi tih samih odjela i njihova struktura rad, njegov menadžment, njihovi planovi rada, ostvarivanje planova možda nije dobro koncipirano jer je onda i to problem. Primjerice, u privatnom sektoru je jako bitno za bilo kakvu firmu, tvrtku je jako bitno kako sama firma radi... tko je odgovoran za što, kako tko radi, kakvi su planovi, je li se ostvaruju i sl. Sve se rješava kroz implementaciju razno raznih sustava koji omogućuju da sustav što bolje funkcionira, ali mi to nemamo na razinama ni županija ni gradova jer njima nije u interesu da sustavi postoje nego se nekako ta hijerarhija nekako.... Ima dojam kako je organizirano, tako je organizirano. Nekakav ozbiljan sustav rada je jako bitno implementirati u nekakvu organizaciju kako bi se znalo tko što radi, tko je kome odgovoran i svako koliko se donose određeni planovi i strategije. Kada bi to postojalo onda bi se profiliralo jel... tko je koliko stručan, tko šta radi, tko nije stručan, ovaj mjesec je određeni odjel ostvario svoje planove, itd.

I: Je li grad Split izdvaja dovoljno financijskih sredstava za rješavanje problema gospodarenja i zbrinjavanja otpada?

S1: Ne znam kolika je točna cifra koju grad Split izdvaja za spomenuto. Čini mi se kad pogledate, grad je čist i uredan, ne možemo reći da nije tako da mislim da u tom smislu, radi se dosta... Ovaj, kad pogledamo iz prve grad, on izgleda uredan i čist u tom smislu mislim da je napravljeno dosta, a sad je li

se može više, ne znam. Je li možda nedostaje novaca za neku drugu logistiku ili aktivnosti, vjerojatno bi možda trebalo više novaca da bi se možda povećao broj kontejnera za reciklažu, vjerojatno da. I vjerojatno uvijek može više.

I: Koje je dugoročno rješenje za problematiku Karepovca i gospodarenja otpadom u gradu Splitu?

S1: Eto upravo ta Lećevecica i rješavanje cjelokupnog problema odlaganja otpada i logistike. Nije samo rješavanja postaviti nekakav objekt tamo i tamo taj cjelokupan proces implementirati, treba imati i ljude koji će tamo raditi, riješiti logistiku znači logistiku koja će podupirati taj cjelokupni sustav tako da to mi se čini jedino dugoročno rješenje koje bi riješilo problem ne samo grada Splita već i cijele županije, a moguće i šire.

I: To bi bilo sve od pitanja. Zahvaljujem se na sudjelovanju.

S1: Nema na čemu. Sretno!

Transkript – Intervju 2

Mjesto provedbe: Zoom platforma

Datum: 2.8.2022.

Vrijeme: 10:00 h

Sugovornica (S2)

Istraživačica (I)

(I): Poštovana, studentica sam druge godine jednopredmetnog studija sociologije na Filozofskom fakultetu u Splitu. U cilju izrade diplomskog rada, provodim istraživanje na temu Percepcija rizika u odnosu na problem gradskog odlagališta otpada: prisutnost NIMBY stavova kod građana Splita, a u svrhu prikupljanja podataka primjenjujem metodu polustrukturiranog intervjua s predstavnicima iz Gradske uprave, trgovačkog društva koje obavlja komunalnu djelatnost održavanja čistoće i odlaganja komunalnog otpada, udruga, eksperata te medijskih aktera s ciljem utvrđivanja iskustava i djelovanja u rješavanju problema i smanjenju prisutnosti NIMBY stavova kod građana Grada Splita te metodu ankete radi ispitivanja mišljenja i stavova građana o određenim temama. Razgovor će biti sniman, a Vaše sudjelovanje je u potpunosti anonimno i dobrovoljno te služi samo u svrhu provođenja istraživanja i pisanja konačnog izvještaja u sklopu.

Daljnijim sudjelovanjem u ovom istraživanju dajete svoj informirani pristanak na opisane postupke istraživanja.

Hvala na suradnji!

I: Što je, po Vama predstavlja najveći društveni problem u Splitu, a što u Hrvatskoj?

S2: Bez obzira što pretpostavljam da je ovo generalno pitanje, ali s obzirom da smo u sferi otpada, mislim da je jedan od ključnih problema gospodarenje otpadom na nivou na kojem nije usklađeno i dalje s ciljevima propisanim direktivama i zakonima o otpadu. Imamo zakon koji je stupio na snagu novi koji je propisao ambiciozne ciljeve još 2013. i u međuvremenu se mijenjao i lani smo imali novi tekst, ali i dalje smo jako daleko od ispunjavanja svih ciljeva koji su njime propisani i dalje nemamo jasnu sliku kako bi trebao izgledati sustav gospodarenja otpadom pa rekla bih u većini gradova i općina,. U Hrvatskoj, rekla bih imamo pozitivnih primjera, ali nema ih koliko bi ih trebalo biti. Definitivno je uz to problem, pravosuđe – jako trom sustav tromi postupci, različitost u mišljenjima, odlukama i slično između sudova referenata, katastra, odnosno svih uključenih. Zdravstveno, definitivno smatram da je problem – nedovoljna zdravstvena zaštita. Svi plaćamo zdravstveno osiguranje, a tu je nedovoljan pristup uslugama u zdravstvu. Unatoč plaćanjima i izdavanjima koje svaki zaposleni građanin Republike Hrvatske uplaćuje u proračun i dalje plaćamo privatne usluge u zdravstvu što je nedopustivo i onda bismo trebali razmisliti o revitalizaciji cijelog sustava. Tako da definitivno zdravstvo i pravosuđe što se nameće kao prvi odgovor.

I: Jeste li upoznati s Nacionalnom strategijom zaštite okoliša?

S2: Preletila sam je nekoliko puta prilikom sastavljanja nekih dokumenata, ne mogu reći da poznajem sadržaj do u detalje.

I: Jeste li upoznati s Planom gospodarenja otpadom grada Splita?

S2: Da, sudjelovala sam prilikom javne rasprave. Svaki građanin je je mogao dati komentare na plan. Nažalost, komentari koji su dolazili i od stručnjaka iz područja gospodarenja otpadom na regionalnoj razini su bili paušalno odbijeni i nije se uopće o njima raspravljalo.

I: *Kako biste ocijenili koncept gospodarenja otpadom u gradu Splitu?*

S2: Pa sam koncept... Trenutno mi se čini da se situacija malo promijenila. Čini mi se da se i u Čistoći malo pokrenula situacija. Imam osjećaj da novi direktor želi ambicioznije djelovati na razini grada, postići veće postotke odvajanja otpada i da grad Split bude bolji po pitanju otpada nego što je sada. Međutim i dalje imamo politiku, imamo kočenje na određenim razinama po pitanju dozvola za ovo, dozvola za ono. Sve se to sporo pokreće i ne možemo očekivati od nikoga da okrene situaciju u par mjeseci. To su godine sustavnog nedovoljnog rada na toj temi. Ne možemo sad preko noći nešto napraviti. Postavljaju se ovi polupodzemni spremnici po gradu pa i tu nastane problem gdje se maknu pa građani stavljaju pored njih. Imamo baš cijeli jedan sijaset problema. Problem s planom gospodarenja otpadom Splita je taj što se skoro ništa iz njega, a donesen je 2017. nije poštovalo. Dakle, malo toga se provodilo na terenu. On je plaćen kao što su ga svi platiti. To je jedan dokument koji imamo, ali nitko njega ne doživljava ozbiljno pa i kad pričate s vodstvom Čistoće i ljudima u Gradu koji su zaduženi za tu materiju, nitko taj Plan ne vidi kao nekakvi plan kojeg bi trebalo provoditi. Mislim da je to u glavama većine ljudi na funkcijama po pitanju otpada u većini jedinica lokalne samouprave i u biti se ne pridržava plana nego se sve nekako radi najbolje što može tako da nisam sigurna koliko su ti planovi uopće više imaju smisla na ovakav način na koji se donose – nema neke revizije. Postoji izvješće koje se daje po pitanju izvršenog po planu, ali nema nikakav represivni karakter da tako kažem. Nema da će netko po pitanju loših rezultata iz izvješća dobiti nekakvu kaznu ili uputu kako dalje. Dakle, ono se samo podnese i to je to.

I: *Što je, po Vama, najveći ekološki problem grada Splita?*

S2: Ima više ekoloških problema, na primjer ne postoji sustav gospodarenja otpadom, njega nema. Ovaj sustav koji vidimo na ulicama to nije šuštav to su ostaci nekadašnjeg gospodarenja otpadom koje je potpuno neodrživo i mi s ovim dovođenjem velikih količina miješanog komunalnog otpada kojeg dovodimo na Karepovac svakodnevno koje se dovozi na novouređenu plohu, mi imamo tri godine otprilike s tim da se količina miješanog komunalnog otpada povećava na nivou Splita unatoč povećanju postotka odvajanja otpada. To nije samo trend u Splitu, to je trend u cijeloj Hrvatskoj i to je tren u Eurposkoj uniji. Po svim nekim zakonima kada je u pitanju otpad bi se sa povećanjem postupka odvajanja trebala bi se spuštati količina miješanog komunalnog otpada po glavi stanovnika. Međutim, ona se ne spušta, ona raste usporedno s postotkom odvajanja što znači da stvaramo sve više i više otpada što nas dovodi do zaključka da jako malo pažnje u biti prosvjećujemo mjerama za prevenciju, mjerama za sprječavanje nastanka otpada i to je u biti prvi cilj, prvi prioritet u hijerarhiji gospodarenja otpadom koji se ne poštuje u dovoljnoj mjeri i ne razmišlja u dovoljnoj mjeri i na nivou Europe, ne samo Hrvatske. Tako da odvajanje i recikliranje odlično, napravili smo tu neke određene pomake, treba nam još komunalne opreme – sortirnica, balirka, itd. Treba nam niz opreme, strojeva, postrojenja... Kad skupimo ovaj otpad s ulice da bi dalje mogli to adekvatno zbrinuti i da bi se to recikliralo, ali se malo fokusiramo na ovo sprječavanje nastanka otpada i trebali bismo svi kao društvo razmisliti o tome. Postoje inicijative na razini Unije, ali ni dalje to nije dovoljno ambiciozno s obzirom na to koliki problem generiramo svake godine.

I: *Što mislite na koji bi se to način moglo riješiti? Je li to nešto što bi se moglo riješiti na način da grad Split uvede neke kazne ili da se oformi više tih građanskih inicijativa ili nekakvih edukacija, programima?*

Pa mislim da je problem na generalnog razini. Mislim da se treba djelovati na poslovni sektor najviše. Djelovalo se, dijelom ovom subdirektivnom koja je transponirana u zakon lani o upotrebi jednokratnih plastičnih proizvoda. Dosta toga je sad regulirano. Međutim, i dalje vidimo jednokratne plastične proizvode u dućanima i supermarketima pa onda nakon što se obratite ministarstvu u vezi toga, oni kažu da su to stare zalihe jednokratne plastične ambalaže koje se ne mogu povući nego se moraju potrošiti, a nove neće doći jer je stupila direktiva, ima tu sad više problema. Nisu ni odredbe direktiva dovoljno ambiciozne s obzirom koliko plastike stvaramo i po meni, trebalo bi se sto strože udariti da tako kažem na poslovni sektor da se sto manje koristi plastika u proizvodnji, da se okrenemo održivijim materijalima, bar onima koji se lakše razgrađuju u prirodi kada već stvaramo toliko smeća. Ima mjera kojima se može djelovati, recimo dana javnim događanjima se izbjegava korištenje plastike. Ja osobno ne vidim zašto se to ne bi moglo po pitanju bilo kojeg događaja u Hrvatskoj, da se bilo što organizira. Višekratna plastična čaša uz kauciju – kaucija se naplati, ukoliko ne želiš vratiti, platio si i to je to. Danas ima čak firmi koje iznajmljuju te višekratne plastične čaše koje se mogu iznajmiti za događanje. One se niti ne moraju prati – skladište se sa strane, dođe firma koja ih je dala u najam i pokupi ih. Stvarno nema potrebe da se danas kada imamo ovoliki problem s otpadom da se gomilaju nove i nove količine nakon takvih događanja. To je zaista suludo. Nakon jedne ultre se bace kamioni i kamioni plastike, plastičnih čaša i svega sličnog. To su neke stvari od kojih bar svi možemo krenuti.

I: Što mislite o političkim, medijskim i gospodarskim akterima kada je riječ o gospodarenju otpadom u gradu Splitu?

S2: Mislim da se otpad dosta koristi u medijskom prostoru kao tema jer je jako zanimljiva tema široj zajednici. Postoje određeni načini kako predstavljati određene teme, među kojima mislim da je i problematika otpada koja je i političarima danas zanimljiva tema i vole je koristiti i baviti se tom tematikom. Međutim, sve to na jedan jako površan način. Većinom su to nekakve floskule, par površnih rečenica o toj temi ali malo koji donositelj odluka, budući bivši gradonačelnik, načelnik, ministar je ušao u dublje u tematiku da zna nešto više i relevantnije o tome. Bilo je i dobrih primjera, a li rijetko. Mediji se zainteresiraju za temu također površno. Nije ni to loše, njima treba nešto što će dat zvuka u medijima i čim se ulazi dublje u neku problematiku primjerice Lećevice i vi uđete i objašnjavate tehnologiju i tako dalje, to više nikoga ne zanima. Ono što zanima sve jest primjerice što misle građani je li problematično da to bude na toj lokaciji ili nije i tako.

I: Što je, po Vama, glavni izvor nezadovoljstva lokalnih zajednica?

S2: Smatram da ima veze s prijašnjim iskustvima u radu i djelovanju određenih struktura i javnih tijela pa još uvijek čujemo priče kako nema smisla odvajati otpad kad sve ide u jedan kamion koji dođe i pokupi sve. Postojao je jedan zanimljiv video unazad par godina gdje se pratio kamion Čistoće moglo se vidjeti kako kamion skupi plastiku, odveze, sve se snimalo i na traci prilikom odvajanja. Također, objašnjeno je kako postoji određena plastika koja nije za reciklažu jer je kontaminirana i ide na Karpeovac, a drugi u reciklažu i materijalnu oporabu. Dlje vidimo to nepovjerenje građana, možda je ono rezultat nedovoljnog rada službi u prošlosti jer nismo dovoljno radili po pitanju odvajanja otpada, ni komunalna tvrtka ni grad, mislim grad je vlasnik Čistoće. Odgovornost je i na gradu i na Čistoći. Sad uzimam Split kao primjer, ali pretpostavljam da je ovako u većini gradova i općina, ali je velikim dijelom zbog toga što ljudi su svjesni da odvajali ne odvajali, radili nešto dobro neće im se ništa dogoditi. Dakle, neće biti kažnjeni, kazne se izdaju jako malo ili nikako plus nemaju ekonomsku računicu, odnosno neće im se smanjit računi. Na početku je to trebalo biti tako, odnosno da onaj tko više odvaja otpada kod kuće će manje platiti. To nije prikazano na većini računa u jedinicama lokalne samouprave gdje imamo jedan fiksni dio i jedan varijabilni dio. Fiksni dio nije trebao po zakonu nije trebao biti 6x veći od varijabilnog dijela već da bude dovoljan da zadovolji potrebe komunalnog društva da plati sva davanja i plati pogon koji mora platiti. Problem je taj što se cijena hladnog pogona povećava iz godine u godinu i ti iznosi

rastu. Uslijed povećanja cijena suhих reciklanata na tržištu koji hviše plastiku, da bi neko došao i skupio plastiku po javnim površinama, vi njemu morate platiti više od 1500 kn po toni trenutno. Dakle, ta cijena se isto tako stalno diže. Kako je tržište ne regulirano i kako ima jako malo subjekata koji preuzimaju tu plastiku, oni diktiraju tu cijenu i te cijene su u kontinuiranom ratu. Komunalna društva trebaju plesati između svega toga i samim time se i njihov trošak prikupljanja i zbrinjavanja otpada enormno povećava pa onda oni povećaju fiksni dio cijena na računima građana, a taj varijabilni dio ostaje jako malen da na kraju plaćate primjerice 80% fiksnog dijela i 20% varijabilnog dijela, a upravo je to dio koji bi trebao utjecaj na ukupnu cijenu i da to što vi odvajate taj dio koji odvajate ide na reciklažu i to ima smisla. Međutim, to u konačnici nema smisla, sve i da kamion jedanput dođe umjesto pet puta, vama će to na računu to biti razlika 15 kuna. Za tu cijenu, to jednostavno nije dovoljan motiv građanima da odvajaju.

I: Jeste li ikad sudjelovali u raspravama o okolišnim temama i gospodarenju otpadom?

S2: Jesam, pri donošenju nekakvih akata te kad dolazi do nekakvih promjena unutar spomenute tematike. Postoje različite radne skupine u kojima također djelujem na nacionalnoj, ali i lokalnoj razini. Za bilo kakav dokument je važno predstaviti svoje ideje, a to su većinom dobri primjeri prakse na razini primjerice Europske unije i svijeta. Uvijek nastojim pomoći, izaći ususret, reći neki savjet ili svoje mišljenje za koje se nadam da će naići na plodno tlo.

I: Jeste li ikad sudjelovali u nekom od ekoloških prosvjeda i/ili građanskih inicijativa?

S2: Pa jesmo, ne samo građanske inicijative već i medijske kampanje. Što se tiče otpada, uključili smo se u jedan od prosvjeda Ne sudjelujemo kao pokretači nekakvih inicijativa, ali rado podržimo ukoliko građani prepoznaju neki problem u obliku građanske inicijative i daju konstruktivno rješenje na isti. Sudjelujemo i prilikom pisanja određenih dopisa, poziva prema ministarstvu i/ili drugim akterima. Na početku se nije znalo što se treba mjeriti, kako se treba mjeriti pa je nastao jedan kupus pa je na koncu i inspekcija zaštite okoliša naložila Čistoći mjerenja, da posipa više zemlje navečer kako bi se smanjio intenzitet mirisa tijekom dana, itd.

I: Podržavate li građanske inicijative proizašle iz nezadovoljstva zbog procesa sanacije komunalnog odlagališta Karepovac te izgradnje Centra za gospodarenje otpadom?

S2: Podržavamo često građanske inicijative i često nam se iste obraćaju i znali smo im pomagati savjetima i uputama naglašavajući nekakve ključne korake. Jako često surađujemo što se tiče problematike okoliša i zaštite prirode. Što se konkretno tiče gospodarenja otpadom, većinom se slažemo s njihovim stavovima. Ono što je po meni problematično u ovom NIMBY sindromu je da dosta njih polazi ne samo od lošeg sustava nego od toga da ne želite u svom dvorištu pa su se oni okupili recimo što je Karepovac blizu njih, što su ugroženi. Ugroženi su svi građani Splita ali mještani koji su odmah do komunalnog odlagališta Karepovac su u neposrednoj blizini pa su hajmo reći najugroženiji. Međutim, dosta njih jako često ne shvaća da se taj otpad koji je na Karepovcu ne može preseliti od tamo. On nema gdje otići, ne postoji netko tko bi prihvatio te goleme količine smeća niti se one mogu iskopati i prenijeti sada negdje. Mislim cilj cijele sanacije je da to bude jedno uredno odlagalište otpada – da se naprave brtveni slojevi zemlje između količina smeća da se stvori sustav otplinjavanja, sustav odvodnje otpadnih voda, itd. da ne nastane tamo eksplozija uslijed plinova, da se ne stvaraju bazeni prljave vode koji su prije postojali na Karepovcu i da se to jednom zatvori i otvori regionalni centar i prestane donositi otpad na Karepovac, da bude jedna travnata površina. Međutim, smeće će i dalje biti ispod. Nema mogućnosti nestajanja i neće se moći negdje odnijeti tako da tu nekako možda nastaju nekad problemi u komunikaciji. Također, dosta njih ne želi više ništa na Karepovcu. Jednim dijelom Plana za gospodarenje otpadom je bilo predviđeno da na jednoj od čestica bude kompostana pa onda ljudi koji su bili okupljeni u jednu građansku inicijativu su bili okupljeni jer ne žele više ništa vidjeti na

Karepovcu tako isto ne bi htjeli negdje drugdje gdje bi se radila ta kompostana i onda tu nastane nekakvi problem u komunikaciji i objašnjavanju. Njima je dosta Karepovca i svega i oni ne žele više ništa tamo.

I: Smatrate li da će Centar za gospodarenje otpadom Lećevice narušiti kvalitetu života građana toga naselja? Zašto?

S2: Definitivno mislim da hoće jer to ne mislim zato što sam ja protiv investicija centra. Otkad se počeo planirati centar, naglašava se opseg centra u kojem je planiran. Postojala je otprije, pa izmjene 2017. godine. Smatramo da se treba razgovarati o samom kapacitetu i opsegu i lokaciji samo centra. Postoje određene studije koje pokazuju da pojedne vode iz tog odlagališta mogu utjecati na podzemne vode i doći do nekih izvora vode pa tako i Jadra. Niz je tu studija rađeno, neke mogu imati utjecaja, neke ne. Prema tome, sigurno bi se trebalo još onda pozabaviti tim pitanjem. Međutim, ono što je vidljivo iz sutija ii elaborata kada se pogleda kapacitet centra je da je on i te 2017. kada se radila izmjena zahvata radi usklađenja sa zakonom direktiva koje se stalno mijenjaju, on zadnje što je napravljeno je projektiran da primi 50% miješanog komunalnog otpada iz jedinica lokalne samouprava. Dakle, predviđeno je kada je rađena ta izmjena da Split odvoji 50% otpada prikupljenog na javnim površinama, a da 50% miješanog komunalnog otpada ide u Lećevice. U međuvremenu, 2017. se tako ponovno promijenio broj jer smo se morali uskladiti s direktivama i sad su to veći ciljevi, sad su ciljevi od odvajanja od 55% do 2025. 65% do 2035. Dakle, ti ciljevi cijelo vrijeme rastu, a imamo situaciju koja se događa sada – Kaštion i Mariščina, regionalni centri koji rade u Hrvatskoj, dva jedan u Primorsko-goranskoj i drugi u Istarskoj županiji koji imaju ogromne probleme. Jako velika količina miješanog komunalnog otpada ulazi u centar. Dakle, to nije 50% nego to ide i do 90% i onda se stvara jedna ogromna količina koju centar kao takav koji je izgrađen za 50% ne može progutati i ne stigne dovoljno brzo proizvoditi to gorivo iz otpada, aj rđf i srf, te brikete koje stoje vani na otvorenom i koje bi se onda trebale dalje prodavati i plasirati na tržište jer se mogu koristiti kao gorivo iz otpada i centara su bile jako zainteresirane za prikupljanje, tj. kupnju tih briketa. Međutim i tu postoji problem – cementare bi kupile te brikete koje imaju određeni stupanj kvalitete, koji je dovoljno kvaliteta da bi ga oni mogli gorjeti u njihovim cementarama. Prema svim razgovorima i dokumentima koje sam viđala spomenuti briketi koji su napravljeni u tim centrima nisu te kvalitete da ga žele preuzet centara, žele ga preuzet samo neke cementare samo iz BIH i onda se on tamo mora odvoziti. To se onda sve gomila, ulaze ogromne količine miješanog komunalnog otpad u centar, stvaraju se briketi i onda to stoji tamo. Stvara se ogromna količina smeća intenzivnog neugodnog mirisa i stalno se stanovnici žale i stalno skaču vrijednosti toksina i čestica u zraku koje se mjere i to bi se isto vjerojatno dogodilo i Lećevice. Ono što je bitno naglasiti, mi smo se u Hrvatskoj prvo usmjerili na centre, povukli smo novce iz EU i planiramo te centre koji se u većina županija nisu ni izgradili, a da nismo napravili dovoljno po pitanju prevencije, odnosno sprečavanja nastanka otpada, onda odvajanja otpada i recikliranja istog. Tek smo to trebali napraviti da bi napravili prvi korak u sustavu, a onda ono što se ne može ni spriječiti ni odvojiti ni reciklirati, poslat u centar. Centar mora postojati +, s amo je pitanje u kakvom opsegu. Problem je u tome da se recimo on danas otvori, sve išlo u centra i čim on postoji to u potpunosti demotivira na odvajanje i recikliranje. Nema nikakvog interesa za to. Nismo uopće zaokružili sustav po pitanju toga, da imamo tržište za sekundarne sirovine papir plastiku, koje dovoljno jako da jedno društvo za prikupljanje i sortiranje komunalnog otpada može prikupiti tu plastiku i zbrinuti po normalnoj cijeni i da je taj cijeli sustav zaokružen i funkcionira pa onda ajmo izgraditi taj centar za ono što se ne može reciklirati, odlično. Centar se mora otvoriti, kakav-takav, ovo što imamo s Karepovcem je neodrživo. Mi smo stvorili jednu sanitarnu plohu na koju otpad dolazi, ali dolaziti će tri godine, ne može više , ne može se više širiti. Nadalje, odlukom o dinamici zatvaranja odlagališta, većina odlagališta po općinama i gradovima po svim županijama se zatvaraju i kako se zatvori jedno tako se preusmjeri u drugo najbliže koje ima još kapaciteta. Kad i na tome nestane kapaciteta, ide na najveće u županiji, a u našoj županiji je to Karepovac. Imamo situaciju u kojoj Hvar i Jelsa dovode u Karepovac. Moramo imati Centar ili neko drugo postrojenje.

I: Nabrojite, koji akteri, po Vašem mišljenju, trebaju sudjelovati u donošenju odluka u gradu Splitu? Jesu li stručni kadrovi po pitanju otpada dovoljno uključeni u isto?

S2: Smatram da nitko tko trenutno radi u gradu Splitu ne zna dovoljno o problematici gospodarenja otpadom, da ne postoji odjel za to. Dakle, to je tema koja se prelijeva između više odjela i ono što je

bilo dobro što je prije postojala radna skupina za tu problematiku u kojoj su bili povučeni ljudi iz različitih odjela kako bi pogurali posao i u svojim odjelima. Čini mi se da novi gradonačelnik nije imao sluha za isto jer još to nije na snazi. Nemate to kome dati u nadležnost, to ne može biti samo na odjel za komunalno jer se ne dotiče samo njih. To se dotiče i upravnog odjela za prostorno planiranje i zaštitu okoliša, tiče se i Eu projekata... preljeva se između različitih odjela, a nitko tko tamo radi ne zna dovoljno o tome jer nikome otpad nije fokus. Također, tu je i problem izostanka komunikacije ili nedovoljno dobre komunikacije između čistoće i grada. Nema strateškog planiranja ni grupe ljudi koja bi se time bavila.

I: *Smatrate li da mediji izvještavaju o stvarnom stanju?*

S2: Pa smatram da izvještavaju o stvarnom stanju. Na primjer, iz iskustva znam da ono što je preneseno, na isti je način interpretirano i tako prezentirano javnosti. Ne mogu reći da se nezainteresirani. Stvar je samo one površnosti koje smo se već dotakli. Dakle, oni sve žele predstaviti na upečatljiv način i onda se često ne uđe dublje u temu i ne predstavi se problem onakav kakav je. Samo se zagrebe po površini i iznesu se informacije koje su zanimljive prosječnom čitatelju. Tako da to više vidim kao problem medija. Ne mislim da je to namjerno prikriivanje činjenica, podataka i tako dalje, već samo naglašavanje onih informacija koje bi mogle bit zanimljivije i razigranije.

I: *U kojoj mjeri mediji utječu na građane i stvaranje slike o ekološkim aspektima i gospodarenju otpadom?*

S2: Mislim da definitivno imaju veliki utjecaj na stvaranje i percipiranje slike građana. Također, rekla bih da i političari imaju veliki utjecaj na percepciju građana. Sve je samo pitanje na koji način se način, nazovimo to tako, iskorištava, odnosno je li pozitivno ili negativno.

I: *U kojoj mjeri civilno društvo utječu na građane i stvaranje slike o ekološkim aspektima i gospodarenju otpadom?*

S2: Mislim da u nedovoljnoj mjeri, civilno društvo ima utjecaja na percepciju građana o problemu otpada. Dosta građana nije uopće svjesno uloge civilnog društva, ne samo u zaštiti okoliša nego generalno i u drugim temama i često se podcjenjuje uloga civilnog društva kao stručnog u važnog aktera i sudionika u razno razni temama iz društvenog života. To je dijelom krivnja i na civilnome društvu. Organizacije civilnog društva prolaze raznorazne edukacije kako bi se popravila situacija u tome dijelu, načinima zagovaranja, utjecaju politike, percepciji građana o udrugama i temama kojima se oni bave. Mislim da tu još imamo dosta prostora za učenje.

I: *U kojoj mjeri politički akteri utječu na građane i stvaranje slike o ekološkim aspektima i gospodarenju otpadom?*

S2: Smatram da politički akteri u velikoj mjeri utječu na stvaranje slike i percepciju građana po pitanju problema s otpadom. Iz iskustva znam da u bilo kakvim postupcima, procesima s dvije strane, a koji su orijentirani protiv nečega, pobjednici su često oni koji uz svoje djelovanje imaju podršku u vidu političkog pritiska. Bez političkog pritiska i bez buke u medijima koja je potaknuta nekim lokalnim, regionalnim ili nacionalnim političarem ima puno veći odjek da će pozitivno završiti nego bez njega ili nje.

I: *Jesu li, po Vašem mišljenju, stručnjaci dovoljno angažirani po pitanju problema gospodarenja otpadom u Splitu?*

S2: Pa.. Nemate puno stručnjaka. Ne znam što bih na to odgovorila, ali nema puno stručnjaka. Jako je malo ljudi u biti koje vi možete pitati nešto konkretno na tu temu i koji neće znati dvije, tri površne rečenice o toj temi. U tome i je problem. Meni je jasno kad jedna jedinica lokalne samouprave, recimo neka manja jedinica negdje na otoku koja još ima problem transporta otpada na kopno, koja još mora smisliti kako bi trebao izgledati sustav gospodarenja otpadom u toj općini ili grdu. Znači s ljudima koji su zaposleni u Gradu i u komunalnom društvu – nikako. Mislim i nema dovoljan *support* od ministarstva jer je ministarstvo sve spustilo na jedinice lokalne samouprave i reklo kao da je to njihova obveza i mi tu nemamo ništa i ministarstvo ne podupire dovoljno, a niti radi kontrolu nad onima koji ne rade

dovoljno tako da su prepušteni sami sebi tako da i nema stručnih ljudi. Nema ih ni u većim sredinama, a posebice manjim.

I: *Je li grad Split izdvaja dovoljno financijskih sredstava za rješavanje problema gospodarenja i zbrinjavanja otpada?*

S2: Pa relativno dosta tih sredstava je povučeno iz EU fondova, naravno i za sanaciju i regionalni Centar je dosta sufinanciran. Dobro nije splitski, ali općenito govoreći. Dosta je projekata Grad Split aplicirao i pobukao sredstva po pitanju otpada. Što se tiče novca, ne znam sad je li ulaže dovoljno. Rekla bih, recimo da je.

I: *Koje je dugoročno rješenje za problematiku Karepovca i gospodarenja otpadom u gradu Splitu?*

S2: Po meni ono i što sam rekla i u odgovorima na prethodna pitanja. Dakle, uvesti ambicioznije mjere na nacionalnoj razini vezane uz prevenciju stvaranja i sprječavanja nastanka otpada. Dakle, uvesti kao obvezno gradovima, općinama i slično da se izbací jednokratna plastika, smanji njeno korištenje i tako dalje, kako plastika tako i drugi materijali, ali plastika je tu najgora. Definitivno poraditi na toj prevenciji. Uspostaviti sustave odvajanja u gradovima i općinama gdje bi ministarstvo trebalo dati veću potporu, ako je potrebno i sufinancirati plaćanje stručnjaka koji bi pomogli gradovima i općinama da uspostave sustave koji funkcioniraju kao što recimo funkcioniraju u drugim gradovima i općinama u Hrvatskoj, primjerice Krk i ove sve međimurske jedinice, a i tu su i veliki gradovi Ljubljana, Milano, itd. Ugledati se na te dobre primjere. Nadalje, jedan od najvećih problema, definitivno uspostaviti tržište za sekundarne sirovine. Dakle da je to tržište jako , da cijene suhih reciklanata ne idu od tisuću ipo do tri tisuće kuna u samo dva mjeseca razmaka, tj. uspostaviti nekakvu ravnotežu na tom tržištu, poticati otvaranje postrojenja koja bi se bavila recikliranjem otpada kojih je jako malo u Hrvatskoj, a većinom su na sjeveru Hrvatske, razmisliti o različitom postavljanju ciljeva za odvajane i recikliranje između sjevera i juga Hrvatske. Dakle, nije isto jednom Dubrovniku odvojiti otpad i jednom Varaždinu kojem je tvrtka za recikliranje udaljena 50 kn i Dubrovniku koji je do nedavno trebao otpad transportirati preko granice, prolaziti Neum, i tako dalje. Kad se digne na noge tržište za sekundarne sirovine, tek kad su postavljeni sustavi gospodarenja otpadom u gradovima i općinama, kad su napravljene kompostane jer biootpad jako veliki problem... Kad sve to riješimo, onda razmisliti o mijenjanju koncepata centra ili ostavit centar u puno manjem opsegu ili ga nazvati manji centar ili možda imati vise manjih centara bliže jedinicama lokalne samouprave. Njegovala bi se ideja samodostatnosti, ne bi se otpad vozio ne znam ni ja koliko kilometara i sl. Mislim osobno da je to budućnost.

I: *To je bilo moje zadnje pitanje. Zahvaljujem se na sudjelovanju.*

S2: Nema na čemu i hvala tebi na pozivu. Pozdrav!

Transkript – Intervju 3

Mjesto provedbe: Split

Datum: 22.8.2022.

Vrijeme: 11:30 h

Sugovornica (S3)

Istraživačica (I)

(I): Poštovani, studentica sam druge godine jednopredmetnog studija sociologije na Filozofskom fakultetu u Splitu. U cilju izrade diplomskog rada, provodim istraživanje na temu Percepcija rizika u odnosu na problem gradskog odlagališta otpada: prisutnost NIMBY stavova kod građana Splita, a u svrhu prikupljanja podataka primjenjujem metodu polustrukturiranog intervjua s predstavnicima iz Gradske uprave, trgovačkog društva koje obavlja komunalnu djelatnost održavanja čistoće i odlaganja komunalnog otpada, udruga, eksperata te medijskih aktera s ciljem utvrđivanja iskustava i djelovanja u rješavanju problema i smanjenju prisutnosti NIMBY stavova kod građana Grada Splita te metodu ankete radi ispitivanja mišljenja i stavova građana o određenim temama. Razgovor će biti sniman, a Vaše sudjelovanje je u potpunosti anonimno i dobrovoljno te služi samo u svrhu provođenja istraživanja i pisanja konačnog izvještaja u sklopu.

Daljnijim sudjelovanjem u ovom istraživanju dajete svoj informirani pristanak na opisane postupke istraživanja.

Hvala na suradnji!

I: Što je, po Vama predstavlja najveći društveni problem u Splitu, a što u Hrvatskoj?

S3: Pa najveći društveni problem bi bio vjerojatno veliki stupanj nezaposlenosti te masovni turizam, nema dobrog ponašanja od strane turista, niti poštovanja. Osim toga, problem su ceste, nepristupačnost. O turistima

I: Jeste li upoznati s Nacionalnom strategijom zaštite okoliša?

S3: Upoznata jesam. Dosta je sama Strategija bila uključena i u predavanjima na Fakultetu. Više nešto u samu problematiku i analizu nisam ulazila. Znam da postoji, znam što je, znam da joj je cilj zadovoljavanje potreba stanovništva bez da se ugrožavaju okolišne i ekološke aspekte kao i potrebe budućih naraštaja. Također, prema istoj postoje i planovi odlaganja otpada na više razina.

I: Jeste li upoznati s Planom gospodarenja otpadom grada Splita?

S3: Pa ne baš do u detalje. Dotakla sam se te teme u par navrata. Međutim, ništa preopširno. Znam da je ključni dio istog komunalnog odlagališta Karepovac kao glavno odlagalište u ovom području te Čistoća koja se brine o načinima odlaganja samog otpada.

I: Kako biste ocijenili koncept gospodarenja otpadom u gradu Splitu?

S3: Rekla bih da nije loše kako je bilo, ali u globalu gledano neusporedivo s drugim državama Europske unije. Dosta smo nisko rekla bih čak. Ne znam u čemu je točno problem – možda ljudi zanemaruju tu temu ili zbog činjenice kako se društvo ne educira dovoljno. Rekla bih kako su mlađe generacije sve osviještenije po pitanju okoliša i zaštite istog kao i prirode, dok stariji su još uvijek tu malo u zaostatku. Međutim, činjenica jest kako je cijela populacija na dvi fronte – jedni koji se doista brinu u velikoj mjeri za stanje okoliša i sve što se vezuje za isti, a s druge strane su oni koji je jednostavno nije briga. Smatram da treba početi od mlađih generacija, primjerice u vrtićkoj dobi upoznat djecu s tim da postoji plavi

spremnik ili da postoji zeleni spremnik, da postoji plastika, drvo, kora od banane koja je ovaj otpad i nešto drugo što je druga vrsta otpada. Smatram da svatko u našem kućanstvu ima bar neki mali, mali prostor gdje bi se otpad mogao odijeliti bar donekle. Također, nadodala bih i kako postoji kroničan nedostatak koševa za smeće u centru grada.

I: Kada je riječ o mijenjanju stvari po pitanju problema odlaganja i gospodarenja otpadom, smatrate li da bi kazne za neodgovorne građane bile jedna od dobrih opcija?

S3: Pa sigurno. Mislim da mi definitivno nismo zajednica koja je nastrojena na načina da odvaja i reciklira otpad. Mislim kako bi neke lagane kazne bile možda čak i dobra ideja, ali mislim kako bi država, grad, netko trebao osigurati mjesto za odvajanje primjerice u portunima ako ne za ništa drugo bar za plastiku, papir i staklo. Prije je postojalo bar za papir, a sada ništa.

I: Što je, po Vama, najveći ekološki problem grada Splita?

S3: Pa nedostatak koševa za smeće, pogotovo spremnika koji ne služe svrsi, jedino ovi polupodzemni. Ovi ostali budu spaljeni unutra, ili se pojedini građani ne drže onoga da je papir za papir, plastika za plastiku pa onda odlažu svoj komunalni otpad kako god. Nagomilavanje smeća u koševima zbog natrpanosti vjerojatno smjena u javnom gradskom komunalnom poduzeću. Velikim ekološkim problemom smatram i nedostatak zelenih površina na području grada Splita.

I: Jeste li ikad sudjelovali u raspravama o okolišnim temama i gospodarenju otpadom?

S3: Sudjelovala sam na skupu baš o zaštiti okoliša koje organizira Sveučilište u Splitu. Istome su prisustvovali stručnjaci iz raznih dijelova Europe na temu kompostiranja, odlaganja biootpada i sličnih ekoloških tema. Osim toga više u nikakvim raspravama nisam sudjelovala nego u samo par akcija čišćenja.

I: Što mislite o političkim, medijskim i gospodarskim akterima kada je riječ o gospodarenju otpadom u gradu Splitu?

S3: Što se tiče ovih aktera koje ste nabrojali, mislim da zapravo osobe koje su najstručnije i adekvatnije pričati o tim temama, ne pričaju jer ne žele ulaziti u nikakve debate bilo da je riječ o političkim ili ne. Mislim da onima kojima je stvarno stalo, da jednostavno nemaju volje se miješati u te stvari jer imam dojam da smatraju kako je sve borba s vjetrenjačama. Što se tiče ovih glasnijih, po meni su ti najmanje adekvatni za pričati o takvim temama. Mislim da je problem u samom zapošljavanju jer ne dolazi do izražaja stručnost već tko zna koga.

I: Podržavate li građanske inicijative proizašle iz nezadovoljstva zbog procesa sanacije komunalnog odlagališta Karepovac te izgradnje Centra za gospodarenje otpadom?

S3: Podržavam jer znam koliko je jedan od tih procese donio štete nekim ljudima u tim područjima, ali u globalu mislim da će Lećevica, da smo sad puno kako da kažem pametniji, da imamo više izvora kako i na koji način zaštititi okoliš. Prije se na Karepovac samo bacalo bez ikakvog plana i programa kako odlagati, na koji način, kako skladištiti, saniralo se kako se znalo, a sada nekako mislim da ipak imamo više znanja i iskustva.

I: Jeste li ikad sudjelovali u nekom od ekoloških prosvjeda i/ili građanskih inicijativa?

S3: Nisam sudjelovala u nikakvim vrstama prosvjeda i rasprava na takav način, ali sudjelovala sam u tim inicijativama koje su uključivale aktivnosti čišćenja plaža i slično.

I: Što je, po Vama, glavni izvor nezadovoljstva lokalnih zajednica?

S3: Pa nezadovoljstvo proizlazi sigurno velikim dijelom iz tih velikih količina otpada, a pada mi napamet i ono što sam već spomenula, a to jest ponašanje stranih gostiju prema stvarima u gradu koje su mještanima od velikog značaja. Također, ne bacanje smeća u za to predviđene spremnike. Ljudi ne gledaju posljedice, na kraju sami sebi, ponašanjem i djelovanjem, predstavljaju dosta velik izvor nezadovoljstva. Također, mislim da ljudi nisu uključeni dovoljno u procese donošenja odluke i samim time ako se ljudi zbog toga ne osjećaju kao ravnopravni članovi zajednice onda sigurno dolazi do

nezadovoljstva. Ako je prisutno to razmišljanje kako građanin ne može sudjelovati i napraviti nešto za sebe i svoju zajednicu, onda je to problem. Isto tako, da sad spomenem ovaj NIMBY sindrom... Ljudi jednostavno ne žele ništa novo u svojoj okolini bez obzira koliko bi njima to koristilo, a sigurno je onda da nešto ne štima u odnosu vlast-građani.

I: Smatrate li da će Centar za gospodarenje otpadom Lećevica narušiti kvalitetu života građana toga naselja? Zašto?

S3: Mislim da hoće kao što možda hoće i svaki tako veliki Centar, primjerice neugodni mirisi ukoliko ih bude i ono pod navodnike opipljivo i vidljivo građanima. Međutim, smatram kako je tehnologija doista napredovala tako da mislim da će te neke štete, ukoliko ih i bude, biti veoma minimalne i mislim da je na lokacija adekvatnija nego primjerice lokacija na kojoj je trenutno Karepovac. Smatram kako je Karepovac premali za količinu otpada koja dolazi na isti. S druge strane, ne znam koliki je Centar u Lećevici planiran, može biti jednakog obujma kao i Karepovac, ali opet bar će se nekako na adekvatniji način odlagati i gospodariti otpadom. Da ima utjecaja, ima sigurno kao i bilo što drugo, i negativnog i pozitivnog.

I: Nabrojite, koji akteri, po Vašem mišljenju, trebaju sudjelovati u donošenju odluka u gradu Splitu?

S3: Pa prvenstveno smatram kako bi se više trebalo uključiti udruge koje se bave ekološkom tematikom u same procese, a osim njih i same građane i lokalne zajednice.

I: Smatrate li da mediji izvještavaju o stvarnom stanju?

S3: Mediji uvijek bilo kakve teme napuhuju zbog razno raznih razloga, najviše zbog čitanosti ili gledanosti s obzirom da im to, između ostalog, donosi profit. Drago mi je vidjeti mlade ljude koji su kritični po tom pitanju i nije da slijepo vjeruju svemu onome što se plasira. Rekla bih čak da mediji na neki način utjeravaju strah u kosti o nekim budućim događajima pa recimo vezanim i uz Karepovac i Lećevicu. Smatram da nisu dovoljno ni adekvatni razgovarati o nekim temama, primjerice o zaštiti okoliša. Mogu znati kao pojedinca, ali ništa dublje. Svakako mislim ako ljude zanimaju neke točne i provjerene činjenice da se svakako fokusiraju na provjerene izvore, eventualno članke nekih stručnjaka i sl.

I: U kojoj mjeri mediji utječu na građane i stvaranje slike o ekološkim aspektima i gospodarenju otpadom?

S3: Mediji čak u neku ruku mogu pozitivno utjecati na to, primjerice kad oni objave neku priču vezanu uz zaštitu okoliša, koncentracije nekih tvari u moru i sl. čini mi se da se ljudi i aktiviraju u rješavanju problema u vidu međusobne pomoći ili nekih inicijativa, ali u globalu imaju negativan utjecaj jer mogu pisati sve i svašta. Na neki način možemo reći kako oni pišu ono što ljudi žele čuti.

I: U kojoj mjeri civilno društvo utječu na građane i stvaranje slike o ekološkim aspektima i gospodarenju otpadom?

S3: Utječu pozitivno, ali u maloj mjeri. U svakodnevnom diskursu nekako kao da se ne zna za njih. Mislim da kad bismo pitali ljude za neke od udruga za zaštitu okoliša u gradu Splitu da ipak velika većina njih ne bi znala za nijednu. Vidi se nekakav pomak, ali ima tu dosta prostora za napredak.

I: U kojoj mjeri politički akteri utječu na građane i stvaranje slike o ekološkim aspektima i gospodarenju otpadom?

S3: Politički akteri rade točno ono što im se kaže. Kao da na neki način imaju pripremljeno sve i samo kao nekakve figure prate to isto. To ovoliko koliko bih ja rekla, inače nemam neku naviku praćenja televizije i vijesti, ali ljudi imaju averziju prema političkim akterima, postoji mogućnost da je to i zbog, između ostalog, prijašnjih loših iskustava možda. Mislim da čak političari ni nemaju neki utjecaj na društvo u cjelini.

I: Jesu li, po Vašem mišljenju, stručnjaci dovoljno angažirani po pitanju problema gospodarenja otpadom u Splitu?

S3: Pa mislim da su oni svjesni situacije u Splitu s problemom gospodarenja otpadom i slično, ali nemaju nikakvoj utjecaja. Mislim da su dovoljno stručni da mogu kvalitetno rješavati određene probleme. Međutim, ili ih se ne zove ili oni smatraju kako je sve uzaludno, ne znam. Svakako mislim da bi trebali biti angažiraniji po pitanju problema s otpadom.

I: *Je li grad Split izdvaja dovoljno financijskih sredstava za rješavanje problema gospodarenja i zbrinjavanja otpada?*

S3: Smatram da ne. Ukoliko Split ima novaca, ukoliko ima novca iz nacionalnih ili međunarodnih fondova, mislim kako bi se mogao još bolje usmjeriti na rješavanje problema. Ovako mi se čini da se na nekim stvarima štedi, a bile su recimo to tako prvotno drugačije zamišljene ideje i sama realizacija istih. Nisam stručna po tom pitanju pa je ovo samo moje mišljenje, ali da ima prostora za više i bolje, mislim da ima. Mislim da kaskamo za svime i da su se neke stvari trebale puno prije obaviti.

I: *Koje je dugoročno rješenje za problematiku Karepovca i gospodarenja otpadom u gradu Splitu?*

S3: Bit ću kratka. Smatram kako je dugoročno rješenje da se sve ovo što prije sanira i da se što prije Lećevica realizira. To sad zvuči utopijski, ali kreće se prema tome, izgleda da su stvari dogovorene, ali uvijek je ta realizacija problem. Činjenica jest kako ne znamo koliko dugo ćemo još moći na Karepovcu gomilati smeće i da se stvari definitivno moraju brže kretati.

I: *To bi bilo to. Hvala Vam na sudjelovanju u ovome istraživanju.*

S3: Ma nema na čemu. Bilo mi je zadovoljstvo.

Transkript – Intervju 4

Mjesto provedbe: Zoom platforma

Datum: 29.8.2022.

Vrijeme: 16:15 h

Sugovornik (S4)

Istraživačica (I)

(I): Poštovani, studentica sam druge godine jednopredmetnog studija sociologije na Filozofskom fakultetu u Splitu. U cilju izrade diplomskog rada, provodim istraživanje na temu Percepcija rizika u odnosu na problem gradskog odlagališta otpada: prisutnost NIMBY stavova kod građana Splita, a u svrhu prikupljanja podataka primjenjujem metodu polustrukturiranog intervjua s predstavnicima iz Gradske uprave, trgovačkog društva koje obavlja komunalnu djelatnost održavanja čistoće i odlaganja komunalnog otpada, udruga, eksperata te medijskih aktera s ciljem utvrđivanja iskustava i djelovanja u rješavanju problema i smanjenju prisutnosti NIMBY stavova kod građana Grada Splita te metodu ankete radi ispitivanja mišljenja i stavova građana o određenim temama. Razgovor će biti sniman, a Vaše sudjelovanje je u potpunosti anonimno i dobrovoljno te služi samo u svrhu provođenja istraživanja i pisanja konačnog izvještaja u sklopu.

Daljnijim sudjelovanjem u ovom istraživanju dajete svoj informirani pristanak na opisane postupke istraživanja.

Hvala na suradnji!

I: Što je, po Vama predstavlja najveći društveni problem u Splitu, a što u Hrvatskoj?

S4: Hmm, društveni problem... Pa ekonomska nejednakost pa onda to obuhvaća apsolutno sve – društvene statuse, siromašni, bogati, nemogućnost za priuštiti adekvatnu hranu, nemogućnost adekvatnog smještaja, tako bliže i tako dalje. Ima tu sad stvari, malo je teško pitanje za toliko problema, ali velika ekonomska nejednakost mi je hajmo reći ako hoću reći općenito, ali ovaj, ima tu puno stvari. Još to da mladi ne mogu sebi priuštiti stanove, apsolutno nitko ne brine ni o okolišu ni gospodarenju otpadom kako treba. Hajmo reći, nemogućnost za rješavanje stambenog pitanja te nebriga na okoliš općenito.

I: Jeste li upoznati s Nacionalnom strategijom zaštite okoliša?

S4: Ako to podrazumijeva da znam da postoji i da sam bacio pogled i znam o čemu se govori, jesam, ali ako pitaš ikakve detalje, nisam.

I: Jeste li upoznati s Planom gospodarenja otpadom grada Splita?

S4: Jesam, to znam malo detaljnije.

I: Kako biste ocijenili koncept gospodarenja otpadom u gradu Splitu?

S4: Dakle, plan kao plan nije toliko loš. Mislim, plan ono što se nešto nameće je dobar, ali provedba je jako jako loša od strane svih dionika jer svatko želi učiniti najmanje, minimum onaj da zadovolji formu, a ne da zadovolji čitav plan i koncept i onda grad kao grad donosi čisto odluku jer je mora donijeti,

Čistoća poduzima neke stvari čisto jer ih mora poduzet, ali onako minimum i građani ona opet isto tako tek kad ih se prisiljava rade nešto i onda zapravo sve to jako šteka i ne funkcionira jer nitko zapravo ne želi dat od sebe više, a zapravo pitanje je je li može jer nije definirano točno ni što je čija odgovornost i postoje neke nelogičnosti. Mislim grad Split recimo, imat će jako puno biootpada, a ne radi kompostanu još uvijek, dosta se oslanja na Lećeivicu, na nekakvo odvajanje otpada koje će se postići. Međutim što se više odvaja to više i košta, jer Čistoća mora se platit nekome da prikupi da uzme taj otpad od njih i onda se tu puno, puno je tu problema.

I: Jedno bonus pitanje, kazne?

Definitivno bi pomogao. Međutim, problem jetko bi uhvatio te ljude jer ne ože se 24 sata stat pored kontejnera i gledati sta će ko ubacit. Uostalom i ako se stoji pored kontejnera, taj tu sigurno neće to ubacit, trebalo bi uvesti nekakav stimulans da građani hvataju građane to bi možda eventualno funkcioniralo i čak nagrade za one koji pošalju sliku i da se uhvati počinitelja ili nešto. Na taj način kada bi se okrenuli jedni protiv drugih ja mislim da bi jedino to pomoglo. Ovo ostalo našli bi načina da pobjegnu, da ih nitko ne vidi, bacili bi to opet tamo gdje su namjerali to baciti, čak i da ih neko vidi ne bi to prijavio, osim ako nema nekakvu korist od toga. Tako da, jako je teško kažnjavat. Što se tiče recikliranja, tu isto postoje relativno istine u svim mišljenjima kod ljudi. Dogodi se da kanta od papira, ubacuje se unutra papir, papir, papri i onda netko dođe i ubaci dvije kese biootpada, onečisti cijeli taj papir i onda zapravo kamion Čistoće i pokupi papir za miješani otpad jer je to onečišćeno. Dakle, ako neodgovorni građanin ubaci miješani komunalni otpad ili nekakav drugi otpad u papir plastiku ili negdje i onda onečisti čitav spremnik naravno da ovaj da se će dogodit problem i da će se taj spremnik onečistiti, a sadržaj morat stavit u miješani komunalni otpad i onda to građani vide da se zapravo miješa a miješa se jer nemaju cistu sirovinu koju moraju jednostavno tako skupljati. Ja sam prijavim kad se to dogodi jer po pravilima koja su donesena u Čistoći to ne smiju raditi jer građani dobivaju krivu poruku nego kasnije moraju taj papir odvojiti tamo kad ga se ponovo ubaci u veliki kontejner i opet onečiste kamion s miješanim sto je netko ubacio. Opet zbog neodgovornosti građana, pojedinaca. Sve je povezano, ne mogu 100% tvrditi da su krivi, nisu, ne mogu reći to ni za Čistoću. Ta odgovornost se dijeli na više razina i bas zato se ne događa ništa jer kao svatko se može izvući na nekoga.

I: Što je, po Vama, najveći ekološki problem grada Splita?

S4: Ekološki, a mislim ekološki je gospodarenje otpadom, ali i nedostatak stabala. To bih isto naveo kao problem jer nam to onda utječe na veće temperature u gradu. Dakle, nedostatak stabala, gospodarenje otpadom i neadekvatna briga o Marjanu može isto spadat u ekološki problem. Također, otpadne vode koje se puštaju u more, bilo gdje, i tako ima toga ne prijavljenog, odnosno otpadne vode i kanalizacija u koju dolaze sirovine koje nisu adekvatno zbrinute, odnosno pušta na cestu, u more, itd.

I: Što mislite o političkim, medijskim i gospodarskim akterima kada je riječ o gospodarenju otpadom u gradu Splitu?

S4: Mislim, ako govorimo o političarima, ima svakakvih mislim. Ima svakakvih političara, vidim s obzirom da sam aktivno uključen pa sam upoznat da su neki manje brinuli, neki vise brinu, neki čekaju da se nešto dogodi samo od sebe i ne poduzimaju ništa, čekaju da vrijeme prođe, a d ruga vlast će preuzet brigu, neki se uhvate u koštac, a li ne odmah, nego kad shvate da je to nešto sto je bitno, a neki ne znaju odakle uopće da krenu koliko tu problema ima pa se onda izgube malo i izgubi se dosta vremena. Mediji se isto ajmo reći ne bave tom temom bitnije, primjerice sad se bila zadnja faza sanacije Karepovca u koji je opet postala mogućnost da dođe do intenzivnijih neugodnih mirisa, ali i to je trebalo i počelo je usred ljeta, ali se onda krenulo po tome da će turisti osjećati neugodan miris, pa da se odgodi, a s druge

strane sta će građani kad bude smrdilo, a mora smrditi. Dakle, hajmo to rješavat sto prije. Malo se neodgovorno se svi odnose prema problemu.

I: Što je, po Vama, glavni izvor nezadovoljstva lokalnih zajednica? Primjerice nekakva prijašnja negativna iskustva građana po pitanju suradnje s javnim tijelima, manjak informacija i sl.

S4: Kad bi mi ti mogla dati odgovor na to pitanje, ja bih se spasio haha Dakle, apsolutno svaki projekt na kojem radim, a ima ih dosta, uvijek je cilj bilo kojeg projekta da zajednica ima koristi od istog i da zajednici bude bolje. Međutim, uvijek, apsolutno uvijek se dogodi neko nezadovoljstvo i netko radi halabuku oko bilo čeka. Ja čak ne bih rekao da je to nedostatak informacija, mislim možda ih nekad zateče pa nemaju informaciju pa onda reagiraju, ali ja bih rekao da su to privatni partikularni interesi pa onda netko ne želi da se tu sada radi oko primjerice Karepovca, kao njemu smrdi, njemu će dolaziti turisti ili neće se tu napraviti terminal za bicikle jer on tu parkira auto, netko ne želi da se tu napravi polupodzemni spremnik jer je on mislio da će tu prolaziti cesta i veliki broj ostalih sličnih situacija s naglaskom na te privatne partikularne interese. Ne bih čak rekao da je neinformiranost ili nešto slično nego privatni interesi zbog kojih će onda netko prosvjedovati, pa nezadovoljstvo pa halabuka, nezadovoljstvo nekim drugim stvarima koje možda nisu povezane s tim, ali ljudi ne vole ako im se nešto tu nameće da vide ako sad on meni tu stavi sad polupodzemne spremnike, s njima će ići kamera pa će me snimat, a ovako neće ići kamera pa nitko neće snimat pa ću moći raditi sta hoću i onda ono izmisle neku svoju teoriju, izvrtu u glavi zašto im to ne pase.

I: Jeste li ikad sudjelovali u raspravama o okolišnim temama i gospodarenju otpadom?

S4: Hajmo reći da jesam, ali to nisu bile neke ne znam koliko bitne rasprave, više radionice u kojoj su se prikupljale informacije i slično.

I: Jeste li ikad sudjelovali u nekom od ekoloških prosvjeda i/ili građanskih inicijativa?

S4: One konstruktivne da, ali ove bez neke glave i repa ne.

I: Podržavate li građanske inicijative proizašle iz nezadovoljstva zbog procesa sanacije komunalnog odlagališta Karepovac te izgradnje Centra za gospodarenje otpadom?

S4: Hmm, ajmo reći ne aktivno. Možda jesam nešto vezano za to, ali aktivno ne. To su, uopće nisu proaktivne inicijative tako da ne podržavam. One inicijative koje su konstruktivne, odnosno postoji problem nudimo rješenje bih sigurno podržao. Barem izašao na prosvjed ako ga organiziraju ili nešto. Dakle, na taj način bih podržao, ali aktivno se uključio u pronalazak rješenja, ne bi. U slučaju prosvjeda ili sličnog događanja da se primjerice zabrani odlaganje otpada negdje gdje se ne bi trebalo, primjerice u blizini Jadra ili nešto ili da se donese nekakva odredba s kom bi se nešto reguliralo primjerice na izvoru Cetine trenutno što je dosta aktualno gdje se ljudi kupaju i umakaju stražnjicu u izvor Cetine. Meni je to nepojmljivo, da netko ima takvu potrebu. Bio sam tako, vidio sam, ali nisam imao potrebu okupat se unutra jer to je izvor, ljudi od tu piju i zašto bi ja tu sad morao se okupat. Ne moram.

I: Smatrate li da će Centar za gospodarenje otpadom Lečevica narušiti kvalitetu života građana toga naselja? Zašto?

S4: A sad, nisam dovoljno stručan da mogu dati odgovor hoće ili neće. Ja se nadam da neće i ja se nadam da su to teorije zavjere nekih koji se izričito bore protiv toga jer stvarno ne želim da smo došli do toga da netko radi studiju o onečišćenju okoliša i onda da se u toj studiji preskoče neki bitni podaci tako da. Nadam se da to neće bit tako i to je jedino sto mogu. Ako je netko odlučio, to će se napraviti, a sad je li se to moglo raditi na nekom drugom mjestu, možda i je ali negdi se mora napraviti. To „negdje se mora napraviti“ iako je procijenjena studija izvedivosti utvrdila da je to okej onda je valjda okej. Onda se

valjda možemo osloniti na to jer ako ne možemo onda je to opet jedna od stvari koje je vlast u ovoj državi tako napravila i nije ih bilo briga. Što da kažem...

I: Nabrojite, koji akteri, po Vašem mišljenju, trebaju sudjelovati u donošenju odluka u gradu Splitu?

S4: Definitivno grad, gradonačelnik bi trebao donijeti nekakvu finalnu odluku, Grad kao Grad bi mu trebao prezentirati rješenje i probleme koji postoje. Čistoća bi isto trebala prezentirati rješenje i eventualne probleme koje oni imaju i onda gradonačelnik donijeti neku odluku i staviti na gradsko vijeće i onda će tu gradski vijećnici kao predstavnici građana izglasati. Dakle, defakto ovo već postoji samo bi se tome trebalo malo temeljitije posvetiti, a ne da svi naprave svoj dio samo da naprave onda kasnije bit će sta bude.

I: Dotakli medija Smatrate li da mediji izvještavaju o stvarnom stanju?

S4: Pa mislim da izvještavaju, ali sad je pitanje je li oni dobivaju točne informacije jer pitanje je je li neke informacije izađu u javnost od strane samih donositelja odluka. Pitanje je je li dobiju točne informacije, ali izvještavaju prema tome što dobiju, to izvještavaju. Ukoliko postoji neka afera na Lećevici to ja vjerujem da bi se netko uhvatio toga, podobnije istražio i odati da bi to bila glavna vijest na svim portalima.

I: Misliš da inače kao većinom zagrebu samo po površini bez da uđu u problematiku same teme o kojoj pišu?

Da. Tek ako netko bas vidi da tu nešto debelo ne štima, e onda će se onda ući u temu i svi će onda izvijestiti o tome, a li bas treba da skužiš da postoji problem. Slična je bila situacija i s Covid-19 primjerima u zadnje vrijeme, ljudi možda imaju probleme, ali kad se jednom novinaru dogodila jedna tragična situacija, sad odmah halabuka. Malo površno se bave temom, a ja sam siguran da nije to nije jedan slučaj sad sto sam spomenuo nego da ima takvih slučajeva.

I: U kojoj mjeri mediji utječu na građane i stvaranje slike o ekološkim aspektima i gospodarenju otpadom?

S4: Hmm, Dakle, mislim definitivno utječu, ali opet ima medija različito će predstaviti neku stvar. Netko će reci cisto da napravi zanimljiviji članak cisto da Karepovac će se napunit odmah i to će bit zanimljive, a netko će realno napisati realno imamo još dvije tri godine, a netko će nerealno ovaj Karepovac može trajati još 20 godina. Ovisno o čitanosti u tom trenutku, ono sto znaju da će privuci građane, ono sto građani čitaju i onda građani dobivaju informacije sa svih strana i opet prihvate ono sto je njima najbliže jer ako sam ja uvjeren da će se Karepovac napunit, ja ću kad pročitam takvu vijest smatrat da je ona točna, a ako pročitam isto sam uvjeren da će se Karepovac napunit da će još 20 godina trajati, ja ću reći nije to bas realno i opet ću ostati pri svom. Utječu, ali opet mislim da ne mogu baš promijeniti mišljenje ljudi bas zato sto nemaju jednake informacije. Svak prezentira na svoj način, ima ovaj *fake news* i onda ljudi prihvate ono sto žele prihvatiti.

I: U kojoj mjeri civilno društvo utječu na građane i stvaranje slike o ekološkim aspektima i gospodarenju otpadom?

S4: Dakle, ja osobno bih puno više vjerovao civilnim udrugama, ali ozbiljnim civilnim udrugama koje su jučer osnovane da upozoravaju na neki problem i imale bi mi veći kredibilitet nego mediji, a računam da bi opet mediji samo prenijeli njihovu informaciju tako da vjerovao bih vise civilnim udrugama i njihovom vapaju za prosvjed ili neki sličan događaj nego medijima kao takvima.

I: U kojoj mjeri politički akteri utječu na građane i stvaranje slike o ekološkim aspektima i gospodarenju otpadom?

S4: Pa, možda sam ja previše involviran tako da političari... a oni uvijek govore poluistine. Dakle, predstavljaju nešto što bi građani željeli čuti i onda koliko je njima za vjerovati, možeš se samo nadati da im je stalo i da će uhvatit u koštac s tim, a sad je li im možeš vjerovat ... to sad ovisi od čovjeka do čovjeka kome on vjeruje. Evo, osobno vjerujem da kad Puljak kaže da će se uhvatit Karepovca i da će nešto napraviti, osobno nadam se, čak ne vjerujem nego se nadam da će to biti ozbiljno, ali da mi to kaže bivši gradonačelnik, odnosno njegov zamjenik, ja bi dobio dojam da je to „trla baba lan“ 4 godine pa sto se dogodi u to vrijeme, ali opet to je do osobnih preferencija. Netko će vjerovat u ono sto želi vjerovat. Ja želim vjerovat da smo mi sad dobili gradonačelnika koji se želi baviti tim problem, ali evo defakto je prošla godina ipo, nije se tu puno pomaklo. S druge strane, ne možeš reci ni da se moglo puno napraviti u godinu dana po tom pitanju... Možda će se još za 3, 4 godine dogoditi nešto bas zato sto se to dogodilo, ali opet vjerujem da se vise napravilo nego sto bi se napravilo protekle 4 godine jer se zna kako se radilo.

I: Onda, Jesu li, po Vašem mišljenju, stručnjaci dovoljno angažirani po pitanju problema gospodarenja otpadom u Splitu?

S4: Milim da nisu, ali pitanje je tko je stručnjak. Dakle, na kraju ispada da ti tog stručnjaka moraš platiti, a da bi ga platio moraš ga izabrat i dobit na nekom natječaju uključujući javnu nabavu, a onda opet možeš dobit koga god želiš dobit. Ili ćeš dobit onoga koji je ponudio najjeftiniju cijenu, a taj je ponudio najjeftiniju cijenu ne da on kaže sta je problem, nego da on dobije taj posao i tako dalje. Postavlja se pitanje što je tu stručno jer taj stručnjak trebao bi dobiti stalnu plaću da se on bavi time, da daje rješenja, a ne da ga ti angažiraš pa da se onda u javi cisto zato sto će on tu dobiti pare, a sad sta će on napraviti i kakve će on rezultate pokazati, to je upitno. Rezultati se mogu interpretirati na različite načine. Bitno je tko ih interpretira.

I: Je li grad Split izdvaja dovoljno financijskih sredstava za rješavanje problema gospodarenja i zbrinjavanja otpada?

S4: Izdvaja se dosta novca, ali se namjerava još više tako da mislim da je i da hoće. To je to.

I: Koje je dugoročno rješenje za problematiku Karepovca i gospodarenja otpadom u gradu Splitu?

S4: Dakle, ja smatram da bi se županija trebala više posvetiti gospodarenju otpadom, a ne gradovi ponaosob. Stvarno bi ta Lećevecica, ali i kompostana, sve što se radi, županija trebala raditi jer nekim gradovima to uopće nije u interesu. Županija bi se trebala baviti pitanjima prikupljanja otpada i na koji način ga deponirati, kako ga iskoristiti i slično posebno zato što se na Karepovcu ne odvaja samo otpad s područja grada Splita nego i Podstrana, i Solin i drugi gradovi. Trebala bi postojati neka zajednička rješenja, a kao ne županije onda nekakve aglomeracije ili nešto, ali to bi se trebalo okrupnit jer razlika je otpad u Podstrani, Solinu i prikupljanje otpada u Splitu. Sve završava na istom mjestu, ali nema ni sortirnice ni kompostane da bi zapravo funkcioniralo to odlaganje otpada. Potrebna je veća količina, recimo Splitu se isplati, ali Solinu i Podstrani samostalno imat kompostanu vjerojatno se ne isplati pa mislim da bi se to trebalo drugačije raditi planove bas na županijskom razini. Primjerice, ta Lećevecica zajednički projekt, da svi budu uključeni i jednostavno moraju bit uključeni i moraju odvajati, a ne da se dogodi da Split odvaja biootpad, a Podstrana ne jer se to njima ne isplati, onda ga odvoze na Karepovac, a Split plaća to što netko otkupljuje biootpad, a Podstrana ne. Mislim, postoje tu onda te nelogičnosti i onda bi se to trebalo na neku višu razinu prebaciti. Ako će to ostati ovako kako je, onda bi definitivno Split kao Split trebao razmišljati o svojoj sortirnici i svojoj nekakvoj kompostani i sl. Planirano je da Lećevecica preuzima samo 50% otpada tako da opet velika količina će ostati koja će ostati nesortirana i onda se postavlja pitanje što raditi s tim. Grad Split bi se trebao ozbiljno pozabaviti što se tiče edukacije neke djece. To je jako uspješno i funkcionira i bez dodatnih ulaganja, ali su problem roditelji jer džabe

ti kad ti dijete naučiš dijete u školi da se odvaja u plavo, žuto i smeđe i onda on dođe doma i pita mamu di je meni plava kanta, di je ova ili ona, a mama kaže nemamo mi za to mjesta, mi nećemo odvajati i to je to. Dakle, sve što je naučilo pada u vodu i onda će još reći uz to, komentirat s prijateljicama koliko to košta i da to neće plaćati. Dijete naravno sve to čuje i samo će sutra nastaviti to govorit sutra svojoj djeci kad dođe. Treba *udrit* kazne roditeljima da oni to moraju raditi i nagrade onima koji uhvate ponovitelja i slično pa će onda djeca naučit da se to ne smije raditi nego da se treba drugačije postupati. Na taj način će se recimo građani prisiliti, a to sortiranje i ostalo procesi će doći više na županijsku razinu do 100% da neko razmišlja koliko će toga biti, a onda na gradskoj razini načini prikupljanja, da se rješava sta je kome jednostavnije jer nije isto Splitu sa zgradama i postrani s kućama. Na gradskoj razini da se samo definira način na koje će se načine prikupljati i kako i kada, a ne što će s njim raditi. Prikuplja ga se, odvozi ga se, odvaja u Centru kojim uprav županija i onda placa na temelju toga koliko su uspjeli odvojiti koliko nisu. Također, postoje i tu razlike između privatnih korisnika, poslovnih korisnika od jednih možeš prikupljati, od drugih miješani ne možeš isto tako pa se nešto pripaja odvojenost otpada županiji iako se prikuplja u gradu Splitu, opet nelogičnosti i slično. Split ispada najgori grad, a zapravo mi tu zajedno sa Zagrebom, ali Zagreb se tretira kao županija, a Split kao grad i kako taj postotak varira sta je prikupila županiji, as to je prikupio grad, drugačije se gleda pa tu je dosta nelogičnosti. Kad neko kreira zakon, kreira ga u Zgrebu i oni su za Zagreb napravili, a za Split se nije razmišljalo.

I: *Ovo je bilo moje zadnje pitanje. Hvala na ovako opsežnom odgovoru za kraj i hvala na sudjelovanju.*

S4: Hvala što si se javila. Bude li trebalo još nešto, javi se. Sretno dalje!

Transkript – Intervju 5

Mjesto provedbe: Mail (pisani oblik)

Datum: 16.9.2022.

Vrijeme: 9:20 h

Sugovornik (S5)

Istraživačica (I)

Poštovani/a,

studentica sam druge godine jednopredmetnog studija sociologije na Filozofskom fakultetu u Splitu. U cilju izrade diplomskog rada, provodim istraživanje na temu *Percepcija rizika u odnosu na problem gradskog odlagališta otpada: prisutnost NIMBY stavova kod građana Splita*, a u svrhu prikupljanja podataka primjenjujem metodu polustrukturiranog intervjua s predstavnicima iz Gradske uprave, trgovačkog društva koje obavlja komunalnu djelatnost održavanja čistoće i odlaganja komunalnog otpada, udruga, eksperata te medijskih aktera s ciljem utvrđivanja iskustava i djelovanja u rješavanju problema i smanjenju prisutnosti NIMBY stavova kod građana Grada Splita te metodu ankete radi ispitivanja mišljenja i stavova građana o određenim temama. Razgovor će biti sniman, a Vaše sudjelovanje je u potpunosti anonimno i dobrovoljno te služi samo u svrhu provođenja istraživanja i pisanja konačnog izvještaja u sklopu.

Daljnijim sudjelovanjem u ovom istraživanju dajete svoj informirani pristanak na opisane postupke istraživanja.

Hvala na suradnji!

I: *Što je, po Vama predstavlja najveći društveni problem u Splitu, a što u Hrvatskoj?*

(S5): Najveći problemi su demografski. Svakim danom nas je sve manje. Pored navedenog, ističem problem velikog broja bračnih razvoda.

I: *Jeste li upoznati s Nacionalnom strategijom zaštite okoliša?*

(S5): Upoznat sam s Nacionalnom strategijom zaštite okoliša.

I: *Jeste li upoznati s Planom gospodarenja otpadom grada Splita?*

(S5): Upoznat sam.

I: *Kako biste ocijenili koncept gospodarenja otpadom u gradu Splitu?*

(S5): Koncept je okvirno uredan, s tim da kontinuirano treba raditi dogradnju i poboljšanja.

I: *Što je, po Vama, najveći ekološki problem grada Splita?*

(S5): Trenutno je najveći problem nelegalno i nekontrolirano odlaganje otpada na javnim površinama. Uzroci tome su nedovoljna svijest građana te neadekvatno sankcioniranje počinitelja koje bi i medijski trebalo biti popraćeno.

Pored navedenog, odlagalište Karepovac „visi“ kao neriješen problem jer još nije pronađeno rješenje po njegovom zatvaranju.

I: *Što mislite o političkim, medijskim i gospodarskim akterima kada je riječ o gospodarenju otpadom u gradu Splitu?*

(S5): Politički akteri su ključni za gospodarenje otpadom jer o njima ovisi dotok novca koji je vrlo važan, a i izbor onih koji upravljaju. Također, vrlo važnu ulogu imaju i drugi slojevi društva, poput medijskih i gospodarskih.

I: *Što je, po Vama, glavni izvor nezadovoljstva lokalnih zajednica?*

(S5): Građanima je važno da se njihov glas čuje te da njihova stajališta donesu promjene. To traži odgovornu lokalnu vlast koja bi vodila računa o potrebama građana. Povećani stupanj učešća građana jača demokraciju.

Stanovnici su posebno osjetljivi kada postoje poteškoće u rješavanju temeljnih problema modernog društva (neupisivanje djeteta u vrtić, duža nezaposlenost, usporen zdravstveni sustav...).

Međutim, za napredak i razvoj društva potreban je doprinos svih. Navest ću dva primjera gdje je potreban doprinos svih kako bi se riješilo nezadovoljstvo:

- Ne izaći na izbore je neodgovorno. To znači da ti je svejedno tko vlada.
- Ne prijaviti nelegalno odlaganje otpada redarstvu je neodgovorno. Da nam taj upadne u stan, prijavili bi ga, ali ako odlaže na javnoj površini, za to smatramo da nije naše.

Smanjenju nezadovoljstva možemo doprinijeti osobnim doprinosom.

I: *Jeste li ikad sudjelovali u raspravama o okolišnim temama i gospodarenju otpadom?*

(S5): Da.

I: *Jeste li ikad sudjelovali u nekom od ekoloških prosvjeda i/ili građanskih inicijativa?*

(S5): Ne.

I: *Podržavate li građanske inicijative proizašle iz nezadovoljstva zbog procesa sanacije komunalnog odlagališta Karepovac te izgradnje Centra za gospodarenje otpadom?*

(S5): Podržavam sve inicijative koje žele ubrzati procese koji doprinose ekologiji i općenito napretku društva.

I: *Smatrate li da će Centar za gospodarenje otpadom Lečevica narušiti kvalitetu života građana toga naselja? Ako da, zašto? Ako ne, zašto?*

(S5): Smatram da neće narušiti kvalitetu života već će to mjesto učiniti gospodarski jačim.

I: *Nabrojite, koji akteri, po Vašem mišljenju, trebaju sudjelovati u donošenju odluka u gradu Splitu?*

(S5): Gradsko vijeće i Gradonačelnik donose odluke uz uvažavanje drugih aktera (građanske inicijative, predstavnici mladih, predstavnici mjesne samouprave – kotareva i mjesnih odbora...)

I: *Smatrate li da mediji izvještavaju o stvarnom stanju?*

(S5): Mediji imaju dvojaku ulogu, pozitivnu i negativnu (ovisi o pojedincu i samom mediju).

I: *U kojoj mjeri mediji utječu na građane i stvaranje slike o ekološkim aspektima i gospodarenju otpadom?*

(S5): U velikoj mjeri.

I: *U kojoj mjeri civilno društvo utječu na građane i stvaranje slike o ekološkim aspektima i gospodarenju otpadom?*

(S5): U velikoj mjeri.

I: *U kojoj mjeri politički akteri utječu na građane i stvaranje slike o ekološkim aspektima i gospodarenju otpadom?*

(S5): Njihova uloga je ključna.

I: *Jesu li, po Vašem mišljenju, stručnjaci dovoljno angažirani po pitanju problema gospodarenja otpadom u Splitu?*

(S5): Jesu, uz kontinuirane nadopune.

I: *Je li grad Split izdvaja dovoljno financijskih sredstava za rješavanje problema gospodarenja i zbrinjavanja otpada?*

(S5): Potrebno je znatno više. Prije nekoliko godina više sredstava se izdvajalo, a troškovi rada su u međuvremenu porasli.

I: *Koje je dugoročno rješenje za problematiku komunalnog odlagališta Karepovac i gospodarenja otpadom u gradu Splitu?*

(S5): Komunalno odlagalište Karepovac će trajati još nekoliko godina. Zbog toga je potrebno pronaći hitno rješenje, a jedno od njih je izgradnja centra za gospodarenje otpadom.

Za bolje i kvalitetnije gospodarenje otpadom u Splitu potrebno je izgraditi znatno više reciklažnih dvorišta, što bi olakšalo npr. odvoz glomaznog otpada te bi količine istog bile na ulicama u znatno manjoj mjeri. Više sredstava u proračunu Grada za komunalno poduzeće znači uredniji grad. Također, edukacije treba kontinuirano provoditi (od vrtića do odraslih).

I: *Ovo je bilo ujedno i moje zadnje pitanje. Zahvaljujem se na sudjelovanju.*

S5: Nema na čemu.

SAŽETAK

Postoji knjiga uvijek otvorena za sve oči - priroda.

Jean-Jacques Rousseau

Rad je podijeljen na dva dijela: kvantitativni i kvalitativni. Kvantitativni dio je uključivao metodu ankete s ciljem identifikacije prisutnosti *NIMBY* stavova kod građana grada Splita i okolice osvrćući se na njihovo ekološko ponašanje i povjerenje u nadležne strukture i organe vlasti. Upitnik je distribuiran online u srpnju 2022. godine, a sudjelovalo je 450 sudionika. Većina sudionika smatra kako lokalna zajednica i građani nisu dovoljno uključeni u odlučivanje. Također, skoro trećina njih smatra kako mora postojati veća distributivna pravda gdje će se što graditi te kako su privatni interesi određenih aktera izraženiji od onih javnih. Osim toga, u Splitu nedostaje zelenih površina, većina sudionika nastoji štedjeti električnu energiju u svome kućanstvu te smatra kako recikliranje pospješuje kvalitetu života svih u zajednici. Sudionici su stava kako građani Lećevice imaju opravdan strah kada je riječ o izgradnji Centra za gospodarenje otpadom. Mediji predstavljaju glavni izvor informacija po pitanju o ekološkim problemima, a povećanje količina i vrsta otpada bez adekvatnog zbrinjavanja. Također, povjerenje u javna tijela i organe vlasti je nisko.

Drugi dio, kvalitativni, sadržava polustrukturirane intervjuje s čelnicima Grada Splita, javnog komunalnog poduzeća, civilnog sektora i ostalim javnim akterima. Analizom provedenih intervjuja s 5 sugovornika uvidjelo se da osim problema gospodarenja otpadom te zbrinjavanja istoga, ekološke probleme u gradu Splitu predstavlja i manjak zelenih površina te nepostojanje sustavne kanalizacije i odvoda. Uzrok javnog otpora do kojeg dolazi uslijed nezadovoljstva građana i lokalnih zajednica, sugovornici vide u postojanju prijašnjih negativnih iskustava na relaciji građani – vlast te mogućih partikularnih interesa određenih pojedinaca. Može se zaključiti kako i mediji, i organizacije civilnog društva te političke strukture ne utječu na percepciju građana i stvaranje slike o aktualnim ekološkim problemima u Splitu. Kada je riječ o budućnosti i dugoročnim rješenjima nameće se nekakav objekt i/ili postrojenje kako bi se riješio problem s komunalnim odlagalištem Karepovac. Postavlja se pitanje bi li sretnije rješenje bilo više manjih objekata koji bi uključivali i prijeko potrebne tehnologije za zbrinjavanje i biootpada s obzirom na problem koji isti predstavlja i manjak prisutnosti u svakodnevnom diskursu.

Zaključno, uspoređujući rezultate anketnog istraživanja na građanima grada Splita i okolice te analize intervjuja provedenih na predstavnicima civilnog sektora, javnog komunalnog poduzeća, Grada Splita te stručnjaka, uviđaju se određeni aspekti koji se isprepliću. Može se

reći da problem gospodarenja otpadom uzrokuje *NIMBY* stavove te da povezuje dvije dihotomije – građane s jedne te političke aktere, donositelje odluka i sl. s druge strane. Zaključak jest da problem nije samo u jednoj strani već se prelijeva na obje pa samim time, možemo ustvrditi kako se vidi želja građana za promjenom koja se čini spora, ali ne i nedostižna te otvorenost javnih aktera za suradnju

Ključne riječi: NIMBY, gospodarenje otpadom, javni otpor, rizik, kvaliteta života

Summary

There is a book always open to all eyes - nature.

Jean-Jacques Rousseau

The work is divided into two parts: quantitative and qualitative. The quantitative part included a survey method with the aim of identifying the presence of NIMBY attitudes among the citizens of the city of Split and its surroundings, referring to their environmental behavior and trust in competent structures and authorities. The questionnaire was distributed online in July 2022, and 450 participants took part. The majority of participants believe that the local community and citizens are not sufficiently involved in decision-making. Also, almost a third of them believe that there must be greater distributive justice where what will be built and that the private interests of certain actors are more pronounced than the public ones. In addition, there is a lack of green areas in Split, most of the participants try to save electricity in their household and believe that recycling improves the quality of life of everyone in the community. Participants are of the opinion that the citizens of Lećevecica have a justified fear when it comes to the construction of the Center for Waste Management. The media is the main source of information on environmental problems, and the increase in the amount and type of waste without adequate disposal. Also, trust in public bodies and authorities is low.

The second part, qualitative, contains semi-structured interviews with the leaders of the City of Split, the public utility company, the civil sector, and other public actors. The analysis of interviews conducted with 5 interlocutors showed that, in addition to the problem of waste management and waste disposal, environmental problems in the city of Split are also represented by the lack of green areas and the absence of systematic sewerage and drainage. The interlocutors see the cause of public resistance, which occurs due to the dissatisfaction of citizens and local communities, in the existence of previous negative experiences in the relationship between citizens and the government and possible particular interests of certain individuals. It can be concluded that the media, civil society organizations and political structures do not influence the perception of citizens and create an image of current environmental problems in Split. When it comes to the future and long-term solutions, facility and/or plant is imposed to solve the problem with the Karepovac communal landfill. The question arises whether a happier solution would be more smaller facilities that would include the much-needed technologies for the disposal of bio-waste, considering the problem that the same represents and the lack of presence in everyday discourse.

In conclusion, comparing the results of the survey on the citizens of the city of Split and its surroundings and the analysis of the interviews conducted with the representatives of the civil sector, the public utility company, the City of Split and experts, certain aspects can be seen that are intertwined. It can be said that the problem of waste management causes NIMBY attitudes and that it connects two dichotomies - citizens on the one hand and political actors, decision makers, etc. on the other. The conclusion is that the problem is not only in one side, but spills over into both, and therefore, we can state that the desire of the citizens for change, which seems slow, but not unattainable, and the openness of public actors for cooperation can be seen.

Keywords: NIMBY, waste management, public resistance, risk, quality of life

Bilješke o autorici

IVANA VLADUŠIĆ je rođena u Splitu, 29.12.1998. godine. Tu završava osnovnu školu, zatim upisuje Zdravstvenu školu u Splitu. Preddiplomski jednopredmetni studij sociologije završava na Filozofskom fakultetu u Splitu; odsjeku za sociologiju na temu Svakodnevni život u blizini odlagališta otpada i stječe zvanje prvostupnice sociologije. Iste godine upisuje diplomski studij jednopredmetne sociologije na Filozofskom fakultetu u Splitu, gdje je trenutno redovna studentica druge godine.

Tijekom studija bila je demonstratorica na kolegijima *Metodološki pristupi i orijentacije*, *Sociološke metode* te *Suvremene metodološke paradigme u sociologiji 1 i 2*, *Kvalitativne analize* te *Kvantitativne analize* nositeljice prof. dr. sc. Anči Leburić. Dobitnica je stipendije Grada Splita za darovite studente za akademsku godinu 2021./2022. Također, iste akademske godine dobiva Nagradu fakulteta za poseban uspjeh u nastavnim i izvannastavnim aktivnostima. Autorica je monografije *Interakcije među mladima tijekom pandemije COVID-19* u suradnji s profesoricom Anči Leburić i kolegicom Ivanom Miše.

mail: ivana.vladusic98@gmail.com